ORAŞ REGAL

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul X ■ Nr. 9 (106) ■ Septembrie 2019

Monumentul din Bascov-Argeş (ridicat în 2018)

Din sumar:

Acest număr al revistei a apărut cu sprijinul S.C. Cer Cleaning Equipment SRL Curtea de Argeş şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Drapel CU stemă

Gheorghe PĂUN

Titlul de deasupra ar fi meritat un semn de exclamare, pentru a-i accentua caracterul de propunere-chemare-apel, aceasta fiindu-i menirea: avem două simboluri naţionale de profundă semnificaţie, drapelul tricolor şi stema, în mod tradiţional îngemănate, separate acum trei decenii, în contextul emoţional al evenimentelor din decembrie 1989, şi care trebuie aduse din nou împreună.

Stema curentă a României, în centrul drapelului tricolor al României!

Apeluri în acest sens s-au mai făcut (inclusiv în revistă: a se vedea articolul istoricului – şi nu numai – George Rotaru, din numărul pe luna octombrie 2011, *Tricolorul şi stema – simboluri sacre ale României)*, doar că autorităţile nu au schiţat până acum niciun gest. Nici nu este simplu, juridic vorbind: e nevoie de revizuirea Constituţiei, pentru că aceasta stabileşte însemnele naţionale, iar asta presupune un referendum (noi ne străduim să compromitem şi ideea de referendum, chiar dacă, se spune, consultarea populară este forma maximală de manifestare a democraţiei, frecventă prin ţări mai mici, precum Elveţia, mai dificilă în ţări de mare întindere – ceea ce nu este cazul nostru…).

De curând, Asociaţia de Vexilologie „Tricolorul” a făcut publică o nouă chemare în vederea înscrierii stemei pe drapelul naţional, chemare asumată şi de Societatea de Ştiinţe Istorice din România, Filiala Argeş.

De altfel, la intrarea în Muzeul de Istorie din Piteşti, în clădirea fostă sediu al Prefecturii Judeţului Argeş, se găseşte o foarte interesantă colecţie de steaguri tricolore, primul de la 1863, al Principatelor Unite, ultimul din 1991 – cel din urmă, nu aşa cum a fost, ci aşa cum ar fi trebuit să fie, pentru că are stema pe el. Chiar fără pricepere în heraldică, steagurile şi stemele sugerează o bogăţie de semnificaţii. *Honor et Patria* scrie pe steagul din vremea lui Cuza, *Nihil sine Deo* apare pe cel imediat următor, din 1867. Stema se complică/amplifică pe steagurile din 1872, 1877, 1881, 1882, 1897. Independenţa motivează simboluri în plus, la colţurile steagului apare monograma regelui Carol I, înlocuită în 1914 cu monograma regelui Ferdinand. Un salt, desigur, este vizibil pe steagul din 1922, unde pe scutul de pe stemă apar cinci sectoare simbolizând cele cinci provincii ale României Mari, cu vulturul valah, bourul moldav (amintind de Ştefan cel Mare), delfinii amintind de Dobrogea, cei şapte munţi cu cele şapte turnuri transilvane, în sfârşit, însemnele Banatului, Crişanei şi Maramureşului. Splendid decorate sunt drapelele din 1930 şi 1940 (ultimul, cu monograma regelui Mihai), pentru ca stema RPR din 1948 să arate de-a dreptul sărăcăcioasă (un tractor grosier, trei coşuri de fum, un soare în spate, spice de jur-împrejur). S-a îmbogăţit ulterior stema – pe care am „recitat-o” de multe ori prin şcoala generală: „…brazii, schela de ţiţei,/ Munţi înalţi, iar peste ei/ Soarele măreţ se-arată…”

De înţeles decuparea steagului, în decembrie 1989, şi aruncarea stemei „proletare”, nu neapărat de aprobat, judecând acum, „la rece”. De neînţeles şi de neacceptat este perpetuarea situaţiei curente, când avem (din nou!) o stemă cu adevărat reprezentativă, ştiut fiind că „Pentru toate popoarele, stema ţării – semnul heraldic suprem – are o importanţă deosebită. Imaginile care o compun evocă istoria ţării, prin intermediul ei tradiţia rămâne veşnic vie, iar semnificaţia ei trezeşte sentimentul naţional. // În multe steme naţionale, elementele constitutive sunt fidele trecutului istoric naţional, fiind recunoscute unanim de toţi cetăţenii. Asemenea simboluri nobile nu sunt fundamentate doar prin legi şi decrete. Ele sunt, în aceeaşi măsură, chintesenţa idealurilor şi aspiraţiilor cetăţenilor, dar, mai ales, transmise din generaţie în generaţie, reflectă pentru state cu veche tradiţie, cum este şi cazul Principatelor româneşti, simbolurile legendare ale începuturilor lor istorice.” Am citat chiar de pe site-ul… Administraţiei Prezidenţiale (https://www.presidency.ro/ro/presedinte/romania/stema-romaniei). Ar mai fi, aşadar, doar un pas până la a cere aprobarea poporului pentru a reîngemăna stema cu tricolorul…

Dincolo de aspectele/implicaţiile istorico-simbolice ale readucerii stemei pe tricolor, există şi argumente mult mai practice, începând cu diferendul cu Ciadul, care a cerut oficial (prin Ambasada sa la Moscova) ca drapelul României să nu mai fie arborat la ONU: în 1960, când Ciadul a adoptat un tricolor identic cu al nostru, noi aveam stemă, iar îndepărtarea acesteia a eliminat şi diferenţa, vina aparţinându-ne. Confuzii între tricolorul nostru şi al altor ţări, care folosesc nuanţe apropiate ale culorilor, au apărut de mai multe ori, la competiţii sportive, de pildă. Stema ne-ar individualiza, desigur.

Pe de altă parte, majoritatea statelor lumii au stema sau alte simboluri naţionale pe drapel; acest lucru este aproape unanim în Asia, Africa, America de Sud, mai puţin adevărat în Europa… Să fie o legătură cu degringolada identitar-spirituală care bântuie Bătrânul Continent?... Observaţie surprinzătoare, întrebare retorică – cu atât mai importantă devine aplicarea stemei pe drapelul nostru naţional…

De aici, majusculele prepoziţiei (asociative) din titlu...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Modul de admisibilitate şi înaintare în funcţiunile publice a dat loc, într-adevăr, la câteva regulamente, dar în fapt a rămas literă moartă. Favoarea şi *interesul electoral* singure prezidează la alegerea amploiaţilor statului, cu toate că cine nu ştie că experienţa, capacitatea, integritatea şi probitatea factorilor însărcinaţi d-a aplica legile şi regulamentele sunt condiţiuni esenţiale ale mersului regulat al unei bune administraţii, a garanţiei drepturilor şi apărării intereselor fiecăruia şi prin urmare a bunului trai şi liniştei publice? Dar sub regimul actual interesul personal, convenienţele de coterie primează interesul general şi binele public. Necesitatea d-a conserva o majoritate compactă şi devotată în Adunări trece peste oricare alte consideraţii. Pentru a dobândi glasurile deputaţilor trebuie exigenţele lor satisfăcute, se încredinţează funcţiunile delicate de prefecţi şi subprefecţi creaturilor deputaţilor care, sub numele lor, administrează districtele după plac şi dispun fără nicio responsabilitate de interesele, de averea şi de onoarea cetăţenilor. Funcţiunile publice sunt adesea în mâinile unor oameni stricaţi, loviţi de sentinţe judecătoreşti; astfel anarhia şi dezorganizaţia domnesc pretutindenea, şi muncitorii de pământ sunt supuşi la vexaţiuni, la acte arbitrare, adevărate cauze care aduc mizeria între arendaşi, proprietari şi săteni.

Cât despre legea electorală, avem tristul şi scandalosul spectacol al necontenitelor violări la care este supusă sub presiunea oficială care se etalează fără pudoare şi sub arbitrariul care domină toate operaţiunile în aplicarea ei.

Aducerea la îndeplinire a sentinţelor definitive şi date în ultimă instanţă este în vecie amânată, încât interesaţii sunt siliţi a aştepta zece ani şi mai bine bunul-plac al oamenilor de la putere pentru a intra în posesiunea drepturilor lor, dacă nu sunt servii devotaţi ai guvernanţilor, încât justiţia, subordonată politicii, a devenit o ficţiune şi nu mai există nicio garanţie pentru cele mai preţioase interese ale societăţii.

Situaţia ţării devine astfel din zi în zi mai gravă, mai întristătoare; rădăcinile răului devin mai adânci şi criza este de natură a preocupa oamenii bine cugetători. Ar fi vremea ca toate puterile vii ale ţării să se unească strâns pentru a aviza serios la mijloacele d-a preveni pericolele iminente care ameninţă starea socială, economică şi politică a acestei ţări, încredinţate unei exploatări din cele mai lipsite de pudoare. (*Timpul,* 27 ianuarie 1882)

Demult am observat lipsa de idei a confraţilor şi adeseori am avut ocazia a ne bate joc de micul bagaj de fraze cosmopolite care garniseşte într-un chip atât de sărăcăcios localităţile strâmte şi cranioscopic curioase în care rezidă creierii lor.

Oare acestea sunt naturi de adevăraţi reformatori?

Permită-ne confraţii a le-o spune; semnul dumnezeiesc prin care se deosebesc adevăraţii reformatori de panglicarii ce vor să ia ochii mulţimii cu lucruri noi, steaua în frunte cu care se nasc în lume este iubirea trecutului, simţul istoric. „Nu voi să stric legea veche, zise Isus Nazarineanul, voi s-o restabilesc."

„Nu voi să ating biserica, zice Luther, voi s-o fac cum a fost."

„Voim să punem la loc bunele şi bătrânele datini ale ţării", zice Matei Basarab. „Vă cer trecutul ţării mele îndărăt cu Domnia ei, cu legile ei vechi, cu datinele ei", zice Tudor către împăratul Turciei, şi numai în trecut văd toţi rădăcinile regenerării.

„Spitaluri trebuie în sate; abia s-au înfiinţat câteva şi nu mai ajungeau paturile", zice *Românul.*

Da, într-un spital aţi prefăcut ţara, pe care, prin importul vostru de fraze, aţi îmbolnăvit-o moraliceşte şi fiziceşte. Spitale pentru bolnavii morali, temniţe, spitale pentru bolnavii fizici! Spitale pentru jertfele politicii voastre economice şi sociale, căci poporul întreg e bolnav de hatârul cu care milionarizaţi creaturile voastre, de hatârul cu care cercetaţi crimele cărăturilor peste Balcani, de hatârul cu care faceţi din rebelul din Ploieşti pe adiutantul Maiestăţii Regelui. Da, spitale, căci acest popor nu mai crede în merit... Uzanţele principiului „facem treburi", apucăturile viclene s-au substituit meritului. El nu mai crede în onestitate, căci malonestitatea este un titlu de înaintare, şi din oameni vrednici „de puşcărie şi carantină" se compune sfatul legiuitor al ţării. El nu mai crede în eroii săi, după ce eroii nopţii de la 11 februarie sunt mari şi tari, după ce trădarea şi infamia s-au botezat în numele eroismului. Aţi războtezat cuvintele, aţi suplantat înţelesul pe care li-l dăduse secolii vieţii noastre istorice, aţi scornit limba păsărească în locul celei româneşti, aţi desfiinţat, Erostraţi străini şi nelegiuiţi, toate vertebrele de drept, de echitate şi de tradiţie ale acestei străvechi şi de Dumnezeu păzite ţări.

Pentru voi n-a preexistat nimic înaintea voastră şi puţin vă pasă de ce va exista după voi. „După voi potopul!"

Forme de guvernământ şi principii nu sunt pentru voi decât nişte expediente ca oricare altele; le luaţi nu din adâncul inimii voastre proprii, ci de la alţii. Noi – această foaie îndeosebi – am fost cei dintâi care am dat ţipătul de alarmă în privirea stării rele a ţăranului. Dar n-am uitat a cita cauzele. Cauza cea adevărată e că cea mai mare parte a păturii superpuse în aceşti din urmă treizeci de ani nu compensează prin merit şi ştiinţă munca poporului care-i susţine. Aţi înzecit sarcinile acestui popor pentru a hrăni cu birul lui o seamă de plagiatori pe catedre universitare, trădători şi rebeli ca ofiţeri superiori, directori de drum de fier, advocaţi plătiţi cu 30-40 de mii de franci pe an.

Aţi făcut din plagiat, din nulitate, din feneantism un merit, un titlu de înaintare; i-aţi dat poporului formele goale ale unei civilizaţii străine, fără umbră din cuprinsul şi bucuriile ei; aţi făcut ca plebea, plebea uliţelor oraşelor, să domnească peste nobilul popor românesc; mai mult, aţi constituit privilegii pentru ca această arhiplebe pururea să rămâie deasupra.

Şi nu e dreptate azi? Dar de unde să fie, când aţi atins-o în sâmburele ei, în dreptul consuetudinar, parte viu, parte cuprins în codicii vechi, şi aţi impus legislaţiuni străine?

Şi azi, când aţi prefăcut dreptul, obiect al datinei şi conştiinţei publice, în ştiinţa vastă a unor legiuiri străine, când judecătorul cată să fie om special, voiţi să îndreptaţi justiţia prin electivitate? Cei ce nu cunosc codicele să ştie pe cei care şi-au făcut din aplicarea lor o misiune a vieţii?

Nu e instrucţiune azi? Dar de la cine să înveţe poporul? De la declasaţii din care aţi făcut profesori ce, având înşişi patru clase liceale, devin profesori de liceu sau de facultate?

Stau rău comuna şi judeţul? Şi mijlocul de a le îndrepta starea consistă în sufrajul universal, în seducerea populaţiunilor prin amăgitori de profesie, prin oameni care şi-au făcut o meserie din a promite marea cu sarea şi a nu ţine nimic?

Sunt rele tocmelele agricole? Dar cine l-a silit pe ţăran să se tocmească decât sarcinile impuse de stat, de comună, de judeţele cu self-governmentul lor plătit şi compus din simpli postulanţi? Şi azi – spre îndreptare – voiţi să desfiinţaţi libertatea tranzacţiunilor, stipulând tocmai contrariul unicului principiu de drept care domneşte în materie de când lumea? Principiul tuturor legislaţiunilor de când i-a venit în minte unui legiuitor să dispuie ceva e că absolut libere sunt tocmelele, dar făcute odată, îndeplinirea lor e obligatorie. Voi întoarceţi principiul pe dos şi ziceţi: Tocmelele nu sunt libere, se vor face cum zic eu, iar îndeplinirea lor rămâne la discreţiunea fiecăruia. Cum o vrea şi de-o vrea o face. (*Timpul,* 13 februarie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEŞ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (http://argesexpres.ro/) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (http://culturaarges.ro/)

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Copilul cel rău al Europei

Horia BĂDESCU

O sumă de întâmplări petrecute în vremea din urmă m-au îndreptăţit să pun din nou sub semnul întrebării şi în cumpăna judecăţii modul de a ne administra practic europenitatea. Ba, mai mult, forma de a gândi şi de a simţi această europenitate. Şi mai ales din partea mărimilor care ne poartă de grijă din Versailles-ul bruxellez. *Cum şi cui* e o poveste lungă care vădeşte, ca şi problemele noastre socio-politice, o natură endemică.

Am avut naivitatea de a crede şi de a afirma că Europa viitorului trebuie să fie una a egalităţii de rang şi, din punct de vedere cultural, o Europă a sincroniei în diacronie, o Europă a integrării Estului în Occident şi a Occidentului în Est. Iar aceasta nu se poate face fără a înlocui cunoaşterea preconcepută printr-una adevărată. Căci a cunoaşte înseamnă a înţelege şi a înţelege înseamnă a umaniza! Dar este Europa dispusă să iasă de sub hipnoza ipocritei sale retorici, a jocului cu mărgelele de sticlă ale conceptelor golite de sens? Mă tem că nu! Fiindcă nenorocirea spiritului european a fost faptul că, descoperind un concept fundamental precum cel al egalităţii, a descoperit, în acelaşi timp, nu doar că unii sunt *mai egali,* ci şi că a fi egal înseamnă, într-o matematică prost înţeleasă, a fi congruent, adică la fel. Pentru conştiinţa europeană, mai bine zis vest-europeană, nu există o caracterizare mai exactă decât cea făcută de Taine englezilor secolului al XIX-lea: *În ochii lor nu există decât o singură civilizaţie rezonabilă, a lor; orice altă morală e inferioară, orice altă religie e extravagantă.*

O fudulie, îndreptăţită uneori, nelalocul ei deseori, a funcţionat în relaţiile dintre vestul şi estul continentului. Costurile ei au fost, cel mai ades, păguboase pentru ambele părţi şi au fost mai mereu ignorate. Într-o epocă în care istoria a fost expediată la periferie, ar fi inutil să enumăr tragicele întâmplări din vremuri mai îndepărtate, precum cele de la Nicopole, Varna ori Mohacs. Numai că spiritul şi practica ei au rămas aceleaşi, iar în noua construcţie continentală, al cărui fundament a fost eronat din plecare, conceput ca o piaţă comercială şi nu ca un spaţiu al comunităţii de spirit, această fudulie, pe care puterile directoare abia se străduiesc s-o mascheze printr-o retorică vetustă, se traduce obraznic în conceptul de Europă cu mai multe viteze şi cu presiunea coercitivă a înscrierii într-un singur tipar.

România a fost supusă cu asupra de măsură acestora, şi nu de ieri, alaltăieri. Uneori pe nedrept şi cu o insolenţă demnă de o cauză mai bună. Să reamintesc ultimatumul pe care aliaţii din Marele Război îl dădeau celor care, cu preţul a opt sute de mii de victime, dăduseră respiro-ul necesar trupelor franco-britanice de pe frontul de la Verdun, pentru că, provocaţi şi agresaţi în dreptul lor istoric, zdrobiseră revoluţia bolşevică maghiară? Să reamintesc impoliteţea unui preşedinte francez care reproşa, cu ceva vreme în urmă, României că a ratat prilejul de a tăcea într-un anume context politic, ori insolenţele impardonabile ale unor ambasadori aflaţi în afara oricăror cutume diplomatice, ori oficiali bruxellezi, viziri ori paşale pe care nu le aşază în fruntea raialelor decât jocul politic?

Dar lucrurile nu sunt noi. Un context benefic lecturii mi-a permis să citesc în această vară *Memoriile* regelui Carol I. Şi iată ce nota acesta în noiembrie 1866, la puţină vreme după preluarea tronului, când funcţiona o suspiciune şi o animozitate concertată a marilor puteri europene împotriva Principatelor Unite:

„Sunt femei a căror reputaţie nu se poate atinge, dar pe care unii le fac obiectul discuţiilor publice, tocmai ca să le strice bunul renume. Aşa se întâmplă cu România, ai cărei duşmani şi-au propus să împiedice dezvoltarea prosperă pe toate terenurile, prin răspândirea a tot felul de ştiri false.

După cum, în cele din urmă, cineva va reuşi printr-o ponegrire sistematică să calomnieze chiar pe o femeie virtuoasă, tot aşa e şi cu România; eşti tentat să crezi ceea ce nu este de crezut! Această părere neplăcută şi nesigură asupra României se oglindeşte în toate ziarele europene, şi chiar în cabinetele cele mai binevoitoare a prins rădăcini un fel de vagă neîncredere. Dovadă următorul articol din *Norddeutsche Allgemeine Zeitung,* organul guvernului din Berlin: «După dovezile din ultimul timp asupra iritaţiei crescânde a spiritelor, provocată de agitaţiile partidelor din România, nu se poate înlătura temerea că guvernul ţării nu e destul de tare ca să-şi poată realiza programul necesar pentru bunăstarea generală...»

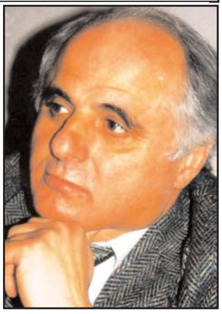
România, adică, e ca acei copii care sunt bătuţi totdeauna, fie că s-au purtat bine, fie că nu. Acesta este un fapt care va fi greu de schimbat, după ce opinia publică a luat atitudine împotriva a tot ce e românesc...

Din nefericire, azi e un fapt netăgăduit că, precum la persoane, aşa şi la state: totdeauna se prinde ceva din minciunile răspândite asupra lor.

Istoria va da odată tuturor dreptate deplină. Prezentul însă suferă, mai ales când cel mai slab se găseşte în faţa celui mai tare.”

Să nu te-nchini şi să-ţi vină să crezi că regele Carol I făcea un *compte rendu* al lucrărilor de deunăzi ale Consiliului ori Comisiei Europene şi al nesfârşitei zavere de la Bucureşti?!...

Eminescu, despre limba şi poporul român

Tudor NEDELCEA

Cu un acut simţ al istoriei, Eminescu s-a dovedit a fi un exponent integral al spiritului naţional. Pentru el, erau evidente cele două componente esenţiale ale statorniciei caracteristicilor fundamentale ale culturii unei naţiuni: limba şi istoria.

Limba era, în concepţia sa, nu numai un organism viu, dar şi un criteriu de măsură a civilizaţiei unui popor, proba evidentă a maturităţii spiritualităţii acestuia, aşa cum, mai târziu, Lucian Blaga va construi sistemul său estetico-filosofic pe ideea „sarcinii mitice” a cuvintelor, între istorie şi limbă fiind o corelaţie de interdependenţă, şi această corelaţie se confundă cu ideea de naţionalitate, căci limba este capabilă să asigure unitatea naţională, iar unitatea limbii dovedeşte existenţa unităţii etnice străvechi. (D. Irimia, *In loc de postfaţă,* în M. Eminescu, *Despre cultură şi artă*, Iaşi, Junimea, 1970, p. 300 şi urm.) „Un popor este o unitate psihologică dată, un subiect cu o conştiinţă de sine unitară, oricât de împărţit ar fi din punct de vedere statal. Această conştiinţă de sine îşi are conţinutul său spiritual: limba, literatura, obiceiurile, religia. Această unitate are drept premisă o uniformitate a indivizilor care constituie poporul, şi întocmai aşa este şi la cel român […]. Limba sa este poate singura care aproape că nu cunoaşte dialecte, obiceiurile populare sunt în general aceleaşi, religia a rămas, cu toată sciziunea formală a bisericii, aceeaşi în sinea ei.” (Mss. 2258, în *Opere,* XIII, p. 565) Citatul aflat în manuscris este parte dintr-un răspuns polemic din perioada studiilor berlineze. Tânărul de numai 20 de ani, funcţionar al Agenţiei Române de la Berlin, urmăreşte modul de interpretare a faptelor istorice europene, ceea ce nu-l împiedică să judece cu maturitate evoluţia dezvoltării distincte a ţărilor din apusul şi răsăritul Europei, fiind premergătorul lui A.D. Xenopol, teoreticianul român al filosofici istoriei.

Ideea este reluată mai târziu, în ziarul *Timpul* din 13 ianuarie 1878, dovedindu-se a fi înarmat cu un bogat bagaj de cunoştinţe în domeniu, cu opiniile unor cercetători străini, de pildă, Jung sau Fligier.

Cu ultimul intră în polemică, respingându-i teza conform căreia românii nu moştenesc, etnic, pe romani, Eminescu aducând în sprijinul demonstraţiei sale unitatea limbii, care asigură unitatea de neam şi care dovedeşte existenţa unei structuri etnice străvechi: „Limba română e unica în Europa care n-are propriu-vorbind, dialecte. Pe-o întindere de pământ atât de mare, despărţiţi prin munţi şi fluvii, românii vorbesc o singură limbă.” (*Originea românilor,* în *Timpul*, III, nr. 9, 13 ian. 1878, p. 3) Din această afirmaţie nu trebuie să ne grăbim să tragem concluzia că Eminescu nega existenţa celor patru dialecte ale limbii române, dovada fiind comentariile sale pertinente despre limba românilor sud-dunăreni. (Vezi Tudor Nedelcea, *Eminescu, apărătorul românilor de pretutindeni,* Craiova, Editura Aius, 1995.) Şi, fără îndoială, cunoştea studiul contemporanului său B.P. Hasdeu, *Perit-au dacii?*, autor care figurează printre sursele sale bibliografice.

De altfel, într-un manuscris, Eminescu nota, ca un autentic lingvist: „Nu noi suntem stăpânii limbei, ci limba e stăpâna noastră”. (Mss. 2275; M. Eminescu, *Opere*, XV, *Fragmentarium.* Addenda ediţiei, Bucureşti, Edit. Academiei Române, 1993, p. 98)

Considerând că articolul din ziarul vienez *Neue Freie Presse* „merită o replică”, nu numai pentru tonul „care nu se potriveşte unui ziar de nume european, ci mai ales din cauza neadevărurilor obiective pe care le conţine”, Eminescu explică dezvoltarea şi unitatea poporului român în spaţiul său geografic, în condiţii social-politice determinate de vecini; cu toate acestea, sărăcia şi vitregia istoriei nu i-au anihilat spiritul şi capacitatea creatoare, coexistentă în cele două culturi: una, intelectuală, de sorginte străină, cealaltă populară, care-i determină caracterul naţional, dă măsura potenţei neamului românesc. Tratarea unor date din viaţa popoarelor trebuie efectuată din două unghiuri fundamentale: primul trebuie să aplice „faptelor date criteriul subiectiv de judecare”, iar al doilea unghi „priveşte faptele fără vreo părtinire interioară şi se străduieşte să le găsească justificarea intrinsecă în însăşi condiţia lor de existenţă”. (Mss. 2258, în *Opere,* XIII, p. 565)

Şi tânărul filosof al istoriei îşi continuă demonstraţia: „Pentru a înţelege însă un popor în dezvoltare nu trebuie aplicată la el unitatea de măsură a stărilor europene, ci, dimpotrivă, în momentul judecării sale trebuie să încerci a uita modul tău de a privi lucrurile, influenţat de obişnuinţă, să-ţi dezobişnuieşti pentru o clipă ochiul spiritului, să faci abstracţie de faptul că trăieşti într-un stat de cultură, care are în spate o dezvoltare seculară, spre a nu fi profund marcat, fără să ştii, de un complex de noţiuni şi concepţii devenite uzuale cu care o judecare adecvată să devină din capul locului imposibilă.

Fiecare popor nou este o existenţă autentic nouă, cu un conţinut necunoscut care trebuie dezbătut. Numai în uitarea completă a acelor noţiuni pe care ţi le transmite timpul tău şi comunitatea ta stă garanţia înţelegerii unor stări de lucruri străine. Trebuie dinainte să recunoaştem deschis că un german sau un străin în general nu este în stare să prezinte situaţia din România astfel încât ea să apară, ca orice existenţă naturală, justificată prin sine." Să reamintim: Eminescu avea doar 20 de ani şi studiile neîncheiate!

Respingând ideea ziarului vienez mai sus citat cum că România ar fi „o capodoperă diplomatică", consecinţă a Păcii de la Paris din 1856, tânărul istoric demonstrează că ideea constituirii principatelor române într-un stat unitar a fost prezentă cu „mult înainte de a putea fi vorba de vreun război în Crimeea sau de o Pace de la Paris". Poporul român, cu o „unitate psihologică dată", este adânc pătruns de principiul naţionalităţii, ceea ce constituie „un avantaj atât pentru poporul însuşi, cât şi pentru omenire. Omenirea trăieşte în popoarele ei precum un întreg în părţile sale, iar de conştiinţa şi bunăstarea acestora depinde dezvoltarea speciei umane." (*Ibidem*, pp. 565-566) Haosul lumii medievale a luat sfârşit când unitatea impusă omenirii de religie şi politică a fost sfărâmată prin apariţia naţionalităţilor.

Intrigat de falsitatea ideilor despre originea şi limba poporului român, de negare a originii noastre romane, care „nu este deloc o halucinaţie, ci un fapt istoric şi pe deasupra unul atât de adânc întemeiat", Eminescu se opreşte la istoria Imperiului Roman, care a fost nevoit să facă cuceriri spre a coloniza datorită continuei suprapopulări a Romei, a Latiumului. Dovezile colonizării Daciei de către romanii lui Traian sunt de natură arheologică şi toponimică: şosele romane în Transilvania, Valul lui Traian, rămăşiţele podului de piatră de peste Dunăre, numele celor mai vechi oraşe ale Daciei, „iar cea mai bună dovadă este poporul român însuşi". Limba română, ca rezultat al convieţuirii daco-romane, este „formal cea mai pur romanică din câte există", afirmaţie pe care o întăreşte cu opiniile unor învăţaţi ai vremii (Diez, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller, Mussafia). Îmbogăţirea limbii nu se realizează atât prin neologisme, cât prin „folosirea tezaurului lexical păstrat în limba poporului şi în special prin dezvoltarea organică a limbii însăşi".

Că Eminescu pune deasupra preocupărilor sale istoria românilor o dovedeşte şi articolul *O scriere critică,* publicat în *Albina,* din 7/19 ianuarie 1870, ce constituie debutul său publicistic. Criticând broşura lui D. Petrino: *Puţine cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina* (Cernăuţi, 1869), de fapt, un atac la adresa lui Aron Pumnul, idolul său, Eminescu laudă boierimea bucovineană pentru că „a ştiut şi va şti să fie totdeauna în fruntea naţiunei din a căreia sân puternic s-a ridicat" şi că această clasă socială a simţit „cu atât mai bine şi etern româneşte", iar „Dumnezeul mulţimilor însetate de dreptate a început să adieze cu sufletul său de foc şi prin flamurile noastre". (*Opere*, IX, p. 80) De fapt, recenzia sa la această broşură de 26 de pagini este doar un pretext de-a înfiera o „şcoală întreagă de critici şi criticaştri", după modelul kantian, dar, observă Poetul, „adepţii şcoalei române de filosofie sunt cu mult mai încrezuţi şi mult mai nejenaţi; baronia şi nimbul poetic sunt un drept nu la critică, ci până şi la batjocură, până şi la persiflagiu asupra acelora care ar avea cutezarea de a fi de-o opiniune contrarie". (*Idem*, p. 79) Filosofează pe marginea istoriei, a faptelor istorice şi sociale ale timpului său, depistând, alături de un „nihilism sincer adeseori şi onest", un altul, ivit recent, „cel savant şi pretenţios, care, uitându-se cu dispreţ din fruntea şi prin ochii secolului asupra a toţi şi toate, se crede la nivelul învăţaţilor (analog al politicilor) din Germania sau Europa civilizată, pentru că a învăţat, sau mai bine n-a învăţat, în şcoalele de pre acolo". În acest text găsim geneza poeziei *Criticilor mei* şi a teoriei formelor fără fond.

În spiritul apărării limbii, comentariul lui Eminescu urmăreşte îndeaproape textul broşurii lui Petrino, pe care-l analizează critic, îl discerne şi interpretează. Petrino afirmă că „fiinţe denaturate" schimonosesc limba şi caracterul naţional al poporului „spre glorificarea lor personală". Cu aceste afirmaţii este de acord recenzentul şi chiar adaugă cuvântul „eternă" la glorificarea lor personală. Dar, este în dezacord cu afirmaţia că aceste „fiinţe denaturate" îndepărtează pe ţăran de critic şi cu „estremul latinităţii". Polemic, îi răspunde: „asta nu poate fi adevărat decât în cazul când dumneata singur vei fi voind să te depărtezi de el. Pentru că cine sunt, ei?" Şi răspunsul îl găseşte tot în broşura în cauză: „egoiştii de filologi" şi Societatea pentru cultura şi literatura populară română din Bucovina.

Consideraţiile eminesciene pe marginea istoriei limbii române impresionează pentru un tânăr de 20 de ani: „După estremul latinităţei, a etimologismului absolut inaugurat de bătrânul Petru Maior, […] trebuia neapărat să vină ca remediu contra lui estremul fonetismului absolut, al iubirii nemărginite a limbei numai româneşti şi exclusivitate faţă cu limba latină şi cele surori", căci „nu poţi defige mijlocul unei linii până ce nu vei fi aflat punctele ei cele extreme". Chiar dacă în Dietă, delegaţii patrioţi vorbesc cu oarecare greşeli, ei merită atenţia noastră pentru

că o pronunţă în limba lor, faţă de cei ce „n-o vorbesc de fel". Cauza comiterii unor greşeli de limbă, de introducere a unor germanisme şi maghiarisme (conform opiniei lui Titu Maiorescu, pe care Eminescu o apreciază) e dată de particularităţile învăţământului în care sunt pregătiţi românii. Aceste greşeli de limbă, pe care Eminescu le doreşte înlăturate, nu constituie „în existenţa lor *deznaţionalizarea noastră şi corumperea poporului român"* (sublinierea lui Eminescu, n.n.). Aceste greşeli vor dispărea din limbă, „se vor şterge neapărat deodată cu rădăcina, cu cauza lor", adică odată cu dispariţia feudalismului şi absolutismului, a politicii maghiare de deznaţionalizare a românilor din Imperiul Austro-Ungar.

Verva sa se aprinde când e atacat omul Pumnul, „personificarea unui principiu, sufletul – nemuritor neapărat – care a dat consistinţă şi conştiinţă naţională maselor şi a făcut din ele o naţiune". Eminescu este adeptul unei critici obiective, pertinente şi nicidecum nu agreează atacul la persoană: „Combateţi atunci mijloacele, domnul meu, combateţi-le în defectuozitatea lor, şi nu persoana, individul, principiul său cel bun", căci, „geniul, în zdreanţă sau în vestminte aurite, tot geniu rămâne; ideea sublimă, expusă chiar într-o limbă defectuoasă, tot idee sublimă rămâne". În acest caz, rolul ideilor este precumpănitor: „Nu râdeţi, domnilor, de lepturariu", căci el cuprinde „pioniri perseveranţi ai naţionalităţei şi ai românismului [...], care, însă, de nu erau genii, erau cel puţin oameni de-o erudiţie vastă, aşa precum nu există în capetele junilor noştri dandy". Să notăm că aceste idei sunt prelucrate meşteşugit în poeziile *La mormântul lui Aron Pumnul* (1866), *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie* (1867), *Junii corupţi* (1869), *Epigonii* (1870).

Subliniind în opera lui Gh. Şincai ideea românismului, ceea ce îi determină caracterul de „operă de ştiinţă", autorul *Epigonilor* apreciază critica ştiinţifică, obiectivă, în contrast cu cea care nu rămâne în „limitele demnităţii" şi care se prezintă „cu spărturile ei de pe ici, de pe colea, prin care pătrund razele murdare ale politicii zilei". (*Ibidem*, p. 83) Iar critica îşi are limitele sale, ea nu e „proprietatea uzurpată a aşa-numitelor genii pierdute, cu batjocurile lor cele mici, cu sarcasmele lor meschine, a acelor *desperados* care cred cumcă lumea şi ştiinţa e a lor, pentru că nu e a lor". Cât despre calificativul de nebuni acordat celor cu opinii contrarii, Eminescu este tranşant: „Când cineva califică pe-un om cu epitetul, puţin măgulitor, de nebun şi asta numai din cauza pentru că acel om are nefericirea de-a fi de-o opiniune contrarie celeia a criticului – ne va ierta lumea dacă nu vom fi în stare să numim această procedură manieră şi educaţiune bună". Căci „lovind cu măciuca în demnitatea unui om, înseamnă a uita că măciuca are două capete".

Cu orice prilej îşi expune opiniile sale lingvistice. Recenzarea unei cărţi despre pomărit de D. Comşa (Sibiu, 1877; *Convorbiri literare,* XI, nr. 5, 1 aug. 1877, pp.199-200, *Opere*, IX, pp. 406-408) constituie un pretext de analiză a limbii vorbite dincolo de Carpaţi, de exprimare a opiniilor despre etimologismul exagerat, având chiar rezerve faţă de unele idei ale Şcolii Ardelene: „Blăjenii n-au iubit şi cultivat naţiunea română ca atare, cum este ea, ei au iubit o abstracţiune, un principiu, creat de ei, o naţiune română cum nu există şi, cum ne place a spera, ea nici va exista". (Mss. 2257) Eminescu critică încercarea latiniştilor de a scoate din limba română unele cuvinte, înlocuindu-le cu altele, create, abstracte, ceea ce „au dat ocazia penelor satirice să facă haz de jurnalistica de peste Carpaţi". Aluzia trimite la studiul lui Titu Maiorescu, *Limba română în jurnalele de peste Carpaţi* din 1868, opinia lui Eminescu întâlnindu-se cu cea a lui I. Bechnitz, autorul unui studiu *Despre sistemul etimologic*, de fapt, despre sistemul fonetic al *Foişoarei Telegrafului român de la Sibiu*, apărut la 1 ianuarie 1876, concomitent cu *Telegraful român* al lui Andrei Şaguna, până la 25 decembrie 1877.

Spre a-i sprijini pe tinerii gazetari sibieni contra etimologiştilor, Eminescu face un amplu expozeu despre vechimea şi structura limbii materne: „Limba noastră nu e nouă, ci din contră, veche şi staţionară. Ea e pe deplin formată în toate părţile ei, ea nu mai dă muguri şi ramuri nouă şi a o silnici să producă ceea ce nu mai e în stare însamnă a abuza de dânsa şi a o strica. Pe de altă parte, veche fiind, ea e şi bogată pentru cel ce o cunoaşte, nu în cuvinte, dar în locuţiuni." (*Opere,* IX, p. 407)

Privitor la îmbogăţirea limbii, ca oricare alta, limba română „şi-a asimilat aşa de bine materialul slavon cum şi l-au asimilat limba ungurească şi, dacă cineva pe baza cuvintelor numai ar voi să deducă ceva în privinţa originii noastre, aceasta va fi mai mult o dovadă de neştiinţă din partea sa decât un argument în privirea noastră". Şi pana polemistului, dublat de specialist, nu se dezminte: „A crede însă că un popor de peste zece milioane de suflete a fost compus numai din nătângi şi că n-a avut nici destul auz, nici destulă minte pentru a-şi plăsmui o limbă cumsecade, a primi apoi ciudatul axiom că numai d-nii filologi [etimologişti, n.n.] sunt oameni cuminţi, care ne pot pune la cale după teorii pe care le sug între patru păreţi din degetul cel mic, o asemenea credinţă este o insultă pentru naţia românească, care a vorbit şi scris bine şi într-un fel înainte chiar de a fi sământă de filologi pe plaiurile Daciei lui Traian. Ramură mutată în pământ departe de tulpina părintească, limba românească s-a nutrit în mediul ei nou, prefăcând nutrimentul în organe specifice ale sale, şi rămânând limbă romanică."

În acelaşi context aduce laude revistei *Albina Carpaţilor* pentru antietimologismul ei: „Ne bucurăm de propăşirea fonetismului în Transilvania. Acesta este un puternic mijloc pentru a păstra *vechea noastră avere naţională: unitatea în limbă şi o normă unică în pronunţie"*. (*Foaie literară,* în *Curierul de Iaşi,* X, nr. 92, 26 aug. 1877, p. 2; sublinierea noastră)

Limba, ca organism viu, ca măsură a civilizaţiei şi ca probă a maturităţii unui popor, este privită în raporturile ei cu structura spirituală şi emblema caracterului poporului ce o vorbeşte: „Această parte netraductibilă a unei limbi formează adevărata ei zestre de la moşi strămoşi, pe când partea traductibilă este comună gândirii omeneşti în genere. Precum într-un stat ne bucurăm toţi de oarecari bunuri care sunt ale tuturor şi ale nimănui, uliţe, grădini, pieţe, tot astfel şi în republica limbilor sunt drumuri bătute care sunt ale tuturor, adevărata avere proprie o are însă cineva acasă la sine; iar acasă la dânsa limba românească este o bună gospodină şi are multe de toate." (Mss. 2257, în *Opere*, IX, p. 487)

→

Homo sapiens

Etnogeneza poporului său este o temă pe care o tratează cu toată seriozitatea, apelând la antropologie, știință aflată atunci în vogă. Cunoaște teoriile antropologilor contemporani lui, Eduard Hofmann (1837-1897) din Innsbruck și Rudolf Virchow (1821-1902) din Berlin, și folosește aceste idei întru demonstrarea formării limbii și a poporului său anterioară întemeierii formațiunilor statale românești; în același timp, semnalează un „adevăr dureros”: cei care fac politica guvernamentală, după detronarea lui Cuza, sunt străini românizați, precum M. Pherekyde, Giani, Cariagdi, Carada, C.A. Rosetti și că „rasa determinantă a sorții acestei țări nu mai este cea românească, ci sunt străini românizați de ieri-alaltăieri”. (*Adevărul doare*, în *Timpul,* VI, nr. 72, 1 apr. 1881, pp. 1-2) Evident, aici avem de-a face cu celebra teorie eminesciană a „păturii suprapuse”, excelent tălmăcită de sociologul Ilie Bădescu. (*Sociologia eminesciană,* Galați, Editura Porto-Franco, 1994, *Opere*, XII, p. 121) Pătură superpusă „este un concept fără o determinare etnică, desemnând o asociație de exploatatori fără principii, legați între ei prin demagogie și prin fapte istorice, care au toate aceleași consecințe: contribuie la degradarea fondului biologic al unui popor, la declinul economic al acestuia și la dezintegrarea lui culturală și spirituală”. (*Idem*, p. 108)

Din această perspectivă trebuie să judecăm afirmațiile eminesciene despre străinii românizați: nu etnicitatea acestei categorii (pături) are importanță, ci rolul ei la declinul economic și biologic, la dezintegrarea culturală a unui popor. Aceștia sunt, relevă Eminescu, spre a înlătura orice tendință de interpretare rasială, „politicește vorbind, români, naționalitatea lor politică e cea românească; însă ferească Dumnezeu sfântul ca să-i confundăm vreodată cu acel neam de oameni, cu acel tip etnic care, revărsându-se de-o parte din Maramureș, de alta din Ardeal, au pus temelia statelor române în secolul al XIII-lea și al XIV-lea și care, prin caracterul lui înnăscut, au determinat soarta acestor țări de la 1200 și până la 1700”. (*Timpul,* V, nr. 72, 1 apr. 1881, pp. 1-2, *Opere*, XII, p. 121)

Spațiul de formare a etniei române este, așadar, Ardealul, dar și zona Săcele, Vatra Dornei, Breaza sau Câmpulung. Spre a înlătura „colosala deosebire de rasă” între autohtonii secolului al XIII-lea și cei recent naturalizați, aceștia din urmă sunt datori să se adapteze datinilor țării care i-a ocrotit, hrănit și împlinit. Căci, „a fi bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special, pentru d-nii Cariagdi și Carada, ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ, care este moștenirea exclusivă și istorică a neamului românesc. Acesta este un lucru care se înțelege de sine și nu despre el e vorba.” Departe de o atitudine xenofobă, Eminescu surprinde acestor patriotarzi de ocazie ipocrizia și pretenția de a fi „monopolul naționalismului și românismului”. Pentru argumentarea acestei idei, el face o incursiune în istoria națională, constatând că „există multe indicii, atât în numirile localităților și râurilor, precum și în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc *preexistentă* [sublinierea lui Eminescu, n.n.] formațiunii statelor noastre”. Și dă exemple toponimice: Argeș, Câmpulung Moldovenesc, Câmpulung Muscel etc. Alte împrejurări care denotă această unitate: obiceiul pământului, dreptul lor propriu (*Jus Olachale* sau *Olachorum*), apărat cu sfințenie, n-a fost nevoie să fie scris niciodată, întrucât era viu în conștiința populară, necontestat de nimeni și, ca atare, nefiind necesară codificarea lui.

„Unitatea actuală a limbii vorbite”, deși e meritul epocii lui Matei Basarab, este dată de existența unor elemente omogene preexistente limbii bisericești, căci „o unitate atât de pronunțată a limbii dovedește însă o unitate de origini etnice”. Și Eminescu își continuă demonstrația: „E indiferentă cestiunea dacă elementele ce compuneau acest sâmbure de popor modern erau tracice și latine sau latine și ilirice, destul numai că, din al VI-lea secol după Hristos, la năvălirea avarilor în Tracia (a. 579) oastea condusă de Martin și Comențiol e compusă din oameni ce vorbesc românește. Tot acest neam apare mai târziu în Dacia, iar asupra originii lui se ceartă până azi învățații. *Sigur e că, deși au multe elemente slavone în limbă, nu sunt slavi. Cuvântul pentru care nu sunt și nu pot fi slavi este linguistic.* Legile după care cuvintele latine s-au prefăcut în cuvinte românești și-au sfârșit demult evoluțiunea lor; în momentul în care românii au primit cuvinte slavone, limba lor era formată de secole deja, încât, deși cuvintele slavone sunt vechi, ele nu s-au asimilat nici până în ziua de azi cu limba noastră, excepție făcând de vreo patru sau cinci vocabule cari privesc păstoria.”

Fără a fi naționalist de paradă, Eminescu remarcă vigoarea și perenitatea poporului român: „E pentru noi incontestabil că un popor care sute de ani n-a avut nevoie de drept scris, deși a avut epoci de bogăție și de glorie, a fost un popor tânăr, sănătos, bine întemeiat”. Și aduce ca argument opinia etnografului și antropologului Hoffmann: „dezvoltarea craniului la rasa română e admirabilă, că sunt cranii care merită a fi în fruntea civilizației”. Pentru un istoric sau antropolog nu este indiferent „ce anume rasă determină soarta acestui popor”, această indiferență ține de apanajul și în avantajul politicienilor. Trimiterea este directă, la rivalii săi, C.A. Rosetti și E. Carada, care redactau ziarul *Românul,* scris „într-o limbă săracă, c-un dicționăraș de cel mult una mie de vorbe cu totul cosmopolite, precum «ingerință, esistință, giurisprudință, iniorință» etc.”, și în acești termeni au alcătuit și constituția. „Iată de ce, continuă Eminescu, întâmpinăm cu neîncredere orice înnoitură pornită de la acești oameni de ieri, de alaltăieri, care n-au simț istoric, nu cunosc trecutul țării, nu sunt capabili a înțelege spiritul și înclinațiunile adevăratului popor românesc și al căror patriotism se măsoară cu lefuri, cumul, diurne, pensii reversibile, sinecuri etc.”

Etnogeneza limbii și poporului român, a unității etnice și lingvistice a constituit o pavăză în contra tendințelor unor imperii vecine de a asimila parte din teritoriul de formare al neamului, sesizând pretențiile absurde ale Imperiului Austro-Ungar asupra Dunării, ale guvernanților de la Buda de a maghiariza „cu de-a sila zece milioane de guri”, care nu va fi nicicând posibilă, întrucât imperiul din vest este „străin poporului românesc”, popor ce nu are „dincolo de munți”, în Transilvania, „un teren public de dezvoltare cum îl au celelalte”. ([*Contele Wolkenstein s-a întors...*], în *Timpul,* VII, nr. 72, 3 apr. 1882, p. 1, *Opere*, XIII, p. 90)

Cele zece milioane de români transilvăneni „vor striga în contra Austro-Ungariei, căci politicește putem fi despărțiți, dar unitatea noastră de rasă și de limbă e o realitate atât de mare și de energică încât nici ignoranța, nici sila n-o pot tăgădui. Ei, să nu fi trăit Matei Basarab, nici Teofan al Ardealului, nici Varlaam al Moldovei, să nu fi fost suta a șaptesprezecea cu eroii și cugetătorii ei, vă puteați bate joc de noi încă mult timp, dar astăzi nu se mai poate. Astăzi, limba este una de la Satmar până în Cetatea Albă de lângă Nistru, de la Hotin pân-în granița militară, azi datina e una, rasa e una și etnologic e unul și același popor, care nu mai doarme somnul pământului și al veacurilor.”

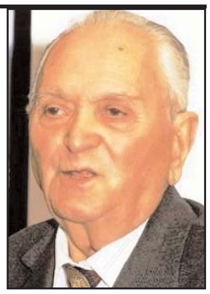
Ideea de stat și realitatea etnologică pe care o vehiculează oficialitățile maghiare este „istoricește un neadevăr”, căci „încă din suta a treisprezecea, poporul românesc avea ținuturile lui proprii, legea lui proprie – *antiquam et aprobatem legem* –, principii proprii, autoritățile proprii elective, fără nici un amestec din partea Coroanei ungurești”. Pe lângă toate acestea, „era un neam de ostași, oameni de arme, un popor aliat maghiarilor, nu supus lor, atât de puțin supus încât notarul regelui Bela nu se sfiește a-și încuscri pe cei dintâi regi de rasă arpadiană cu fiicele Domnilor români anteriori înființării statelor dunărene”. Cât privește autenticitatea și obiectivitatea notarului, acesta „poate fi apocrif, poate fi dintr-un veac mai târziu, dar psihologic și pentru respectul ce-l are pentru poporul nostru e desigur o probă când lasă să răsară chiar dinastia cea mai veche maghiară din leagănul unei mume române”. Existența românilor în ținuturile transilvane se datorează ocupației lor statornice, de agricultori și nu nomazi; ei au devenit statornici „prin dreptul cel mai sfânt din toate, prin dreptul muncii. Cu munca și-a procurat pământul strămoșesc și, prin colțurile unde intraseră străinii, cu munca-l va și ținea. Dacă iobăgia a existat, ea a fost un contract de muncă și această muncă seculară a cucerit Ardealul. [...] În acea muncă era viitorul poporului românesc, în acea muncă numărul lui mare, sănătatea inextricabilă a sufletului și a trupului lui. Prin muncă și-a cucerit ținuturile, prin muncă a ajuns a se cunoaște pe sine însuși, prin muncă a ajuns acolo încât îi e rușine și silă de a deveni maghiar.” Ca și în alte ocazii (vezi Tudor Nedelcea. *Eminescu împotriva socialismului,* Craiova, Editura Pantheon, 1991, pp. 29-30), munca este ridicată la principiu de stabilitate și propășire statală, considerată „buruiană de leac” contra utopiilor comunarde, „mijlocul care va ridica poporul nostru”. (*Timpul,* VIII, nr. 62, 18 mart. 1883, p. 1)

Deplângând faptul că „o jumătate a poporului românesc trăiește în statul Habsburgilor”, este convins că „poporul românesc, politicește despărțit sub doi monarhi, ar forma două zone deosebite de producțiune și de schimb și nu ne îndoim că român cu român s-ar înțelege și că niciodată n-ar mai fi vorba de conflicte economice, nici de aversiuni politice între monarhia habsburgică și statul latin de lângă Dunăre” ([*Contele Wolkenstein s-a întors...*], în *Timpul,* VII, nr. 72, 3 apr. 1882, p. 1, *Opere*, XIII, p. 91), în condițiile în care populația românească majoritară „va avea în monarhie drepturi egale cu cele ce le au croații, polonii, cehii”, dacă „Austro-Ungaria va înceta de-a fi un stat străin pentru noi și puțin ne va păsa dacă produsele Ardealului românesc ar inunda piețele noastre ori viceversa”, cu toate că, atât în statul românesc, cât și în Ardeal „s-au superpus pături de străini care falsifică și împiedică dezvoltarea lor”.

Sunt divine și legitime deopotrivă așteptarea și dreptul de a ne vedea respectată „limba, datina, individualitatea noastră etnică, bunurile conștiinței noastre”.

Om profund al epocii sale, el privește istoria nu ca o simplă acumulare de date și fapte din trecut, ci are o viziune științifică asupra ei, ca o neîntreruptă lucrare a generațiilor. „Credincios agent al istoriei”, cum îi scrie lui D. Brătianu, expresie integrală a întregii istorii românești, simțită pe trepte și etape istorice, cu legături organice între timpul istoric și dezvoltarea neamului său, Eminescu ajunge la concluzia, validată de timp, conform căreia „nașterea unui neam nu putea să se producă printr-un accident, nici printr-o hotărâre a cuiva anume, ci ca un proces de o natură mai înaltă, din planul marilor geneze. Așa gândind, într-o filosofie personală a istoriei, Eminescu proiecta rădăcinile timpului istoric (care coincide cu timpul neamului) departe, în planul eternității.” (Zoe Dumitrescu-Bușulenga. *Eminescu – cultură și creație,* București, Editura Eminescu, 1976, p. 17)

Armonia în muzică (III)

Acad. Alexandru BOBOC

9. Oricum, suntem departe de principiul dodecafonismului, pentru care nu există atracţie şi interdependenţă între sunete, ci numai intervale şi complexe sonore disonante. De fapt, „reconstrucţia istorico-critică arată că noţiunile de natură metafizică prezintă un conţinut muzical şi, viceversa, noţiunile asimilate teoriei muzicale au o origine şi o destinaţie metafizică". (Nicolae Di Stefano, *Op. cit.*, p. 17. Amintind de şcoala pitagoreică – „prima care s-a ocupat de consonanţă şi disonanţă în mod sistematic" – autorul subliniază rolul lui Kepler şi Descartes.)

Poate că Hegel are dreptate: „muzica nu constă nici în diverse intervale, şi nici în serii abstracte şi în tonalităţi disparate, ci ea este acord concret, opunere şi armonizare de tonuri"; „dintre toate artele, muzica are cea mai mare posibilitate să se elibereze nu numai de orice text real, ci şi de exprimarea oricărui conţinut determinat pentru a se mulţumi numai cu o desfăşurare încheiată în sine de combinaţii, de variaţii, contraste şi acorduri care aparţin domeniului pur muzical al tonurilor. Însă muzica rămâne atunci goală, lipsită de semnificaţie... Numai când în elementul sensibil al tonurilor şi în figuraţia lor variată este exprimat ceva de natură spirituală în mod adecvat se înalţă şi muzica la nivelul adevăratei arte." (G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică,* II, pp. 287-288)

În fapt, muzica „modernă" constituie un teren al confruntărilor privind forma şi stilul (care nu poate să dispară!) compoziţiei, a cărei înţelegere depinde în mare parte de educaţia muzicală pe care a reuşit să şi-o facă fiecare dintre noi. Căci nu poate să nu fie luată în seamă o rămânere în urmă a instruirii şi educării publicului faţă de „noua muzică", dominată de forme precum politonalitatea, serialismul ş.a. Poate de aceea, muzicienii care „au marcat istoria muzicii contemporane" (Schönberg, Stravinski, Debussy) au dezvoltat şi „o intensă reflecţie teoretică, devenită apoi esenţială pentru înţelegerea propriei lor muzici". (Carlo Mogliaccio, *Il pensiero musicale tra Ottocento e Novecento,* în *Introduzione alla filosofia della musica,* p. 284)

În noul context al creaţiei muzicale, limbajul însuşi cunoaşte o mare diversitate de forme, la mulţi compozitori muzica gravitând în sfera sonorului şi a coloristicii, unii dintre ei (Debussy, de pildă) concepând muzica „în strânsă relaţie cu imaginile şi limbajele altor arte". (Claudio Casini, *Storia della musica,* II, Milano, 1994, pp. 600, 653. Debussy punea accent pe actul în sine al creaţiei: „facerea", urmând cumva preceptul lui Rameau: „ascunde arta prin artă".)

Mai mult (şi aceasta solicită legătura muzicienilor cu filosofia), noile creaţii solicită ascultătorul îndeosebi sub raportul facultăţilor lui intelectuale şi fac necesară „o revizuire generală a elementelor primordiale ale artei muzicale", întrucât acum muzica presupune „o căutare prealabilă, o voinţă care se mişcă mai întâi în *abstract,* cu scopul de a da formă unei materii concrete". (I. Stravinski, *Poetica muzicală,* pp. 29-30)

Noile experienţe ale creaţiei muzicale arată că s-au înmulţit „exemplele unui stil în care *disonanţa s-a emancipat",* iar muzica de azi „uneşte fără menajamente acorduri disonante paralele care îşi pierd astfel valoarea lor funcţională, şi urechea noastră acceptă în mod firesc juxtapunerea lor". (*Ibidem*)

10. Problema care se pune astăzi compozitorilor este una a complexităţii, mai exact, este aceea „de a jongla cu categoriile muzicii aşa cum un compozitor de pe vremea lui Bach jongla cu tonalităţile. Dar să ajungi aici este, cred eu, foarte greu... În 1955-56, când Xenakis a început să vorbească de muzica stochastică, el nu mai gândea o muzică cu ornamente sau fără ornamente, muzica cu contrapunct sau cu armonie şi aşa mai departe... El gândea muzica *lucrată* cu virtualităţi – care sunt probabilităţile, nu? – şi muzica reală – pe care noi am exprimat-o mai târziu, «clase de compoziţii» – care conţin o mulţime vidă, şi clase de compoziţii care nu conţin o mulţime vidă. Cele bazate pe structuri stochastice – care pot lua valoarea 0, corespund acestor clase de compoziţie, iar mulţimile lor, care, ca să spunem aşa, au o gramatică precisă ... aici nu mai e mulţime vidă, cel puţin trei-patru acorduri trebuie să existe..." (Aurel Stroe, *Arta compoziţiei,* 2001, în *Secolul 21* (1-6), 2001, pp. 422-423: *Nietzsche – un precursor al secolului 21:* „aşa cum a stat Nietzsche în faţa unei pietre". Autorul semnalează că tratarea serială, atonalismul conduc la o stare în care „putem să suferim *un şoc al neclarităţii.* Nu mai putem pătrunde în structură; nu mai găsim drumul spre centru. Şi atunci am făcut un pas mai departe şi am ajuns la momentul Xenakis, când Xenakis a preferat o distribuţie aleatoare, în loc să încerce să determine pas cu pas şi la modul structuralist, totul." *Ibidem*, p. 423.)

Nu-i de prisos să reţinem că prin aceasta „s-a creat una dintre cele mai mari bifurcaţii care există în istoria muzicii. Şi anume, între cea a unei gândiri aleatoare, având la bază aleatoriul (dar asta nu înseamnă că aleatorul nu e controlabil şi nu trebuie controlat) şi algoritmul, gândirea algoritmică (care are la bază ... o algebră precisă, o logică matematică bine cunoscută, când rezultatele sunt cele pe care le aşteptăm, adică univoc determinate". (*Ibidem*)

Este vorba, aşadar, de ideea unei situări dincolo de „canoane clasice", fenomen pentru care se potriveşte modul nietzschean de a jongla cu aforismul: „Un aforism – scria Nietzsche – întipărit cum se cuvine şi turnat în *formă,* nu este cu aceasta şi citit, nu este încă «descifrat» (*entziffert*); abia de acum urmează să înceapă explicitarea (*Auslegung*) lui, pentru care este nevoie de o *artă a explicitării...* şi de aceea este încă nevoie de timp până a se ajunge la «lizibilitatea» scrierilor mele". (Fr. Nietzsche, *Zur Genealogie der Moral. Eine Streitschrift,* în *Sämtliche Werke in 15 Bänden,* hrsg. von G. Colli und M. Montinari, Bd. 5, dtv, Berlin-New York, 1980, p. 225)

Aforismul necesită astfel un limbaj interpretativ, pentru că îi este structural „elementul parodicului": „pune în legătură concepte care în înţelegerea generală a aforismului se înstrăinează, iar conţinutul de fapt, care pare a fi exprimat, se descoperă ca mască, dincolo de care trebuie căutat faptul real". (H. Berger, *Untersuchungen zur Philosophie Nietzsches als Problem der Sprache*, München, 1969, p. 13)

Privită în acest context, compoziţia „modernă" poate fi descifrată numai prin interpretare (ca execuţie şi ca gândire a acestei execuţii de către interpretul-executant), prin intermediul unei înţelegeri a aparatului categorial în adaptarea lui la modul de a fi azi al operei muzicale, în care, aşa cum s-a subliniat adesea, „materialul începe să se confunde treptat cu organizarea", domină timbrul şi coloritul, atrăgând auditoriul mai mult spre desfăşurarea unui proces greu de urmărit, în care mai apar, ca semnale, figurile muzicale.

11. Gândirea muzicală rămâne totuşi *gândire,* fie chiar şi dominant algoritmică sau favorizând o interpretare ontologică, prin care „opera" vine în prezenţă prin ceea ce *este* pur şi simplu. Acesta face necesară o mai strânsă colaborare între muzică şi filosofie. Nu este întâmplătoare, credem, următoarea remarcă (a unui muzician): „...se poate pune întrebarea dacă mai există astăzi o gândire muzicală care să aibă relevanţă filosofică şi să se înscrie într-o tradiţie estetică... într-un fel, era uşor de recunoscut o dezvoltare coerentă şi unitară a gândirii muzicale atunci când ea era corelată cu o tradiţie filosofică bine precizată: este mai dificil însă de a găsi această coerenţă atunci când sursele nu mai aparţin scrierilor filosofice, ci sunt mai degrabă ale muzicienilor, ale teoreticienilor, ale criticilor şi istoricilor muzicii." (E. Fubini, *Estetica della musica,* Bologna, Mulino, 2003, p. 45. Amintind de Adorno – „ultimul mare filosof al muzicii" – autorul are nostalgia unui punct de sprijin într-o operă filosofică de referinţă, în funcţie de care să se trateze marile teme ale gândirii muzicale", îndeosebi în epoca noastră, care relevă tot mai insistent „notarea eminamente filosofică a oricărei reflecţii asupra muzicii". *Ibidem,* p. 157.)

Rolul mijloacelor tehnice în creaţie şi interpretare a favorizat transformarea muzicii într-un vast experiment, a cărui semnificaţie şi valoare nu pot fi contestate.

Ajungem astfel, şi pe aceste căi ale tehnicii, la importanţa gândirii în creaţia muzicală. Căci mesajul tăinuit al unei compoziţii (cu mijloace „clasice" sau mijloace „tehnice") trebuie descifrat într-o interpretare-execuţie şi interpretare hermeneutică, prin care e vorba de „a traduce" pentru auditor, prin capacităţile individuale ale unei a treia instanţe, mesajul purtat de un discurs muzical, care ia forma unei enigme: desfăşurarea are loc mai întâi ca „un dialog cu sine" (*Selbstgespräch*), dar „adevărul" se produce în sistemul de referinţă al celui care îl lansează în exprimare şi comunicare"; înţelegerea depinde însă de interlocutor, de cel care înţelege (sau nu înţelege). Devin relevante aici spusele lui Xenakis: „...Eu am fost obligat să reflectez mai mult decât să simt. Deci, am ajuns la noţiuni abstracte." (Cf. *Dictionnaire de la Musique,* 1994, p. 876)

12. În loc de încheiere, fie-ne îngăduită citarea unui gând al lui Nietzsche: „Există oameni cărora le este proprie o nelinişte permanentă şi o de la sine situare armonică a tuturor disponibilităţilor, astfel încât orice activitate care-şi propune scopuri le este ostilă. Ei se aseamănă cu o muzică ce constă din acorduri armonice susţinute prelungit şi mai tare fără să-şi arate apartenenţa la o melodie în desfăşurare. Orice mişcare din exterior vine să redea corăbiei noul echilibru *pe marea armoniei* (subl. n.). În mod obişnuit, *oamenii moderni* devin extrem de nerăbdători atunci când întâlnesc astfel de naturi... Dar, în anumite stări de spirit se iscă acea neobişnuită întrebare: la ce bun melodie? De ce nu e de ajuns că viaţa se oglindeşte liniştit într-o mare adâncă?" (Fr. Nietzsche, *Menchliches, Allzumenschlichen: Ein Buch für freie Geister,* 1878, în *SW,* Bd. 2, p. 352. Vezi: *Der Mensch mit sich allein,* având cumva semnificaţia că gustul pentru muzică nu este universal!)

Un comentariu la acest text (deloc criptic!) ar cere dezvoltări teoretice la care este greu (şi poate riscant!) să te angajezi. Ca urmare, renunţ. Dar fac apel la adevărul unei spuse cândva în istoria cugetării: *Der Verzicht nimmt nicht, der Verzicht gibt* (Renunţarea nu ia, renunţarea dă). Ceea ce nu ne poate scuti însă de constatarea prezenţei unei utopii în lumea de azi; unii (şi aici şi critici şi oratori, interpreţi etc.) cred că o viaţă a culturii se poate menţine „artistic" numai prin „destrucţie" şi contestare! Este o constatare, nu o explicaţie, şi mai ales nu o apreciere!

Parafrazând un vers celebru (din *Ballade des Dames du temps jadis* a lui François Villon), „Où sont les neiges d'antant", aş spune: Unde sunt armoniile de altă dată? De explicaţie nu cred că ar fi nevoie, chiar dacă parafraza nu are rezonanţa celebrului vers, care rezistă prin el însuşi, poetic şi nu teoretic, aşa cum o melodie face de prisos orice motivare sub zodia logicului! (Sfârşit)

Notă. Aceasta este versiunea dezvoltată a conferinţei prezentate în cadrul Simpozionului *Muzică şi filosofie,* la Academia de Muzică „Gheorghe Dima", Cluj-Napoca, 8-9 iunie 2018.

Homo sapiens

Oraşul meu, oraşul nostru

Constanţa VAIDA HALIŢĂ

În rândurile care urmează, continuând articolul anterior, *Oraşul meu,* evoc trecutul oraşelor aşa cum mi se înfăţişează în peisajul urban actual. Subiectivă în aprecierile mele, trăitoare a unor etape şi schimbări în devenirea sa istorică, port cu mine nostalgia existenţei „oraşului meu", într-o călătorie, până la urmă, către inima mea.

Încerc să mă refer la gândirea şi sentimentele unor autori ai timpului, scriitori, istorici, filosofi, martori ai procesului de dezvoltare a societăţii a căror susţinere o caut în abordarea de faţă. Atunci când citim amintirile, impresiile unor scriitori din perioada interbelică sau din anii dinaintea Primului Război Mondial, descoperim schimbările apărute în peisajul urban, de multe ori neaşteptate, revoluţionare. Fiecare autor menţionează, cu afecţiune şi regret, dispariţia unor edificii, cartiere, meserii sau transformarea modului de gospodărire a oraşului, recunoscând, implicit, firescul şi necesarul unor transformări. „Azi societăţile noastre par să se prăbuşească în individualism, izolare şi derivă. În loc de libertate, suntem condamnaţi la conformismul vid al unei culturi mânate de consumism şi media" (Declaraţia de la Paris *O Europă în care putem crede,* citată în revistă).

Tudor Arghezi, în Cuvântul înainte din cartea sa *Cu bastonul prin Bucureşti* [1], se destăinuie cu privire la alcătuirea scrierii sale: „M-am întâlnit cu pleavă şi cu fărâme de trecut, aninate de lucruri, sau prin transparenţă cu unele de dincolo de ele. Am dat multe foi deoparte, dar nu m-a lăsat slaba inimă să le leapăd chiar pe toate, pentru că erau, oarecum, trăite. La urma urmei, nu făceau parte şi ele tot din Bucureşti?... M-am pomenit plimbându-mă prin amintiri..." Ironicul, necruţătorul observator al tabloului oraşului de la jumătatea secolului douăzeci se lasă ca şi mine purtat de sentimente şi amintiri, în plimbarea sa. Asfaltul, robinetul, becul electric, radioul şi curăţenia meticuloasă a oraşelor occidentale nu îl satisfac pe deplin. El mărturiseşte: „Frumuseţea unui oraş e uneori ca la păsări... independent de higienicul, confortabilul şi tehnicul organizat".

Arghezi iubeşte Bucureştiul şi se simte legat de el. „Călătoria bună pentru cunoaşterea unui oraş este să rămâi şi să-l parcurgi toată viaţa", sau, mai departe, „...interesul unui oraş rezidă mai puţin în ţinuta sa fotografică decât în realitatea vie, în starea sufletească, în ambianţă". Dezvoltarea istorică, firească a oraşului, ca a unui organism viu, în mişcare, prilejuieşte un dialog continuu între vechi şi nou: „Lângă o strălucitoare vitrină îşi duce zilele şi o lampă cu gaz, dintr-o casă scundă, îngenuncheată în pământ... O limuzină se încrucişează la răspântii cu căruţa hărtănită a unui cal bătrân."

Efectul progresului industriei şi capitalismului, specific momentului, este din păcate şi eliminarea unor meşteşuguri, a târgului braţelor de muncă din pieţe. Acolo unde se tocmeau „chivuţele" de Sfântul Gheorghe, cu găleata de var şi bidinelele cu braţ lung de prăjină, unde găseai tocilarul şi geamgiul sau bragagii şi vânzătorii de halviţă, acum trotuarul e gol. Edilii moderni s-au grăbit să gonească librarii ambulanţi şi anticarii, înşiraţi de-a lungul cheiului Dâmboviţei, acolo unde se mai găseau în anii '40 şi unde i-am întâlnit şi eu în copilărie.

La vremea aceea, pornind de la limita sudică a Bucureştiului, locul unde Arghezi îşi înălţă casa de la Mărţişor, şi până spre lunca Dunării, se întindea harta grădinilor de legume, de toate soiurile şi culorile, tomate, vinete, ardei, căpşuni. Acestea erau una dintre sursele bucureştenilor de produse proaspete şi ale legăturii lor cu natura. Extinderea oraşului a înghiţit o parte din mahalale, dar şi terenurile agricole din preajma lui, desfiinţând o îndeletnicire veche şi transformând grădinarii în salariaţi. Casa de la Mărţişor am văzut-o, trecând pe uliţa cu pământ bătut şi zărind peste gardul de lemn câţiva corcoduşi înfloriţi. Era prin anii '60, când lucram într-un colectiv multidisciplinar, la elaborarea „Schiţei de urbanism a oraşului Bucureşti". Atunci am cunoscut-o pe Maria Tănase, care a venit în atelierul nostru de proiectare pentru a-şi apăra grădina care urma să dispară sub asfalt, vezi *Inelul 2* (articol în nr. 5 (2016) din revistă, prezentat la ultima conferinţă a acad. Solomon Marcus, Liceul Cervantes, Bucureşti).

Dar iată şi câteva date din istoria capitalei. Constantin Bacalbaşa urmăreşte în opera sa, de factură memorialistică, *Bucureştiul de altădată* [2], o cronică a timpului său, desprinsă din documentele selectate cu ochii ziaristului, cu luciditate şi curaj. Aflăm că după 1877, Bucureştiul devine capitala unei ţări independente, pusă în faţa unor dificile probleme de modernizare. Populaţia, la acel moment, număra în jur de 150.000 de locuitori, iar după doar 50 de ani, la intrarea României în Primul Război Mondial, a crescut la mai mult decât dublu, conform datelor furnizate de Constantin C. Giurescu în lucrarea sa *Istoria Bucureştilor* [3].

În acest scurt răstimp, se croiesc marile bulevarde ale capitalei şi se regularizează cursul Dâmboviţei. Se dezvoltă legăturile cu lumea Apusului, prin punerea în funcţie a unei linii fluviale pe Dunăre, Viena-Budapesta-Giurgiu, şi se construieşte o cale ferată spre nordul ţării, legând Galaţiul cu Viena, prin Iaşi şi Cernăuţi, *deoarece nu se putea traversa Ardealul.*

Aceste înnoiri, acest progres, se resimţeau atât în domeniul politic, al orientării noastre către civilizaţiile apusene mai avansate, cât şi în mentalul populaţiei pe atunci influenţat de rânduielile Înaltei Porţi. Bucureştiul devine dintr-un mare sat, un oraş cu structură şi dotări comparative cu cele ale altor oraşe europene.

Dintotdeauna aşezarea pe harta lumii a unui oraş, a unei cetăţi, a fost un factor determinant în dezvoltarea sa ulterioară. Condiţiile oferite de relief şi climă, apropierea unui curs de apă sau a unei mări au fost hotărâtoare, în special în trecutul istoric, dintotdeauna istoria fiind, în primul rând, geografie. Porturile, precum şi teritoriile limitrofe, despre care avem informaţii, au fost locuri unde au înflorit civilizaţii remarcabile. Egiptul este „darul Nilului", iar „Paradisul" terestru, descris în Vechiul Testament, ar fi, conform unor cercetători, teritoriul cuprins între Tigru şi Eufrat. Strălucitoarele capitale europene s-au născut şi au prosperat pe malul unor fluvii, amintim doar Londra, Parisul sau Viena, cursul de apă oferind, pe lângă hrană şi apă, posibilitatea comunicării mai lesnicioase cu teritoriile învecinate şi cu alte neamuri, înrâurind benefic mentalităţile oamenilor.

Desigur, soluţia oraşului portuar nu a fost singura de succes, mai ales în anii care au urmat, când tehnica şi industrializarea au permis comunicarea la scară globală şi pe alte căi.

Revenind în trecut, observăm legăturile dintre mediul natural şi naşterea oraşelor în decursul istoriei, ce pondere a avut alegerea spaţiului geografic în întemeierea unei aşezări umane stabile, cât a folosit omul natura în beneficiul său, cât s-a adaptat, exploatând judicios condiţiile oferite pentru supravieţuire şi apărare şi cât de determinant a fost mediul în formarea unor trăsături de caracter şi în dezvoltarea aptitudinilor omului. Interdependenţa dintre mediul natural şi suprastructură este, în unele cazuri, evidentă, incluzând, pe lângă dezvoltarea materială, formarea gândirii şi cultura populaţiei locuitoare.

Într-un mod captivant şi convingător, în volumul *Istoria văzută de aproape* [4], autor acad. Răzvan Theodorescu, se analizează situaţia a două dintre cele mai cunoscute cetăţi antice, Sparta şi Atena, angajate într-o continuă concurenţă, vezi *Istoria Războiului Peloponesiac* scrisă de Tucidide, implicat direct ca strateg al Atenei. Atena a dat istoriei imaginea cetăţii ideale a timpului său. Cetatea clădită în jurul centrului ei de greutate, Agora, locul de maximă efervescenţă intelectuală, cu privirea deschisă către mare, avea o structură care a favorizat dezbaterea liberă de idei şi exprimarea voinţei poporului. Neam de negustori şi marinari, urmându-şi conducătorul, Pericle, atenienii au realizat în epoca lor de aur opere de cultură perene, pietre de temelie în edificarea civilizaţiei europene. Aşezarea cetăţii a favorizat contactul cu alte culturi, stabilirea de legături comerciale şi culturale şi cunoaşterea altor societăţi umane. Sparta, născută pe colinele arse de soarele Peloponezului, lângă valea unor râuri secate, a fost hărăzită de zei unui trai aspru şi a cultivat vechi tradiţii războinice, sângeroase.

Deosebirea fundamentală în evoluţia acestor două cetăţi a fost modul de considerare a vieţii, gândirea, filosofia şi legile născute în acest context, care le-au cârmuit. Înfruntarea acestor două cetăţi este de fapt înfruntarea a două sisteme de regim politic, democraţia şi oligarhia, vezi *Discursul* lui Pericle din *Istoria* citată, din care extragem: „Forma noastră de guvernământ nu rivalizează cu instituţiile altora. Nu-i copiem pe vecinii noştri, ci suntem un exemplu pentru ei. Este adevărat că suntem numiţi o democraţie, deoarece administraţia se află în mâinile celor mulţi, şi nu ale celor puţini. Dar în timp ce legea asigură dreptate egală tuturor în disputele lor particulare, este recunoscută şi cerinţa de a fi cel mai bun; şi atunci când un cetăţean se distinge în vreun fel, el este preferat pentru funcţii publice, nu ca un privilegiu, ci ca o răsplată a meritului său."

Atena a rămas până în ziua de azi simbolul libertăţii, al gândirii creatoare şi al spiritualităţii europene. În urma Spartei au rămas puţine vestigii. Istoria ei vorbeşte despre arme, încleştări dure, despre o conducere autocratică şi înăbuşirea voinţei poporului. Zidul cu care s-a înconjurat nu a fost doar un mijloc de apărare, ci şi o cingătoare strâmtă în adoptarea unor idei inovatoare, o piedică în evoluţia spirituală a cetăţii. Oare aceste două modele nu ne atenţionează pe noi azi în alegerea unui drum de urmat?

Călătorind prin câteva oraşe europene actuale, moştenitoare ale vestigiilor fundaţiilor cetăţilor medievale, unele chiar mai vechi, am descifrat în ţesătura lor urbană actuală urmele încă vizibile ale zidurilor de apărare. Pe măsură ce populaţia a crescut, meşteşugurile s-au perfecţionat şi diversificat, incintele acestor cetăţi au devenit neîncăpătoare. Astfel, acele ziduri au fost înlocuite cu altele cuprinzătoare de teritorii mai largi şi adaptate noilor tehnici de luptă. Istoria, în mersul ei, a abandonat şi zidurile mai noi, când rolul lor a devenit inutil. Traseul lor a fost reintegrat, în epoca modernă, în noua reţea stradală, cu rol de bulevard, zonă pietonală sau brâu de verdeaţă. Ici-colo se mai păstrează câte un fragment din gloria apusă, în oraşul nou, mărturie a evoluţiei societăţii şi preţuirii istoriei lui.

Zidurile, cu funcţie de apărare cândva, ar trebui azi lărgite, iar podurile mobile ar trebui să fie coborâte, ţinându-se seama de orizonturile noi ale gândirii noastre.

Care sunt perspectivele de creştere a viitoarelor oraşe este o întrebare cu răspunsuri diverse şi complexe, aşteptate din partea unor specialişti, urbaniştii. Ritmul alert al civilizaţiei electronice alimentează predicţiile SF privind propuneri fantastice, soluţii de circulaţie miraculoase, partiuri de locuire ecologice, grupate în oaze de verdeaţă. Studiile, elaborate doar cu câteva decenii în urmă, sunt socotite deja depăşite de noile tehnici şi materiale de construcţie.

→

Homo sapiens

M-am îndreptat pentru lămurire către unii specialişti, urbanişti, sociologi, filosofi ai vremurilor moderne.

Celebra carte *Oraşele în mişcare* [6] a lui Arnold Toynbee, specialist în domeniul filosofiei istorice, atât de sugestiv intitulată, analizează cu seriozitate şi erudiţie originea, trecutul şi rolul pe care îl vor juca în viitor oraşele. La acest autor, istoria include şi cultura. Oraşele apar, se dezvoltă, se mişcă şi se influenţează unele pe altele ca şi culturile. În afara elementelor materiale, tehnice, pe care le ia în consideraţie, Arnold Toynbee relevă rolul jucat de religiile universale, creştinismul şi islamismul, sau de budism, în dezvoltarea civilizaţiilor, punct de vedere susţinut cu exemplificări convingătoare. În lucrarea sa, *Studiu asupra istoriei,* Toynbee pune în evidenţă factorii spirituali/religioşi în cristalizarea unei civilizaţii, considerând că marile civilizaţii s-au dezvoltat în jurul marilor religii. Cu toate meritele incontestabile la momentul elaborării lucrării, începutul anilor '60 ai secolului trecut, unele previziuni par depăşite sau discutabile, inspirate de o viziune idealistă şi de o apropiere de gândirea socialistă.

O idee a lui Toynbee este aceea de creare a unui *stat mondial* care ar putea rezolva bunăstarea şi pacea omenirii, teză utopică, nesusţinută prin argumente, în pofida analizelor autorului făcute anterior, pertinente şi raţionale, în domeniul sociologiei şi istoriei aşezărilor umane, al dezvoltării oraşelor şi statelor lumii. Imaginea oraşului secolului 20, aşa cum a cunoscut-o Toynbee şi cum rezultă din studiul său, suscită îngrijorări şi necesită elaborarea unor soluţii complexe, propunerile oferite de el fiind însă nerealiste.

Într-un *megalopolis,* aşa cum denumeşte autorul oraşul supradimensionat al momentului, una dintre problemele ce urmează a fi rezolvate este *circulaţia.* Dacă în oraşul tradiţional, dezavantajele rezultă din aglomerarea în exces a *populaţiei staţionare* în cartiere, în condiţii de multe ori inadecvate, în megalopolis, populaţia, devenită *mobilă,* este nevoită să suporte dezavantajul suprasolicitării şi aglomerării reţelei de transport. Circulaţia este extrem de intensă între cartierele-dormitor şi zonele industriale sau comercial-bancare, unde omul munceşte, într-o dublă navetă pe zi. Apar inevitabil accidente şi ritmul activităţii conduce la epuizarea fizică şi psihică. Unii gânditori au denumit societatea contemporană, o societate a epuizării, *The Burn-Out Society* [7]. Pentru exemplificare, amintim că studii foarte recente găsesc că este îngrijorător faptul că francezii nu dorm suficient, sub 7 ore de somn pe zi.

Altă problemă semnalată de Toynbee este cea a relaţiilor interumane, a vieţii sociale şi spirituale. În marile aglomeraţii umane, majoritatea locuitorilor sunt cei stabiliţi aici, venind din zonele limitrofe sau chiar de mai departe. Aceştia trăiesc într-o aglomeraţie de străzi anonime, locuinţe tip, blocuri supradimensionate, aproape unii de alţii din punct de vedere fizic, dar despărţiţi sufleteşte, diferiţi ca formaţie culturală şi spirituală. Locuitorii unui oraş tradiţional aveau relaţii personale între ei, fie că erau prieteneşti, fie ostile. Orăşeanul nu se simţea singur, conta pe cei din preajma lui, aşa cum rezultă din unele afirmaţii ale lui Toynbee din care am selecţionat: „Pentru omul care munceşte, această înstrăinare emoţională de locul de unde provine şi unde şi-a lăsat amprenta constituie o adevărată prăbuşire spirituală, o transformare funestă a relaţiei existente în trecut, între oraş şi cetăţenii lui … sentimentele fireşti ale cetăţeanului faţă de oraşul său erau de mândrie şi dragoste” [6, pag. 256]. Semnalăm ca îngrijorător faptul că unele neajunsuri sau disfuncţionalităţi ajung să se manifeste azi şi în zonele rurale. Cinci state din SUA, cu o economie predominant rurală, au o rată de mortalitate de peste 60 la 100.000 de locuitori. Sunt denunţate drept cauze supradozele de opiacee, consumul de alcool şi sinuciderile.

Prezervarea mediului natural în peisajul urban pune urbaniştilor o altă problemă dificilă, greu de rezolvat, cu soluţii ingenioase, dar costisitoare. Preţul terenului intravilan, în continuă creştere, limitează posibilitatea achiziţionării lui de către administraţia oraşului, în competiţie cu investitorii în lucrări de construcţii. Dezvoltarea tehnologiei, care a început acum două secole, a redus alarmant mediul natural al oraşului şi odată cu aceasta s-a accentuat poluarea lui. Terenurile agricole şi păşunile aflate în preajma zonelor destinate construcţiilor se diminuează sau dispar.

Reducerea evidentă a spaţiului liber, verde, din structura oraşului nu are consecinţe doar în desfăşurarea normală a vieţii sociale a comunităţii. În ultimul timp, s-a observat şi o creştere a frecvenţei şi amplificării inundaţiilor pe suprafaţa oraşului. Oraşul a devenit impermeabil datorită înmulţirii construcţiilor de beton şi lucrărilor de asfaltare. În câteva minute, peisajul urban se modifică drastic, canalele nu mai au capacitatea de preluare a cantităţii mari de apă din timpul ploilor, casele şi maşinile sunt luate de viituri.

În faţa acestei provocări, trebuie luate măsuri, în primul rând, de prevenire a consecinţelor acestui fenomen extrem, ploile abundente–absorpţia redusă, mai mult decât atât, de transformare a pericolului într-un avantaj pentru oraş. Într-un studiu de urbanism recent, amplu documentat, autori fiind Erik Orsenna de la Academia Franceză şi Nicolas Gilsoul, apare ideea unui proiect denumit *sponge cities* (oraşe burete), care propune o serie de măsuri tehnice de absorbţie a apei de ploaie în exces, fiind date şi exemple. La Oslo, malurile betonate ale unui fluviu au fost redate naturii prin înlocuirea betonului cu un spaţiu verde, liber, cu rol de preluare a apei. La Nimes, în cadrul unui proiect de cartier nou, s-a prevăzut o plajă de iarbă ce serveşte ca spaţiu de relaxare a populaţiei şi care îşi schimbă destinaţia la nevoie, cu scopul de preluare şi de filtrare a apei abundente pentru reciclare în reţeaua de alimentare a locuinţelor. La Copenhaga, municipalitatea intenţionează să construiască rezervoare de mare capacitate care să preia apa de ploaie, atât pentru evitarea inundaţiilor stradale, cât şi pentru susţinerea unui consum de apă potabilă crescut, atât timp cât sursele existente din pânza freatică sunt contaminate cu substanţe chimice, folosite în agricultura intensivă care se practică. Cine şi-ar fi putut închipui, în urmă cu câteva decenii, că frumoasa sirenă, simbol al oraşului, înoată în apă poluată?

Iscusinţa urbaniştilor este pusă la încercare pentru introducerea unor bazine spaţioase şi pentru găsirea unor spaţii libere în reţeaua de străzi deja formată a unui oraş dezvoltat istoric.

Dacă problema apei de ploaie abundente, intempestive, apărută pe suprafaţa oraşului poate fi, cel puţin teoretic, rezolvată, rămâne cea a oraşelor-port sau turistice situate de-a lungul ţărmurilor oceanelor şi mărilor. Încălzirea climei duce inevitabil la ridicarea nivelului apei oceanelor, prin topirea treptată a calotei glaciale. Astfel, suprafeţe mari ale ţărilor cu ieşire la mare vor fi cucerite de apele lor sărate. Rămâne ca pe viitor specialiştii să găsească soluţii.

În faţa consecinţelor negative ce pot apărea odată cu schimbările climaterice drastice nu trebuie adoptată o atitudine pasivă. Evitarea sau reducerea neajunsurilor nu este imposibilă. Problemele trebuie doar recunoscute şi apoi luate măsuri preventive, înainte ca efectele acestor fenomene să devină ireversibile.

În postfaţa semnată de Cristian Popişteanu la cartea *Oraşele în mişcare,* este citat un fragment dintr-o întrevedere avută cu autorul cărţii: „Condiţiile externe de viaţă vor lua probabil forme noi, dar cred că natura umană rămâne aşa cum a fost întotdeauna. … Pe de altă parte, trebuie spus că stăm foarte bine cu tehnologia, dar stăm încă foarte prost cu relaţiile dintre noi, oamenii. Aceasta este una dintre tragediile vieţii omeneşti, o tragedie care a urmărit întotdeauna istoria şi eu cred că va continua să o urmărească.” E din ce în ce mai clar că deficitul in comunicare nu este o problemă tehnică, de natură a fi remediată prin mijloace tehnice.

Bibliografie

[1] Tudor Arghezi, *Cu bastonul prin Bucureşti,* Editura Minerva, Bucureşti, 1974.

[2] Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată* I, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987.

[3] Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor,* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1966.

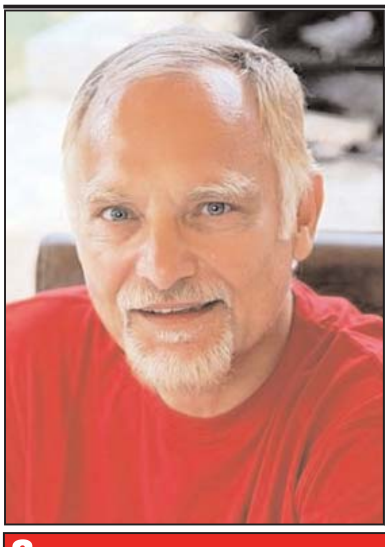
[4] Răzvan Theodorescu, *Istoria văzută de aproape*, Editura Sport-Turism, Bucureşti,1980.

[5] Erik Orsenna, Nicolas Gilsoul, *Désir de villes,* Édition Robert Laffont, Paris, 2018.

[6] Arnold Toynbee, *Oraşele în mişcare,* Editura Politică, Bucureşti, 1979.

[7] Byung-Chul Han, *La Société de la fatigue,* Circé, 2014.

Lacrima Anei

Virgil Mihaiu s-a născut la 28 iunie 1951, la Cluj, unde urmează şcoala generală, liceul, Facultatea de Filologie, secţia germană-engleză (absolvită în 1974). Redactor la *Echinox* (1971-1983), profesor de germană la licee din Cluj, redactor la *Steaua,* iar din 1992 cadru didactic la Academia de Muzică „George Dima” din Cluj. Debutează în *Preludiu,* suplimentul literar al *Scânteii tineretului,* în 1969, iar în volum în 1977, cu *Legea conservării adolescenţei.* Colaborează la numeroase reviste, este interesat de jazz, traduce din mai multe limbi în româneşte.

Cărţi publicate: *Legea conservării adolescenţei* (1977), *Sighişoara, Suedia şi alte stări de spirit* (1980), *Indicaţiuni pentru balerina din respiraţie* (1981), *Cutia de rezonanţă* (1985), *Russian Jazz. New Identity* (1985, în colaborare), *Poeme* (1986), *Paradis pierdut în memorie* (1993), *Jazzorelief* (1993), *Încantări şi descântări clujene* (1996), *Recensământ la epifanii* (1999), *Jazzografii pentru îmblânzit saxofoniste* (2001), *Between the Jazz Age and Postmodernism. F. Scott Fitzgerald* (2003).

Poemul alăturat este reluat din volumul *Poeme,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986.

Ca Meşterul

te întâlnesc în mitologie
te iau din mitologie
te menţin permanent în mitologie
umerii tăi de cariatidă îmi susţin iluziile
cât timp nu ţi se va frânge mijlocelul?
cât timp vor continua să-ţi palpite sânişorii?
zidul legendelor mele rău te strânge
tu te dizolvi progresiv
în materialul meu de construcţie

Istoria de lângă noi

Cavalerii teutoni, întemeietori în Transilvania

Florin HORVATH

Argumentul istoric

În cronica episcopului Jacques de Vitry (1228) se atribuie unui negustor din Bremen şi soţiei sale înfiinţarea lazaretului destinat îngrijirii bolnavilor vorbitori de limbă germană, aflaţi în jurul perimetrelor sfinte.

Pelerinii care beneficiau de serviciile acestui spital proveneau în special din grupul de cetăţi din nordul Germaniei, care alcătuiau *Hansa Theutonicum.* Această casă-spital funcţiona în paralel cu spitalul celor ce vor preceda apariţia Ordinului de Malta – destinat vorbitorilor de grai italian, pe de o parte, şi cu casa templierilor, deschisă pelerinilor vorbitori de grai francez, pe de alta.

Se spune că şi după cucerirea Cetăţii Sfinte de către musulmani, aşezământul „Sfânta Fecioară a Teutonilor” a continuat să funcţioneze în Ierusalim, cu acceptul tacit al sultanului Salah – al Din, cunoscut îndeobşte sub numele de Saladin.

Când armia germană, condusă de Frederic de Suabia, s-a instalat la Locurile Sfinte, spitalul a fost luat sub protecţia sa, schimbându-i-se destinaţia din aşezământ destinat Fecioarei, în structura cavalerească, structură ce a fost confirmată în 1197, de către Papa Celestin al III-lea, ca veritabilă confrerie, dotând-o cu posesiuni în Ierusalim şi Europa.

Aşadar, acei iniţiali *Fraters, Domus Hospitalis Sanctae Mariae Teutonicum in Ierusalem* devin, odată cu anul 1198, pentru mai bine de patru veacuri, o prezenţă cavalerească distinctă şi ambiţioasă.

Când Marele Maestru al Templului, Gilbert d’Eraile, aşeza pe umerii lui Heinrich Waltrop de Bassenheim propria sa pelerină, marcată de crucea cu opt colţuri, nimeni nu bănuia destinul sinuos, dar strălucit, presărat cu cele mai diverse şi controversate momente, de la creştinarea forţată a unor mari cuprinderi de oameni, până la naşterea falnicului stat prusac, în vatra semeaţă a noroadelor din Ţările Baltice până dincolo de graniţa polonă.

Adevăratul destin, prin vigoare şi dimensiune, este conferit Ordinului de către cel de-al patrulea Mare Maestru, temutul Hermann von Salza (1210–1239), care timp de 29 de ani a gestionat, cu fineţea unui adevărat diplomat, creşterea şi lucrarea Ordinului, ca o veritabilă verigă, liant unic între Frederic al II-lea şi cei trei succesori în scaunul pontifical.

Ordin de o aleasă rigoare şi perseverenţă în Lucrare, teutonii confereau Marelui Maestru puteri depline, transformându-l într-un adevărat dictator.

Mai cu seamă după ce, în înţelegere cu sultanul Egiptului – al Kamil – reaşază Ordinul în disputatul Ierusalim (1229), Hermann von Salza se bucură de graţia şi respectul deplin al celor doi poli, Sfântul Scaun şi curtea lui Frederic al II-lea. Aşa ajunge Ordinul Teutonic formaţiune de rang naţional german şi, totodată, confrerie monahală, cu privilegii ce depăşeau statutul ordinelor concurente.

Fulgerătoarele succese ale teutonilor au la bază un sistem ermetic, totalitar, o disciplină de fier şi o ierarhizare clară, care-i detaşa net de toate celelalte convulsii pe care le-a încercat Evul Mediu.

Statul prusac ia naştere printr-o susţinută ofensivă, dublată de promptitudinea şi hărnicia colonilor saşi, care măresc pas cu pas salba de fortificaţii şi asigură, prin meşteşugari pricepuţi şi disciplinaţi, nucleele viitoarelor cetăţi.

Deveniţi o mare putere, stăpânind un teritoriu imens, teutonii îşi instalează capitala la Marienburg.

Pentru teritoriul românesc, prezenţa lor e importantă în contextul în care, în 1211, chemaţi în ajutor de Andrei al II-lea al Ungariei, acceptă să fie pavăză şi adăpost împotriva năvălitorilor cumani.

Fieful teuton, alcătuit în preajma celor şapte fortificaţii – *Sieben burgar* – dau naştere la teribilul oraş al Coroanei – *Kronstadt,* urmat de cele 16 *oraşe-cetăţi,* începând cu Sibiul, care de la început a fost desemnat drept *Hermannstadt,* adică oraşul lui Hermann von Salza însuşi.

Iată că avem, într-o formulă mai mult decât directă, filiaţia şi deopotrivă mărturia că Sibiul a fost, mai întâi, vrere a Marelui Maestru şi apoi conştienţă şi împlinire a gestului său, detaşându-se încă din început ca oraş portdrapel, simbol al cetăţilor–oraşe colonizate şi organizate în spiritul comunităţilor meşteşugăreşti, în rigoarea şi armonia pe care frăţiile constructorilor şi mai apoi ale altor meşteşugari au transferat-o către social, determinând fundamental organizarea cetăţilor.

Chiar dacă influenţa indiscutabilă a breslelor este varianta unanim acceptată în ceea ce priveşte parcursul şi devenirea fiecărui oraş-cetate, credem că e bine să ne reamintim că aceste cetăţi au apărut ca socio-comunităţi independente, primind, în timp, statutul de oraş, pe o întindere cronologică între 1200 şi 1400 – exact atât cât s-a transmis, direct, influenţa comanderiilor teutone în zonă.

1

2

3

Argument de natură organizatorică

Aşa cum reiese din statutul primelor bresle apărute, aceste comunităţi organizate de meşteşugari erau chemate şi obligate să ţină în frâu întreaga activitate pe care o presupunea prezenţa şi contribuţia ucenicilor şi calfelor.

Erau desemnate a veghea la această interlucrare a meşterilor, precum şi la eliminarea oricărei concurenţe între meşterii aceleiaşi bresle.

În ce priveşte binele şi liniştea colectivă, erau obligaţi să întreţină, să repare şi să apere zidurile oraşului-cetate. De asemenea, să contribuie financiar la toate costurile pe care cetatea le reclama comunităţii.

Câtă vreme erau cetăţeni de vază, consacraţi şi recunoscuţi ca atare, breslaşii trebuiau să amenajeze, întreţină şi îngrijească altarul propriu din biserica comunităţii, precum şi strana în care asistau grupaţi la slujba religioasă.

Modelul de dublă lucrare, de întreţesere între laic şi religios, conferit în timp de structura şi activitatea practică a comanderiilor teutone, se regăseşte, cu destulă evidenţă, şi în organizarea activităţii breslelor.

Tocmai pentru că, la un moment dat, societatea medievală s-a dorit a fi modelată după organizarea bisericii, au apărut, pe lângă ordinele militaro-călugăreşti sau pe lângă marile abaţii, breslele meşteşugăreşti sau ghildele negustoreşti.

Încă în secolul al XII-lea, Honorius Augustodunensis susţinea în mod plastic faptul că „într-o comunitate, coloanele sunt episcopii, vitraliile magiştrii, bolţile sunt principii, ţiglele cavalerii şi pavimentul (temelia) breslele ce hrănesc şi susţin comunitatea”.

Breasla medievală se baza pe un statut care reglementa relaţia dintre maeştri, derularea şi dimensiunea producţiei, desfacerea ei, normele de conduită morală, obligaţiile privind ajutorul financiar pentru cetate, apărarea zidurilor prin veghe programată, stingerea incendiilor, întreţinerea turnului propriu încredinţat breslei, ajutorul reciproc între breslaşii confraţi, precum şi dimensiunea şi rânduiala petrecerilor la sărbători.

Pentru a înţelege corect viziunea aparte a breslelor faţă de ideea de progres, trebuie să precizăm că s-a accentuat cu putere valorizarea muncii în special, fără a se urmări progresul, ci, mai degrabă, un înţeles mai nuanţat al rostului muncii, încununată de nobleţea calităţii.

Sf. Toma d’Aquino spunea că munca are patru scopuri: să pună la îndemână mijloacele de trai, să facă să dispară trândăvia (ca izvor al relelor), să domine şi să înfiereze poftele trupeşti şi să se asigure baza de unde să se facă milostenie. Prin urmare, se condamna surplusul, mai exact, stocarea lui, ca un apanaj al trufiei şi iubirii de arginţi.

Din modelul de organizare generală a breslelor, ca şi din *Statutele frăţiilor de calfe şi ucenici,* reiese că în fruntea breslaşilor se afla un *staroste,* căruia i se atribuia conducerea juridică şi economică, dublat, la rândul său, de un înlocuitor – *locotenent* – care avea în sarcină conducerea administrativă. Apoi, urma *şeful calfelor,* care urmărea aplicarea întocmai a regulamentelor şi statutului, cei doi *supraveghetori* care asistau şi evaluau rezultatele celor ce aspirau la rangul de calfă sau de maestru şi *notarul* breslei, care ţinea registrul cu înscrisuri şi elibera scrisori de recomandare şi certificate.

Luând în calcul, încă de pe atunci, parcursul evoluţiei oricărui confrate privind treptele de ucenic, calfă şi maestru, să încercăm să pătrundem în intimitatea normelor de accedere în confreria breslei. Pentru aceasta, individul trebuia:

- să fie de sex masculin;
- să respecte şi să se roage într-o religie;
- să creadă nestrămutat în Dumnezeu;
- să aibă o naţionalitate pe care şi-o adjudecă;
- să nu fi început un alt meşteşug;
- să nu provină din iobagi.

Credem că s-au conturat deja anumite similitudini în stare a ne convinge că viziunea în care erau organizate breslele era împrumutată de la confreriile teutone, în principal, de la acele frăţii ale constructorilor, ce activau în cadrul banderiilor militaro-călugăreşti, acolo unde ele îşi aveau reşedinţa. De asemenea, nu putem trece cu vederea ideea că în acea perioadă avem de-a face cu o societate profund masculinizată, în care femeile erau excluse, o societate în care comunitatea îşi propunea să-l controleze permanent pe individ. Revenind la obiceiurile ce aveau să contureze, în timp, tradiţia *lucrării* ca atare, este demn de reţinut că, încă de pe atunci, breslele aveau un respect şi o grijă absolut specială faţă de ţinuta şi dimensiunile în care se derulau agapele, la marile sărbători.

Obiectele ce aveau o dimensiune clară de simbol erau expuse şi întrebuinţate conform cutumelor. De pildă, faimoasa *ladă a evidenţelor* – sigiliul breslei, tabla de convocare pentru ţinuta ca atare şi steagul breslei (baniera de mai târziu) erau prezente şi puse în valoarea lor simbolică la momentul cuvenit.

Anual, în casa meşterului de breaslă (starostele de mai târziu) se organiza *ziua breslei,* după un ceremonial special, bine stabilit şi care era precedat de întocmirea tablei de convocare, prin care fiecare meşter se înscria cu participarea din partea sa.

→

Absolut toţi cei prezenţi erau obligaţi a fi înveşmântaţi în ţinuta de sărbătoare, în principiu, aceeaşi pentru fiecare breaslă, cu însemnele specifice, spre a-i diferenţia. O altă obligaţie era aceea prin care erau controlaţi, pentru a se menţine treji până la sfârşitul întâlnirii.

În prezenţa tuturor, se deschideau cele două încuietori ale lăzii breslei, cu cele două chei aflate la staroste şi locotenent. După asta, notarul citea şi înmâna, după caz, diplomele sau certificatele solicitate. Urmau darea de seamă asupra veniturilor şi cheltuielilor, distribuirea ajutoarelor pentru cei aflaţi în impas şi citirea hotărârilor de reparare a turnului propriu sau întreţinere a altarului, după caz.

Desprindem că erau delimitate clar câteva funcţii ale breslelor, de la cea economică la cea militară, trecând prin cea socială – cea fraternă şi cea religioasă.

Să nu uităm că fiecare breaslă îşi avea patronul său distinct din rândul sfinţilor, la ale căror sărbători se organizau festivităţi duble, religioase şi de confrerie.

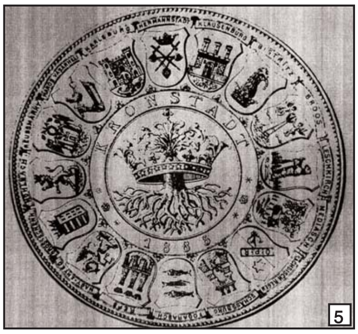
Putem conchide că dincolo de spaţiul occidental, în perimetrul românesc, importanţa breslei era deosebit de relevantă, mai cu seamă în Transilvania, unde, în burgurile săseşti, întreaga viaţă politică, economică şi militară se desfăşura in jurul şi pe modelul de structură al ei.

Avem documente care consemnează faptul că din oraşe-cetăţi ca Sibiu, Orăştie, Sebeş, Sighişoara, Miercurea Ciuc sau Rupea s-au ridicat în timp reprezentanţi de seamă în sfaturile oraşelor amintite, ca şi în cadrul forului apărut ulterior şi valabil în perimetrul transilvan, *Universitatea Săsească,* organism administrativ-juridic ce analiza, emitea şi conferea statutul fiecărei bresle din fiecare oraş, aliniindu-le la modelul breslei constructorilor, cântărind şi judecând plângerile şi disfuncţiile semnalate, precum şi excesele faţă de litera legii.

Amintim ca în 9 noiembrie 1376, la Sibiu se stabilesc statutele a 19 bresle, care existau şi funcţionau în perimetrul celor 7 scaune săseşti.

4

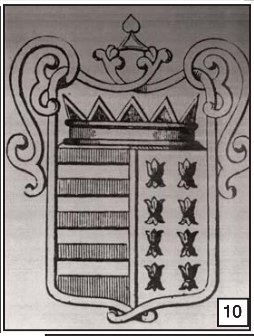

5

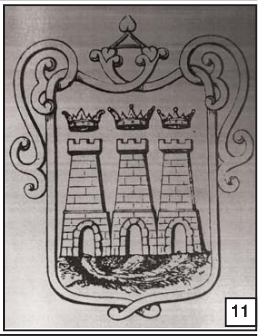

6

7

8

9

10

11

Argumente de natură simbolică

Concepută extrem de inteligent, atât pentru faţa văzută, cât şi pentru cea nevăzută a Lucrării de către Bernard de Clairvaux, confreria templieră şi-a ales ca simbol imaginea celor doi pe un singur cal. Amândoi pot fi la fel de bine cavaleri sau călugări, amândoi conduc patrupedul spre acelaşi ţel, propunând ideea că numai amândoi ca prezenţă, ca simbol al celor două feţe ale Lucrării – văzută şi nevăzută – reunite concomitent în acelaşi efort, vor putea îndeplini întregul rost pentru care s-au dedicat misiei de călugări-cavaleri, îmbinare bipolară dintre înţelepciune şi forţă, dintre credinţă şi biruinţă.

Spre deosebire de Ordinul templier, comanderiile teutone, chiar dacă respectau şi împrumutau o bună parte dintre procedeele lucrării templiere, au ales ca simbol cele două săbii ce stau paralel, ţinute cu vârful în sus de cele două mâini opuse, două mâini care parcă încearcă să spună: „Noi ne-am propus ca, prin braţele noastre sugerate ca două turnuri alcătuite din îmbinarea a sumedenie de cărămizi, să construim pe pământ spre a se regăsi şi în ceruri. Întemeiem pe pământ, creştinând şi crescând Biserica cea adevărată a Domnului, cu puterea braţului drept, chemat a lucra la lumină, şi cu taina braţului stâng, adunând iubire din preaplinul inimii!" (Fig. 1)

Din inimă şi pentru inimă se îngemănau cele două spade, spre a deveni ocrotitoarele vrerii consfinţite prin puterea coroanei. Chemată să justifice rangul suprem al simbolului pe care-l domina, Coroana, ca exponent al puterii spirituale, veghează cele două spade – puterea cuvântului şi puterea braţului legitim – îngemănate cu triunghiul cu vârful în jos realizat de cele trei inimi. Toate acestea realizau simbioza heraldică, regăsită pe scutul cavalerului-simbol, împrumutată pe de-a-ntregul din heraldica lui Hermann von Salza, simbol care se va regăsi şi în emblema cioplită în piatră a Sibiului, devenit oraş al lui Hermann – Hermannstadt (Fig. 2).

Heraldica marelui maestru, alăturată simbolului suprem al teutonilor, se regăseşte în vecinătatea scutului ce poartă heraldica lui von Salza şi panoplia cu cele două braţe înarmate, stând faţă în faţă, în curtea Muzeului de Istorie din Sibiu (Fig. 3).

Cele trei inimi ce alcătuiesc triunghiul cu vârful în jos sugerează prima lege a lui Trismegistul – ceea ce este sus este şi jos, amintind de întreita dorinţă a celor trei componente: militară, economică şi religioasă, invocând ca ceea ce stă sub legea divină a armoniei dintre înţelepciune, puterea credinţei şi frumuseţea fără egal a iubirii în cer, să se regăsească şi în stăruinţa lucrării teutonice pe pământ.

Acest simbol a fost preluat şi în stema Universităţii Săseşti, împreună cu acea coroană de deasupra inimilor, pe un câmp roşu, aşa cum focul sacru al Spiritului înconjoară conlucrarea Sfintei Treimi.

Revenind la simbolul heraldic al celor trei inimi cu spadele încrucişate sub coroană, reamintim că triunghiul cu vârful în jos este imaginea în oglindă a celui cu vârful în sus, simbolizând întreita strădanie – militară, religioasă şi socială, prin care teutonii promiteau (ca pe un legământ) că tot ce întemeiază aici, pe pământ, va sta sub semnul credinţei şi al crucii, aşa încât ceea ce este jos se va putea regăsi şi sus, pe placul şi spre gloria Marelui Creator.

De aceea, heraldica regăsită în *Insignia Transilvaniae Provinciae* propune, de asta data, cele trei inimi reunite în triunghiul cu vârful în sus, inimi care sunt străjuite, ca şi emblema Sibiului, de coroana Spiritului ce veghează cele două spade încrucişate (Fig. 4).

Practic, ne aflăm într-o epocă în care Ordinul teutonic negocia prin tăişul spadei cine binemerita ajutorul divin (şansa întemeierii) şi cine este destinat pentru a lupta pentru biruinţa dreptăţii. Adepţi fervenţi ai politicii de întărire prin oraşe-cetăţi vrednice a ocroti o bună dezvoltare socială, teutonii nu ascund şi nu se sfiesc să întemeieze cetatea simbol a coroanei – Kronstadt – căreia îi atribuie rolul de începătoare, de rădăcină, de obârşie a tuturor aşezărilor ce o vor înconjura asemeni unei coroane de piatră, a unei salbe de oraşe-cetăţi în devenire, 16 la număr (Fig. 5).

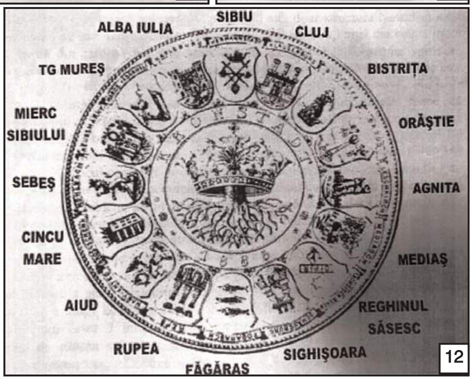
De aceea, heraldica acestui oraş-temelie nu putea fi alta decât simbolul coroanei prin care trece rădăcina şi o frântură a trunchiului din viitorul copac al aşezărilor ce se vor naşte.

Indiscutabil, lucrarea teutonă avea încrustată, în substanţa ei, simbolul întemeierii, iar Ordinul, adjudecându-şi rolul de născător, de păstrător şi continuator al învăţăturii ezoterice a teutonilor, nu ezita să transfere din regulile şi tradiţia sa ceva către viitoarele frăţii ale calfelor şi ucenicilor, către întreaga prezenţă a breslelor.

Dincolo de această certă influenţă, privind imaginea adevăratei corole de oraşe-cetăţi, cu toate 16, care se circumscriu ca o tainică emblemă în jurul Kronstadt-ului, ne întrebăm de ce 16, ştiind că fiecare acţiune le-a fost motivată şi în plan simbolic (1+ 6 = 7).

Din emblema teutonică aflată alături de enigmaticul cavaler de la Sibiu deducem că, esoteric, Ordinul concepea existenţa la vedere ca pe ceva ce stă deplin sub semnul contrariilor sau al bipolarităţii (cele două mâini o dovedesc deplin), sugerând că această permanentă dedublare este una dintre tainele pe care Ordinul le-a aprofundat în singurătatea cugetărilor călugăreşti.

Prin urmare, coroana cu cele 16 susţineri, adică un contur realizat din 4 x 4 prezenţe de oraşe-cetăţi, consfinţeşte o împătrită dedublare a fiecărei perechi de bipolarităţi de genul văzut-nevăzut, profan-sacru. Asta ne obligă să ne închipuim străvechiul semn al crucii, rotită de patru ori, ca o teribilă lucrare asupra fiecărui element fundamental: pământ, apă, aer, foc.

12

Într-o cronologie, atât cât este mărturisită de documente, la 1349, în jurul cetăţii Kronstadt apar bisericile-cetăţi Sibiu, Miercurea (Fig. 6), Sebeş (Fig. 7), Orăştie (Fig. 8), Nocrich (Agnita, Fig. 9), Sighişoara, Cincu (Fig. 10), Rupea (Fig. 11). Heraldica lor mărturiseşte că aparţin salbei de cetăţi-oraşe ce-şi adjudecă insigna Transilvaniei, având, fără excepţie, pe închiderea superioară a perimetrului heraldic, triunghiul cu vârful în sus.

În final, în jurul Braşovului s-au grupat toate cele 16 cetăţi, rod al celor 4 x 4 rotiri ale simbolului crucii teutone prin care au alcătuit salba, aşa cum este consemnată până târziu, în 1885, în medalionul ce înconjoară Kronstadt-ul, şi anume: Sibiu, Cluj, Bistriţa, Orăştie, Agnita, Mediaş, Reghinul Săsesc, Sighişoara, Făgăraş, Rupea, Aiud, Cincu Mare, Sebeş, Miercurea Sibiului, Târgu Mureş şi Alba Iulia (Fig. 12).

Istoria de lângă noi

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (VI)

Ilie POPA

Ion Gh. Pelivan, personalitate politică de prim rang din Basarabia, care a dus o activitate febrilă împotriva rusificării provinciei de către Imperiul Ţarist, s-a născut la 1 aprilie 1876 în satul Răzeni, judeţul Lăpuşna, astăzi raionul Ialoveni, în familia lui Gheorghe Pelivan, cântăreţ la biserica din sat, şi a Eugeniei Titica. Încă din copilărie, Ion Pelivan era fascinat de vechea limbă română a textelor bisericeşti şi de literatura orală transmisă din generaţie în generaţie.

Cursurile primare le face în satul natal, după care merge la Şcoala de Băieţi din Chişinău şi apoi la Seminarul Teologic din acelaşi oraş, absolvit în 1898. Obţinând o bursă a zemstvei guberniale, face studiile universitare la Facultatea de Drept de la Universitatea din Dorpat (actual Tartu), vechi centru universitar din Estonia, pe care le absolvă în 1903. I. Pelivan i-a convins şi pe vechii lui prieteni (V. Oatu, Gh. Ghicu, V. Manu şi alţii) de la Seminarul Teologic din Chişinău să vină în acelaşi oraş, unde existau posibilităţi reale de formare a unui mediu intelectual. Student fiind, organizează şi conduce prima societate studenţească cu program politic, naţional şi academic a studenţilor basarabeni, intitulată „Pământenia basarabeană" (Anatol Munteanu, *Ion Pelivan – un lider politic şi un militar al Basarabiei (1876-1954),* Dacoromania, nr. 88, Alba Iulia, 2018), cu scopul dezvoltării conştiinţei naţionale, interesului pentru istoria, cultura şi literatura română. Era o mişcare studenţească cu caracter naţional-moldovenesc, mişcare de resurecţie naţională al cărei scop era pregătirea conştiinţelor pentru evenimentul unirii Basarabiei cu Ţara Mamă, România. Societatea întemeiază în incinta Universităţii o bogată bibliotecă de carte românească, cu ziare, reviste, cărţi care soseau din Ţară (publicaţiile vremii: *Albina, Adevărul, Universul;* lucrări ştiinţifice ale marilor istorici N. Iorga, A.D. Xenopol, Gr. Tocilescu; opere ale clasicilor V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă, A. Vlahuţă şi alţii). Dar cum activitatea acestei asociaţii nu era pe placul autorităţilor ruse, el, împreună cu membrii organizaţiei au fost arestaţi şi întemniţaţi, iniţial la Dorpat, apoi la Wenden (1902–1903). I. Pelivan a fost eliberat, iniţial supravegheat de poliţie, pentru susţinerea tezei de licenţă, după care, în 1904, este surghiunit timp de 3 ani în nordul Rusiei, la Viatca, regiunea Arhanghelsk, gubernia Herson. (Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, *Ioan Pelivan istoric al mişcării de eliberare naţională din Basarabia,* Ed. Biblioteca Bucureştilor, 2012)

În această perioadă este trimis ca soldat în Manciuria, apoi ocupă un post de grefier în oraşul Kazan, iar în 1905 i se aprobă să revină în Basarabia. Se întoarce în Chişinău, unde organizează împreună cu vechii săi colegi de la Seminarul Teologic şi de la Dorpat prima grupare cu caracter naţional revoluţionar din Basarabia. Aici editează şi primul ziar în limba română, cu numele *Basarabia* (1906–1907), dar interzicerea ziarului, precum şi riscurile asumate îl forţează să plece din Chişinău, în iunie 1907, fiind numit locţiitor de judecător în oraşul Bălţi. Aici fondează o organizaţie de intelectuali (profesori de şcoală, avocaţi şi diferiţi funcţionari) care promova limba română, iar la biblioteca publică din oraş formează un departament de carte românească.

Rămâne în această funcţie până în 1912, când este destituit pentru că la serbările „eliberării", de fapt, anexării Basarabiei, organizate de către autorităţile ţariste ruse cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la ocuparea Basarabiei de către Imperiul Ţarist în 1812, Ion Pelivan şi-a pus la piept tricolorul românesc în zăbranic de doliu. (Mihai Taşcă, editor şi redactor ştiinţific, *Basarabia – Pământ românesc, Antologie,* vol. II, Editura Serebia, Chişinău, 2018, p. 805) După destituire, s-a înscris într-un barou de avocaţi din oraşul Bălţi şi şi-a continuat activitatea revoluţionară, sub supravegherea agenţilor poliţiei ruse. A călătorit în repetate rânduri peste Prut, aducând cărţi româneşti pentru intelectualii moldoveni din oraş, vizitând intelectuali patrioţi din România, inclusiv pe marele istoric Nicolae Iorga.

→

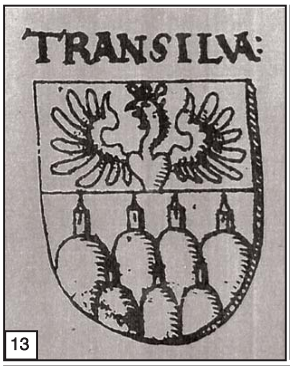
Privind mai cu atenţie, avem sentimentul împlinirii pe care teutonii din Ţara Bârsei ni-l transmit peste veacuri, convingerea că au crezut, sub raport esoteric, că pot fi o veritabilă Axis Mundi, locul unde va creşte Copacul Vieţii, locul unde au pus teribila rădăcină (vezi heraldica de la Kronstadt) destinată a genera Coroana, simbolul biruinţei spiritului prin hărnicia, dreptatea şi perseverenţa breslelor, care şi-au asumat înflorirea acelei salbe de biserici-cetăţi către autenticul statut de oraşe.

Şi, pentru ca lucrurile să aibă o binemeritată consistenţă, reamintim cutuma după care o lucrare, în confrerie, este justă şi perfectă prin prezenţa a minimum 7 maeştri. Privind salba de cetăţi ale primei Insigne a Transilvaniei, distingem cele 7 cetăţi minim necesare pentru ca Lucrarea Ordinului să fie consemnată în istorie ca justă şi perfectă. Cetăţile stau ca nişte străjeri vii, amintind că viaţa curge neîncetat prin porţile şi între zidurile Braşovului, Sibiului, Clujului, Sebeşului, Mediaşului, Sighişoarei şi Bistriţei (de aici, cele 7 trepte ale Ordinului) – Fig. 13 şi 14.

Chiar dacă teutonii s-au retras, chiar dacă, în timp, o parte dintre cetăţile întemeiate au decăzut din importanţa de altădată, sămânţa a fost pusă corect şi cu suflet şi a rodit în importanta prezenţă a Universităţii Săseşti, instituţie în care viaţa breslelor îşi avea orgoliul viu, izbutind să măsoare simbolic, prin cele 3 inimi din heraldică, prin Înţelepciune, Dreptate şi Ordine, vremea care s-a scurs în favoarea rodirii, în favoarea împlinirii întru bucuria şi cinstirea eternei vieţi.

Această instituţie a diriguit, practic, întreaga pulsaţie a oraşelor săseşti, ajungând să judece procese între bresle, recursuri şi pronunţări date de jurii cetăţilor, să stabilească şi să aprobe statutele de breaslă, să analizeze recursurile unor excluşi din bresle, să prevină şi să cântărească acuzele ce apar din concurenţa lucrătorilor din perimetrul extrabreslelor, să aprobe constituirea frăţiilor de calfe, să hotărască asupra circulaţiei şi achiziţiei de material şi materii prime.

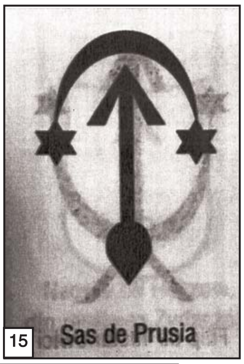
Revenind la simbolul testamentar al întemeierii, adânc înscris în matricea Lucrării Teutonice, reamintim că, din heraldica Marelui Maestru Hermann von Salza, ne-au transferat în sens pozitiv, al împlinirii întru conştienţa spirituală a menirii lor, până către târziu, semne (simboluri), influenţând, potenţând şi încurajând sentimentul de *în-temeietori* la voievozii transilvăneni şi maramureşeni.

13

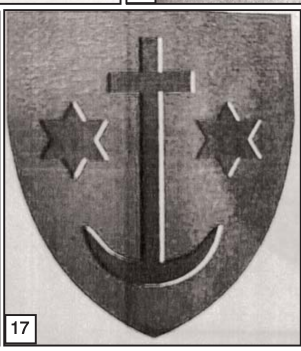
14

15

16

17

Convinşi că acest aspect merită o mai atentă aplecare, amintim aici structura heraldică a lui Sas de Prusia, oglindind influenţa pe care Dragoşizii au mărturisit-o prin simbolul uneia dintre cele 3 inimi din triunghiul cu vârful în jos, inima din care pleacă spre înalt săgeata, ca simbol al fulgerului spiritual, săgeată ce stă gata a străpunge valul cerului, curbura ce desparte văzutul de taina nevăzutului, curbura ce este motivată de cele 2 stele ale lui David (îndrăzneala care zideşte pleacă din duh; Fig. 15)…

Dacă analizăm şi mai atent întregul ansamblu, putem spune că triunghiul cu vârful în jos din heraldica lui von Salza este închipuit de inima (din aceeaşi heraldică) care marchează vârful de jos şi cele 2 stele ale lui David marcând latura de sus (steaua pentru văzut şi cea pentru nevăzut).

În locul coroanei ce veghea acea construcţie simbolică heraldic, este aşezată chiar bolta, încoronare a Sacrului către care cutează săgeata minţii omeneşti. Evident că în Maramureş n-au apărut cavalerii din senin, nici obişnuinţa stemelor heraldice de aiurea, ci prezenţa teutonică a transferat rostul şi totodată gustul pentru însemnele simbolice.

Bucuria de a înţelege că s-a preluat rădăcina aşezată la Kronstadt, acea matrice cu valoare de tradiţie întru în-rădăcinare (în întemeiere) ne conduce la bucuria rostului pe care l-au receptat voievozii locali, a dorinţei şi convingerii că aceasta e legea vieţii, aceasta e calea – ÎNTEMEIEREA.

Mai mult, acvila din Stema Transilvaniei va ajunge mobilă importantă, sub raport heraldic, în stema lui Constantin Brâncoveanu, voievodul care a păstorit domeniul Almaşului şi Făgăraşului – conştient că de acolo se putea deroba taina cea binecuvântată a Grădinii Maicii Domnului (Fig. 16).

Încheiem convinşi că simbolul celor 3 inimi a rodit îndestul, că prezenţa teutonică a alungat amorţeala şi lentoarea unor locuri ce stăteau sub permanenţa temerii de invadatori, că în final biruit-au disciplina şi bucuria naşterii din nou, puterea şi strălucirea spiritului aşa cum l-au preluat Dragoşizii, săgeata mereu gata, de la geto-daci până la ei, să străpungă taina întinderii de albastru risipit de Creator, ca să nu-l vedem (Fig. 17)…

(Florin Horvath, Cavaler „Mare-Cruce")

Coincidenţă sau o legătură pierdută în adâncul istoriei?

Eufrosina OTLĂCAN

În zilele noastre, este o situaţie frecventă ca un nume de familie din România să-l poţi găsi în orice colţ de lume. Dar, descoperind că de vreo 2-300 de ani există cazuri de omonime, nume rare de familie, sau toponime, la distanţe geografice de mii de kilometri, eşti îndemnat la căutări. Mai ales, dacă ceva în această situaţie se leagă de familia în care te-ai născut. Un nume propriu rar, comun unei familii din vestul Europei şi unei localităţi din estul continentului, îţi poate pune problema dacă cele două entităţi au avut şi altceva în comun, dacă denumirea a apărut cu totul întâmplător, sau a existat cândva, în vremuri nedeterminate, o anumită legătură.

Semnul de întrebare mi l-am pus cu zeci de ani în urmă, dar atunci l-am considerat o copilărie, chiar pe motiv că era o chestiune personală. Am revenit la acest semn de întrebare citind articolul d-lui acad. Ioan-Aurel Pop, „De la Roma la Roma Nouă: latinitatea răsăriteană a poporului român" (revista *Curtea de la Argeş*, nr. 7(104), iulie 2019). Concret, întrebarea mea avea trei rădăcini: numele comunei oltene Giubega, numele Laurent Giubega al naşului lui Napoleon Bonaparte şi numele meu de familie, Giubegan.

Comuna Giubega este în judeţul Dolj, iar numele Giubegan apare pentru prima oară într-un sat din judeţul Gorj în circumstanţe care par destul de rare pentru societatea românească din urmă cu peste un veac şi jumătate. Tatăl meu, Ion Giubegan (1912, Bibeşti, jud. Gorj – 1993, Bucureşti), mi-a povestit istoria numelui de familie. Bunicul lui, pe la mijlocul veacului al XIX-lea, rămăsese văduv, cu patru fii, toţi purtându-i numele de familie, Munteanu. Acest străbunic al meu se recăsătoreşte, dar tânăra lui soţie, venită din Dolj, pune o condiţie, care este acceptată şi legalizată: dacă va naşte un băiat, acesta să fie declarat cu numele ei; aşa a apărut numele Giubegan în judeţul Gorj, bunicul meu ducându-l mai departe prin cei trei fii ai lui, cel mai mare fiind tata.

Interes şi curiozitate, dar, mărturisesc, şi puţină mândrie copilărească, îmi sunt stârnite prin anii mei de liceu, când citesc cartea *Viaţa intimă a lui Napoleon* de Octave Aubry (1881-1946, membru al Academiei Franceze), tradusă de Zaharia Stancu (cartea apare reeditată şi în 2017 la Editura Orizonturi, în aceeaşi traducere şi se poate citi on-line în format PDF). Cartea veche o am şi acum, o răsfoiesc şi regăsesc rândurile care se leagă de ceea ce mă interesa: *Laurent Giubega, grefier-şef al Parlamentului din Corsica,* prieten al lui Charles Buonaparte (pag. 12) este naşul lui Napoleon şi deseori îi dădea acestuia prăjiturele şi dulceţuri (pag.15). Mai citesc în carte că *Buonaparţii se numără printre primii din Corsica. Vin din Florenţa, de unde, exilaţi, au plecat la Sarzane, apoi la Ajaccio. În aceste secole obscure au trăit ca mici feudali.*

Pentru mine, astăzi, nu mai este o problemă personală, ci una de interes mai larg. De aceea, încerc să găsesc legături în zona de latinitate europeană între comuna Giubega din spaţiul românesc şi numele de familie Giubega din spaţiul corsican. Există oare un punct în timp şi spaţiu comun celor două entităţi? Dacă da, a existat o circulaţie de la vest la est sau invers, de la est la vest? Nu am nici speranţă şi nici pretenţie că aş putea găsi răspunsul apropiat de ceea ce a fost în realitatea acelor vremuri, ar fi necesare cercetări de istorie, arheologie, lingvistică. Voi încerca totuşi, cu surse de care pot dispune, să aflu când au coexistat în acelaşi spaţiu politic şi ce au comun limbile vorbite. Despre familia corsicană din secolul al XVIII-lea am mai multe informaţii la îndemână, prin internet.

Laurent Giubega (1733–1793) s-a născut la Calvi, Corsica, unde a şi murit. El a rămas în istorie doar pentru că a fost naşul lui Napoleon. Familia Giubega, numeroasă pe vremea lui Laurent şi cu vizibilitate socială (un medic, un poet şi jurist, un comandant de garnizoană), este originară din Genova, Italia, unde apar ascendenţi din 1015.

Care au fost etapele istorice mari parcurse de Corsica, unde s-ar fi putut apropia populaţii din această insulă cu cele dintre Dunăre şi Carpaţi? Reiau date din enciclopediile aflate la îndemână:

Corsica este atestată documentar în anul 560 î.Hr., când Grecii din Asia Mică au înfiinţat acolo un oraş. Sub stăpânirea Imperiului Roman, în secolele III-II î.Hr., ea este o provincie romană prosperă. Trece sub dominaţia Imperiului Bizantin, creştin, după care intră sub influenţa papalităţii. Este supusă trecerii popoarelor migratoare. S-au perindat prin Corsica vizigoţi, ostrogoţi, gepizi, în perioade când aceste neamuri şi altele năvăleau şi peste pământurile româneşti. În anul 1092, papa Urban al II-lea a acordat oraşului italian Pisa supremaţia asupra Corsicii şi Sardiniei. Flota Pisei ia parte la Prima Cruciadă şi se implică în cucerirea Ierusalimului, arhiepiscopul pisan care îi conducea pe cruciaţi, Dagobert, va deveni ulterior patriarh de Ierusalim. Citesc despre Corsica că locuitorii ei au avut de suferit de pe urma jafurilor cruciaţilor.

În secolul al XII-lea, cartierul pisan al Constantinopolului ajunsese la circa 1.000 de locuitori. Pisa este învinsă în lupta cu Genova în secolul al XIII-lea şi vândută către Florenţa, ca apoi, sub forma unor răscumpărări, să fie alipită Franţei (1768).

Înainte de a formula o ipoteză asupra modului cum ar fi putut ajunge un Giubega în câmpia olteană, mai am de scris câte ceva despre graiul din insula Corsica.

Este de remarcat că datorită activităţii sale, judeţul Bălţi a fost primul judeţ din Basarabia care, în 1918, s-a pronunţat pentru Unirea Basarabiei cu România.

În timpul Primului Război Mondial, în 1916, Ion Pelivan era deja mobilizat şi trimis pe frontul românesc, unde se ocupa mai mult de propaganda naţională decât de armată şi război. Dar, profitând de tulburările de pe front şi de revoluţia rusă, în 1917 pleacă la Chişinău, pentru a participa la mişcarea de deşteptare naţională. Aici are colaborări strânse cu comitetele ostăşeşti moldoveneşti din Chişinău, Odessa şi Iaşi.

Participă la fondarea Partidului Naţional Moldovenesc, în 1917, Blocul Moldovenesc propunându-l pentru postul de preşedinte al Sfatului Ţării, dar fiind mai puţin agreat de minorităţile naţionale din Basarabia, cedează acest post lui Ion Inculeţ, agreat de minorităţi. (Alexandru Chiriac, *Membrii Sfatului Ţării (1917-1918)*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti 2001)

În această perioadă critică, deputatul Ion Pelivan manifestă un curaj şi un eroism deosebit, îndeplinind sarcina de a aduce Armata Română în Basarabia pentru restabilirea ordinii şi luptei cu structurile militare bolşevice în debandadă.

La 6 ianuarie 1918, fiind condamnat la moarte de bolşevici, Ion Pelivan părăseşte Chişinăul şi se îndreaptă spre Iaşi, unde a stat până la 12 ianuarie 1918, „când s-a primit vestea că Armata Română este în apropiere de Chişinău". Revenit în Basarabia, îşi reia activitatea în cadrul Sfatului Ţării, fiind membru în comisiile de Declaraţii şi Statute, Administrativă, de Regulamente. În 27 martie 1918 a votat Unirea Basarabiei cu România.

În 1919–1920, a participat la Conferinţa de Pace de la Paris, iar în 1922, la cea de la Geneva, unde a susţinut cauza Basarabiei. În Paris a editat ziarul *La Basarabie* şi o serie de broşuri (*La chronologie de la Bessarabie; L'Etat economique de la Bessarabie; L'Union de la Bessarabie sous le regime russe*), argumentând dreptul României asupra Basarabiei.

Situaţia din Basarabia se stabilizează cu ajutorul Armatei Române şi Ion Pelivan continuă să activeze cu acelaşi entuziasm şi dăruire. Este deputat al României Mari în repetate rânduri; între anii 1919–1920 este ministru al Justiţiei în Guvernul lui Alexandru Vaida-Voevod. Intră în Partidul Naţional Ţărănesc Român în 1923, în perioada 1927–1935 fiind în conducerea filialei din Basarabia; promovează Asociaţia de cultură „Astra", activând şi în funcţia de director al revistei *Viaţa Basarabiei.*

Soţia sa, Maria, olteancă de origine, tot timpul alături de el, era o mare colecţionară de tablouri şi icoane vechi româneşti, aceasta fiind completată de ampla colecţie de documente vechi a soţului, astfel că biblioteca familiei umplea o cameră de 40 de metri pătraţi.

La 28 iunie 1940, ginerele său, soţul Nadiei, fiica adoptivă a lui Ion şi Mariei Pelivan, ofiţer la biroul de informaţii al unei divizii, îl anunţă că armatele sovietice se concentraseră la Nistru. Ion Pelivan, care atunci se afla la Chişinău, se refugiază rapid la Iaşi cu doar o valiză ca bagaj. În 1941 revine la Chişinău împreună cu soţia şi îşi găseşte casa devastată, biblioteca şi colecţiile de artă dispărute.

Familia Pelivan se refugiază din nou în România, stabilindu-se la Bucureşti, în următorii ani fiind permanent monitorizat de serviciile securităţii române şi sovietice.

În noaptea de 4 mai 1950, din ordinul KGB-ului sovietic, Ion Pelivan este arestat de Securitatea română (aveau ordinul lui Stalin „să-i omoare, unde ar fi, pe toţi foştii membri ai Sfatului Ţării"). L-au trimis la închisoarea Sighet şi, de atunci, nimeni dintre membrii familiei nu l-a mai văzut. S-a stins din viaţă la 24 ianuarie 1954 în închisoarea Sighet, la vârsta de 78 de ani.

Nadia Perju Mardare, fiica lui adoptivă, mărturiseşte că „…profesorul facultăţii de teologie din Chişinău, C. Tomescu, unul dintre puţinii supravieţuitori ai închisorii din Sighet, a venit în 1962 la Maria Pelivan şi i-a spus că la Sighet a stat într-o cameră cu Ion Pelivan. I-a povestit despre martirajul acestuia. Din cauza batjocurii temnicerilor, frigului şi umezelii din închisoare, Ion Pelivan se îmbolnăvise grav, avea dureri reumatice feroce. Ajutor medical nu primea. Temnicerii-bestii îl jigneau, îl scuipau, îi trăgeau palme, ceea ce îi provoca o suferinţă morală mai mare decât cea fizică. Din cauza alimentaţiei proaste suferea de subnutriţie. S-a stins din viaţă la 24 ianuarie 1954, de Ziua Unirii Principatelor, adică a fost omorât prin chinuri şi umilinţă. La 25 ianuarie a fost scos noaptea şi aruncat într-o groapă din cimitirul închisorii." (*Anatol Munteanu, Ion Pelivan – un lider politic şi un militar al Basarabiei (1876-1954), Dacoromania*, nr. 88, Alba Iulia, 2018)

În onoarea sa, o stradă din Chişinău, sectorul Buicani, îi poartă numele, Liceul teoretic din satul Răzeni, raionul Ialoveni, poartă numele lui Ion Pelivan, iar o localitate se numeşte satul Pelivan.

Remember

Sergiu Alexandru Rudeanu (1935–2019)

Cristian S. CALUDE

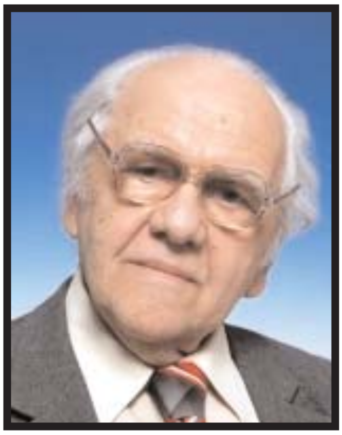
Sergiu Rudeanu a fost un distins matematician, un apreciat conducător ştiinţific, un profesor care a stimulat multe generaţii de studenţi, un intelectual cu o imensă cultură generală, un pasionat al gramaticii, al culturilor franceză şi engleză şi al muzicii clasice, un bun pianist amator.

S-a născut la Iaşi, într-o familie de intelectuali: tatăl, Dumitru Rudeanu (1894-1968), general de brigadă, justiţie (pensionat forţat în 1947), şi mama, Denisa (Botez) Rudeanu (1903-1988), profesoară de pian. A avut o căsătorie fericită cu Delia (Mihai) Rudeanu (din 1966).

Rudeanu a obţinut doctoratul sub conducerea lui Gr.C. Moisil, în 1964, cu lucrarea *Ecuaţiile booleene şi aplicaţiile lor.* Împreună cu colegul şi prietenul său Peter L. Hammer a iniţiat şi dezvoltat un nou capitol de matematică, numită *programarea pseudo-booleană,* care a fost prezentat în două monografii publicate la Springer-Verlag (New York), *Pseudo-Boolean Methods for Bivalent Programming* (1966; avea 31 de ani atunci) şi *Boolean Methods în Operations Research and Related Areas* (1968; cartea a apărut şi în traducere franceză, la Dunod, Paris, în 1970). Moisil vedea noua teorie ca un capitol de economie matematică şi ar fi fost încântat să afle că după 50 de ani teoria este utilizată esenţial în programarea calculatoarelor cuantice adiabatice D-Wave, un domeniu care nu exista în anii '60. Rudeanu a publicat încă şapte monografii (la Editurile Academiei, North-Holland, Springer, World Scientific, Bentham), peste o sută zece articole de matematică discretă şi algebra logicii (în reviste prestigioase precum *C.R. Acad. Sci. Paris, Rev. Francaise Rech. Opérationnelle, J. Optimization Theory Appl., Studia Logica, Acta Informatica*) şi zece cursuri universitare.

Rigoarea şi talentul de a fi clar şi precis l-au ajutat să strălucească atât în cercetare, cât şi la catedră. Rezultatele sale l-au făcut cunoscut şi apreciat pe multe meridiane, a avut colaboratori atât români, unii mult mai tineri, cât şi din Canada, Serbia, SUA. A fost activ în cercetare până aproape de vârsta de 80 de ani – una dintre ultimele lucrări (scrisă în colaborare cu Dragoş Vaida) a fost „Revisiting the works of Mihail Benado", *Multiple-Valued Logic and Soft Computing,* 20(3-4): 265-307 (2013).

A îndrumat 12 doctoranzi, mulţi dintre ei devenind nume cunoscute în matematică şi informatică. Cu unii dintre ei (ca, de exemplu, Afrodita Iorgulescu şi Dan Simovici) a avut o relaţie strânsă peste ani şi distanţe. Voi ilustra calitatea doctoranzilor cu un exemplu din generaţia mea, Sorin Istrail, profesor la Brown University, doctor din 1979. Istrail este un nume bine cunoscut în biologia matematică: la compania Celera Genomics a condus un grup care a jucat un rol central în construirea secvenţei genomului uman. Lucrarea colectivă „The sequence of the human genome", publicată în prestigioasa revistă *Science,* în 2001, are mai mult de 12.000 de citări, ceea ce o face unul din cele mai citate articole de ştiinţă.

Rudeanu a fost un profesor remarcabil, care a captivat sute de studenţi. Citez din e-mailul (din 13 iulie 2019) trimis de Magdalena Fărcăşanu, o fostă studentă din promoţia 1969 (mulţumesc autoarei pentru permisiunea de a reproduce acest text): „Eram câţiva colegi care îl vizitam (eu locuiesc în Craiova) şi de fiecare dată ne gândeam cât de mult însemna pentru dânsul, deşi era puţin faţă de cât ar fi avut nevoie. Odată mi-a spus: Vedeţi, m-am convins încă o dată că orice rău are o faţetă bună, dacă n-aş fi fost aici [În ultimii doi ani a locuit, fără calculator, fără pian, într-o instituţie de bătrâni – n.n, CSC.], n-aş fi ştiut că atâţia oameni se mai gândesc la mine. Şi se gândeau, la modul superlativ, mult mai mulţi decât îşi imagina."

Am fost student la cursul profesorului intitulat *Metode algebrice în informatică* (1973-74), l-am avut referent ştiinţific la teza de doctorat (1976) şi apoi am scris împreună o lucrare, „Proving as a computable procedure", *Fundamenta Informaticae,* 64 (2005), 1-10. Din 1976 am ţinut o legătură strânsă, direct sau prin e-mail, am învăţat enorm de la el (matematică, gramatică, literatură) şi am fost influenţat în multe privinţe de ideile şi comportamentul său. Am contribuit ca editor la apariţia ultimelor sale trei cărţi şi am apreciat nu numai conţinuturile lor (excelente, ca toate scrierile sale), dar şi competenţa autorului în utilizarea programului LaTeX. Acum câţiva ani, am avut păreri diferite privind un eseist român contemporan admirat de profesor: cu delicateţea cunoscută, m-a rugat să nu mai discutăm despre subiect, deoarece argumentele mele… îl întristează.

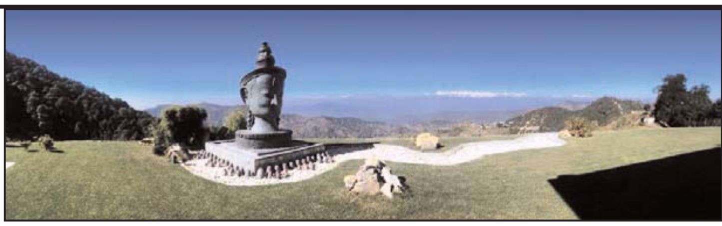
A primit cu modestie succesele care au venit începând cu memorabilul an 1968 (avea 33 de ani): apariţia celei de-a doua cărţi la Springer, Premiul „Gheorghe Ţiţeica" al Academiei Române, un grant de la Deutsche Akademische Austauschdienst şi, după zece ani petrecuţi la Institutul de Matematică, un post de conferenţiar la Facultatea de Matematică.

Moisil l-a preţuit mult şi susţinut. Dar aversiunea faţă de orice compromis, corectitudinea şi modestia – cultivate de părinţi – nu l-au ajutat în plan social, mai ales înainte de 1990. A trebuit să aştepte 22 de ani ca să ajungă profesor, o poziţie pe care o merita pe deplin cu mulţi ani înainte; iar acest exemplu este departe de a fi unic. A făcut faţă stoic vitregiilor sorţii, în special celor apărute după dispariţia bruscă, acum trei ani, a soţiei (o ilustrare apare în reflecţia sa reprodusă în emailul citat mai sus).

A avut o sănătate bună şi a plecat cu aceeaşi discreţie cu care a trăit.

Va rămâne o floare cu totul specială în grădina matematicii.

Există manuale de lingvistică în care este tratată şi limba corsicană, între care *Curs de lingvistică generală,* PDF – *Diacronice,* Ed. Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2011. Evident, se adresează specialiştilor, dar spicuiesc câteva informaţii care cred că interesează: *limba corsicană este rezultatul limbii toscane şi apoi merge puţin detaşată pentru a evolua până în prezent (cu urme vechi, (…) ca sunetul cacuminal). Deoarece limba corsicană nu a fost niciodată scrisă sub ocupaţia pisanilor sau a genovezilor, este de remarcat faptul că toponimele oficiale din limba corsicană sunt cel mai adesea scrise în limba italiană, şi nu în limba corsicană.* Lingvistica şi fonetica au o întreagă teorie despre *cacuminale,* sunete pe care limba italiană nu le are, *sunete zise retroflexe, intrând aici consoanele a căror pronunţie ar fi Ţa, Tha, Şa şi altele.* (În româneşte aş scrie ţ, ş, dj.)

Unul dintre detaliile care o apropie de limba română este acela că multe cuvinte se termină în u. Acest „u" îmi aduce amintiri din şcoala primară, când învăţătoarea mea, doamna institutoare Maria Ionescu-Hera, a susţinut totdeauna că numele meu este Giubeganu (aşa mi-a scris şi pe diplomă).

Despre localitatea doljană Giubega, aflată în plină câmpie, pe drumul naţional care leagă Craiova de Calafat, tot de pe internet am informaţiile. Aflu că satul a fost locuit din cele mai vechi timpuri. Săpăturile arheologilor au descoperit în zonă morminte aparţinând culturii Coţofeni din perioada de tranziţie spre epoca bronzului, fibule întregi ori fragmentate datând din secolele VI-VII. Giubega este comuna aflată în rândul celor mai vechi comunităţi creştin-ortodoxe din zona Doljului.

Tradiţia spune „că numele localităţii ar fi avut legătură cu un turc, pe nume Hali, vieţuitor pe aceste meleaguri, care purta, după obicei, o giubea, adică un palton lung, de culoare închisă. A fost printre primii locuitori ai satului, făcându-şi aici, după tradiţie, un bordei cu cerdac. Cu timpul, lângă el au venit şi alţi conaţionali, din orăşelul Sulari, stabilindu-se aici de frica ciumei". După o altă ipoteză, „numele de Giubega vine de la un turc, jupânul Bega, care ar fi avut bordeiul pe măgura de la vale de sat" şi că „primul neam care s-a stabilit aici a fost neamul Mărineştilor". [Să fi avut vreo legătură numitul neam al Mărineştilor cu Marea cea mare sau cu drumul de ape al Dunării?] Cât despre cuvântul amintit aici şi explicat mai sus, *giubea,* el se află astăzi în dicţionarele de limba română, cu precizarea că vine din limba turcă, scris *djübbé.*

Punând pe hârtie cele de mai sus, mi-am propus să găsesc o cale pentru a arăta că nu este vorba de o coincidenţă aici: acelaşi cuvânt pentru o localitate din ţara noastră şi un nume din depărtări occidentale. Aş putea crede că numele comunei vine de la „giubea", dar nu şi că numele omonim al unei mari şi vechi familii corsicane nu ar avea nicio legătură cu comuna noastră din Ţara Românească. O iau pe urmele legendei despre acest „turc" şi fac o ipoteză bazată pe datele istorice, pe care succint le-am prezentat aici. Ideea ar fi următoarea:

Corsicanii erau supuşi ai Pisei, de aceea au putut fi înrolaţi în armata primei Cruciade, iar unii dintre ei să se fi numărat printre cei 1.000 de pisani care populau un cartier al Constantinopolului. Acel „turc" din legendă putea fi un etnic corsican, posibil un Giubega, ajuns cu cruciaţii la Constantinopol. El doreşte să se întoarcă în ţara sa natală, dar se opreşte din drumul cel lung, poposind pe plaiuri oltene, unde îşi face „bordeiul cu cerdac" pe „măgura de la vale de sat". Avantajul străinului este că vorbeşte o limbă pe care localnicii o pricep, iar el înţelege ceea ce spun aceştia. Nici vechea legendă nu mai spune despre urmaşii turcului aşezat în vatra satului lor. În ceea ce am imaginat ca fiind drumul unui corsican, acesta vine din vestul Europei, ajunge, de voie–de nevoie, la est, ca apoi, cu o bucată de drum spre vest, să se oprească acolo unde-i va rămâne numele, Giubega.

Pentru că legendele s-au păstrat, îmi pot imagina că şi ipoteza expusă mai sus poate avea o oarecare credibilitate. Trecutul istoric este greu de descifrat, mai ales cel foarte îndepărtat. Făcând asocieri de date presupuse exacte şi legende care au circulat din vremuri strămoşeşti, îţi poţi da un răspuns, dar nu va fi niciodată absolut sigur că ar fi cel ce ar exprima realitatea vremilor demult apuse.

Valentin Silvestru, umorist şi critic teatral

Elis RÂPEANU

Anul acesta, în octombrie, se împlinesc 95 de ani de la naşterea acestui reprezentant al umorului şi al criticii teatrale româneşti şi, în luna următoare, 23 de ani de când ne-a părăsit. Numele lui **Valentin Silvestru** (1924–1996) se înscrie în galeria marilor maeştri ai umorului, cu toate faţetele şi manifestările acestei arte: în teatru, în proză, în critica literară, în versuri, pe scenă, la emisiunile de radio şi TV, la festivalurile de profil din ţară şi, nu în ultimul rând, ca autor. E greu să-l evoci într-o pagină-două de articol sau într-o prelegere cu timp limitat, pentru că, în spiritualitatea românească, a fost multilateral, iar în umor, inepuizabil.

În ceea ce priveşte locul naşterii sale, în multe materiale, şi chiar în *Dicţionarul Scriitorilor Români,* e consemnată localitatea Vaslui, personalitatea sa devenind emblema Festivalului de Umor „Constantin Tănase". În alte materiale, găsim consemnat că s-a născut în localitatea Scânteia, la 20 octombrie 1924, ca fiu al Surei şi al lui Isac Moscovici, constructor, primind numele de Marcel. În acel an, Scânteia făcea parte din plasa Mijlocul a judeţului Vaslui, iar, din 1925, a ţinut de plasa Codăeşti, tot judeţul Vaslui. În 1950, Scânteia a trecut la raionul Negreşti, regiunea Iaşi. Din 1968, localitatea e consemnată drept comună a judeţului Iaşi.

Singura soluţie de a ieşi din această aşa-zisă dilemă este consultarea certificatului său de naştere, pe care ni l-a pus la dispoziţie doamna Brânduşa Zaiţa-Silvestru, unde scrie, negru pe alb, că s-a născut în Vaslui. Cercetătorii au fost derutaţi, probabil, de mărturia scriitorului, din 1985, care spune că primii ani de şcoală i-a urmat în satul Scânteia, avându-l ca învăţător pe domnul Marian, un fel de „Domnul Trandafir" al acelor timpuri. Urmează, începând cu 1935, Liceul Naţional din Iaşi, apoi Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, luându-şi licenţa în 1949.

Debutează în presă la 19 ani, în *Ecoul,* cu un articol despre poetul şi autorul dramatic norvegian Henrik Ibsen (1828-1906), iar editorial se afirmă în 1949, cu nuvela *Trenul regal.* Colaborează la un număr impresionant de publicaţii: e reporter la *Victoria* şi *România liberă*, colaborează la *Rampa, Flacăra* şi la *Contemporanul,* unde, în 1947, îi apare prima proză intitulată *Luminătorii satelor;* scrie şi la *Lumea* lui G. Călinescu.

Dintre volumele publicate, amintim *Glastra cu sfecle* (1965), *Tufă de Veneţia* (1971), *De ce râdeau gepizii* (1973), *Când plouă taci şi ascultă* (1974), *Zâna castraveţilor* (1976) etc., cuprinzând schiţe vesele şi proză umoristică. Pentru publicul larg, care nu poate să uite vocea sa de la radio, Valentin Silvestru este acela care aducea *Unda veselă,* la rubrica intitulată *Poşta veselă,* pe care a susţinut-o cu ironia sa fină sau caustică.

Gazetar, prozator, dramaturg, cronicar dramatic cu prestanţă, profesor de prestigiu la Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică şi, după 1990, la Universitatea Hyperion, a scris, în afara multor cărţi de critică şi teorie teatrală, monografii şi nenumărate scenarii radiofonice şi de televiziune. Teatrul, filmul, radioul şi televiziunea îl atrag ca nişte magneţi. Încă din 1974, publică volumul de critică teatrală *Caligrafii pe cortină*, iar în 1977, îi apare, în colecţia „Masca", volumul *Clio şi Melpomena,* cuprinzând eseuri şi articole despre literatura dramatică, inspirată din istoria trecută şi cea prezentă autorului, un interes deosebit prezentând capitolul de analize *Piesa uitată.* Cel mai solicitat a fost volumul de critică teatrală *Ora 19.30* (Ed. Meridiane, 1983, 496 p.). De altfel, să ne reamintim că a fost director artistic al Studioului Cinematografic Bucureşti (1950-1951), redactor-şef al publicaţiei *Probleme de cinematografie* (1951-1953), şef al secţiei de artă şi cronicar dramatic la *Contemporanul* (1954-1969) şi, din 1969 până în 1992, a fost titularul cronicii dramatice la *România literară.* Subliniem şi *Jurnalul de drum al unui critic teatral,* în care consemnează şi comentează evenimente, atitudini ale personalităţilor, atmosfera teatrului în general – ceea ce i-a reţinut atenţia între anii 1948-1983.

În 1978 primeşte, din partea A.T.M., Premiul pentru critică teatrală, răsplătindu-i activitatea de elaborare a lucrărilor despre teatrul românesc. Din *Dicţionarul scriitorilor români* reţinem următoarele: „Omagiul adus maestrului inegalabil şi mărturie a eternei sale actualităţi – volumul *Elemente de caragialeologie* (1980) reţine atenţia [şi] prin faptul că pune în circulaţie un termen nou – acela de caragialeologie". Pentru acest volum a primit Premiul Uniunii Scriitorilor. A colaborat şi la volume colective, dintre care amintim *Teatrul românesc în contemporaneitate* (1964), *Teatrul românesc contemporan* (1975), pentru care a primit Premiul Academiei, *Un deceniu teatral* (1984).

Să nu uităm, de asemenea, că a fost membru al Uniunii Scriitorilor, dar şi al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru şi a fost unul dintre cei mai mari animatori ai festivalurilor de teatru din ţară (de la Galaţi, Bacău, Piatra Neamţ, Sibiu, Craiova…), a organizat colocvii şi dezbateri, simpozioane, fiind membru al juriilor.

A iubit foarte mult teatrul, mai ales comedia – după cum mărturiseşte şi Dinu Georgescu (*Revista Teatrală Radio*). Şi n-a fost uitat. Menţionăm CD-ul radiofonic *Mari actori de comedie. Maeştrii umorului. Valentin Silvestru,* realizat de Silvia Cusursuz, Manuela Popescu şi Mircea Zăvoianu, care cuprinde, concentrat, şi datele esenţiale privind viaţa şi activitatea acestui neobosit animator al umorului românesc, insistându-se pe legătura sa cu teatrul, cu critica teatrală şi, în special, cu teatrul radiofonic. Avem surpriza să recunoaştem vocea inconfundabilă a maestrului care îşi introduce, comentează, pe scurt, momentele umoristice. La Bacău, la teatrul Municipal „Bacovia", se desfăşoară *Festivalul Internaţional al Recitalurilor Dramatice* care, la ediţia a XXII-a (8-16 aprilie 2016), a primit numele lui Valentin Silvestru, iniţiatorul acestei manifestări, din anii '80. Au apărut lucrări care pun în valoare contribuţia sa de critic teatral, atât în ţară, cât şi în străinătate. În 2006, Ion Cocora, ca editor la Polipsest, publică, în patru volume, *Jurnalul de drum al unui critic teatral;* înaintea acestuia, regizorul româno-canadian Petre Bokor a editat cartea *Planeta Silvestru,* adunând evocări ale contemporanilor – actori, regizori şi dramaturgi.

Activitatea sa în acest domeniu este mult mai bogată, dar nu ne permitem să ne extindem. Totuşi, nu putem omite contribuţia sa şi, mai ales, a soţiei sale, Brânduşa Zaiţa Silvestru, la dezvoltarea teatrului de păpuşi. La festivalurile de umor la care a participat – Vaslui, Reşiţa, Feteşti, Bucureşti ş.a., Valentin Silvestru apărea alături de această artistă care-şi mânuia păpuşile în faţa spectatorilor, în timp ce soţul n-o scăpa din ochi.

Dintr-un articol al lui Paul Suditu, aflăm că, în 1945, Lena Constante (1909-2005), împreună cu Elena Pătrăşcanu, a întemeiat primul teatru de păpuşi de la noi, inventându-l pe *Ţăndărică* – „păpuşa de lemn cea mai cunoscută de români, un frate mai mic al lui Pinocchio". A fost ajutată şi de actriţa Lucia Calomeri şi, mai târziu, li s-au alăturat artişti păpuşari precum Dorina Tănăsescu (artistă emerită), Antigona Papazicopol, R. Zolla, Carmen Stamatiade, René George Silviu, Brânduşa Zaiţa Silvestru şi regizorii Radu Penciulescu, Silviu Purcărete, Cătălina Buzoianu, Ştefan Lenchiş ş.a. Omul de cultură Radu Valter, secretar literar al acestui teatru (1957-1987), sub direcţia doamnei Margareta Niculescu (talentat regizor), este autorul primei monografii a Teatrului „Ţăndărică".

Brânduşa Zaiţa Silvestru activa la acest teatru din 1950, înainte de a se cunoaşte cu Valentin Silvestru. S-a născut la Botoşani, la 8 iulie 1933, primind numele Marioara-Brânduşa. De la tatăl său, Mihai Zaiţa, păstrează numele de familie şi după căsătorie (8 ianuarie 1960), la Zaiţa adăugând Silvestru.

În 1960, a absolvit I.A.T.C. Secţia Actorie, iar după 1990 a fost profesoară la U.N.A.T.C. La televiziunea naţională, a realizat seriale cu păpuşi până în '80. A colaborat la Teatrul radiofonic între 1959-1985. Extrem de inventivă, a dat naştere unor personaje memorabile: *Elefănţelul curios, Cenuşăreasa, Puiul, Coţofana hoaţă, Sânziana, Nevestele lui Don Cristoba*l etc. A fost voce, în filme de animaţie pentru copii, precum *Uimitoarele aventuri ale muschetarilor* semnat de Victor Antonescu, i s-a auzit vocea unui personaj din *Coana Chiriţa* (la radio, 1986), a participat la filmul *Bună seara, Irina* (alături de Ştefan Iordache şi Vali Seciu) ş.a. Antrenat alături de soţie, Valentin Silvestru colaborează la volumul *Teatrul de păpuşi din România* (1968).

Nenumărate au fost distincţiile primite, prin care i s-au recunoscut meritele în teatrul de păpuşi şi ca actriţă: a primit de două ori Premiul UNITER, precum şi diplome de excelenţă de la colegii de breaslă din Timişoara, Arad, Oradea, Galaţi etc., diplomă de excelenţă pentru întreaga activitate la Teatrul „Ţăndărică". La acestea se adaugă Ordinul Meritul Cultural Clasa a V-a pentru merite deosebite în domeniul artei dramatice, semnat de N. Ceauşescu (6 noiembrie 1967) şi Ordinul Naţional „Serviciul Credinţei" în gradul de Cavaler (13 decembrie 2002). A rămas aceeaşi persoană primitoare, cu replica pe buze, vioaie, gata oricând să ajute, pe cei interesaţi, cu informaţii utile. Am vizitat-o, de câteva ori, în Piaţa Kogălniceanu, şi m-au impresionat ordinea şi curăţenia de farmacie care domnesc chiar şi în balconul cu deschidere spre statuia lui Kogălniceanu. Nu puteam să nu scriu şi despre domnia sa, aşa cum Valentin Silvestru nu pleca, în acţiuni culturale, fără s-o ia cu dânsul. Am participat, în compania acestor doi oameni de seamă ai culturii româneşti, la multe festivaluri de epigramă şi umor din ţară.

Acest mare iubitor al umorului a subliniat totdeauna valoarea caricaturii în umorul românesc. Spunea, pe bună dreptate, că festivalul bianual de la Vaslui (prima ediţie a avut loc în 1970) a încurajat şi creaţia grafică satirică; în 1996 afirma: „Acest festival a promovat caricatura peste un sfert de veac, fără el n-ar fi existat." De asemenea, a subliniat meritul lui Ştefan Popa POPA'S în acest domeniu, cel care a făcut saltul şi „la ora actuală, datorită lui, această creaţie este cunoscută în străinătate mai mult decât pictura, el a adus mai multe premii decât sportul românesc". Apropo de acest *salt:* în 1997, la festivalul de la Slatina, Albert Poch a spus că, odată cu POPA'S, „caricatura e cu un picior mai sus cu o treaptă", şi a primit următoarea „completare":

Caricatura, spui p-a dreaptă,
E c-un picior mai sus pe-o treaptă;
Noi aşteptăm etapa nouă
Să le ridice pe-amândouă!

Valentin Silvestru a vorbit mult despre caricatură la această ultimă ediţie a Festivalului de la Vaslui la care a participat: „Festivalul ne adună pe toţi, e o mare densitate de intelectuali, e singurul festival de asemenea anvergură din Europa. La momentul oportun, a devenit leagănul umorului românesc. /…/ Caricatura a devenit aristocratică pentru că are castel la Macea. POPA'S a înnobilat acest loc."

→

Remember

Acest caricaturist de talie mondială – în 1995 a intrat în cartea recordurilor: a întrecut calculatorul, realizând 131 de caricaturi într-o oră – a încurajat şi a promovat această artă, organizând din surse proprii cursuri la Timişoara, suportând cazarea, masa cursanţilor, precum şi materialele necesare de lucru. La Vaslui a subliniat că „asistăm la un proces de emulaţie, artiştii se obligă pe ei înşişi să fie mai atenţi cu ceea ce produc şi expun în faţa publicului, se încarcă de idei, ingeniozitatea depăşeşte cu mult nivelul omului obişnuit, pentru a fi la înălţimea marilor caricaturişti care ne-au părăsit – înaintaşul nostru Alex, sau N. Petrescu-Găină, Matty.” Să nu-l uităm pe Al. Clenciu (1913-2000), renumit pentru portretele-şarjă, fiind contemporan şi cu Matty care publica „Una pe zi”.

Ştefan Popa POPA'S a propus înfiinţarea unui *Muzeu al caricaturii la Vaslui,* lucru care nu s-a realizat; un asemenea muzeu în oraşul care, din doi în doi ani, găzduieşte nu numai creaţia literară umoristică a românilor de pretutindeni, ci şi creaţia de grafică umoristică a participanţilor de pe toate continentele, l-ar fi onorat şi i-ar fi întărit poziţia de centru mondial al umorului, cum ar fi dorit şi Valentin Silvestru. POPA'S, acest neobosit caransebeşean, din părinţi cu rădăcini în Oltenia, preşedinte al Asociaţiei Caricaturiştilor de Elită din lume, a înfiinţat, la 25 noiembrie 2017, singurul muzeu de profil din lume, la Timişoara, autorizat de stat, al unui artist în viaţă la ora actuală. Şi artistul grafic Marian Avramescu, cel care are lucrări grafice expuse în mai multe locuri (la Muzeul Pietrei al fratelui său, poetul Lucian Avramescu, la Căminul Cultural şi în casa lui – toate în localitatea Sângeru din judeţul Prahova, precum şi la Biblioteca „Mircea Iorgulescu” din Valea Călugărească, din acelaşi judeţ), plănuieşte să-şi amenajeze, cât mai e în viaţă, muzeul propriu, care ar contribui la renumele comunei, sperând la sprijinul autorităţilor locale şi, de ce nu?, la fonduri europene.

De necontestat este faptul, subliniat şi de Valentin Silvestru, că s-au înmulţit asociaţiile de caricaturişti, apar noi talente şi, la festivalurile de umor, caricatura este cea care-i uneşte pe graficienii umorişti din toată lumea.

Expunerea privind preţuirea lui Valentin Silvestru faţă de caricatură poate fi mult mai lungă, dar am încercat s-o facem cât am putut de scurtă. „Dar cum poţi fi scurt când te afli la înălţime? – spunea neuitatul maestru – e ca şi cum ai vrea să cobori cu paraşuta de la 10 metri.” Caricatura e o creaţie importantă a umorului românesc, de grandoare numerică şi valorică.

Subliniem şi cealaltă faţetă a umorului românesc pe care a impulsionat-o şi anume, creaţia literară, având drept regină *epigrama.* După cum afirma, creaţiile umoristice – schiţe, scenete, anecdote, dialoguri „glumeţe” şi miniaturi – vizează „bărbaţi şi femei ai tuturor zilelor de pe pământ, dar, mai ales, ai timpului nostru. Pun mintea la gimnastică, iar în acest fel contribuie la fortificarea ei”. Iar despre mânuitorul săgeţii epigramatice spunea: „adevăratul epigramist evită orice notă de autoritate”.

A difuzat umor pe undele radio, dar şi la televiziune, a făcut parte din conducerea revistelor de umor, a organizat concursuri şi festivaluri în Bucureşti şi în ţară, promovând talente autentice. În 1990, an în care, prin strădVinţa lui Mircea Trifu, s-au pus bazele Uniunii Epigramiştilor din România (U.E.R.), fiind primul preşedinte ales al acesteia, Valentin Silvestru pune bazele Asociaţiei Umoriştilor Români (A.U.R.), printre membrii fondatori numărându-se şi doi epigramişti: Al. Clenciu şi Elis Râpeanu. Chiar şi înainte de înfiinţarea A.U.R., dominând umorul, a contribuit, indirect, la revenirea epigramei româneşti la nivelul dintre cele două războaie. S-a bucurat de aprecieri unanime din partea autorităţilor şi instituţiilor culturale, a presei şi a criticii literare şi teatrale şi, mai ales, a umoriştilor de toate genurile. De altfel, a fost cuprins şi în volumul *Nemuritorii şi epigrama* (Ed. Semne, 2016, 646 p.), unde se subliniază contribuţia sa la promovarea umorului, în general, dar şi a epigramei româneşti. A publicat nenumărate volume de proză umoristică în care se remarcă lirismul, sensibilitatea omului de spirit.

Ideea organizării, în 1970, a Festivalului Internaţional de Umor „Constantin Tănase” de la Vaslui a fost genială. Patronul acestui festival este un simbol al comicului românesc, cel care, imediat după 1944 a-ndrăznit să iasă pe scenă cu un text – *Am scăpat de der, die, das/ Şi-am ajuns la davai ceas/ De la Nistru pân' la Don/ Davai ceas, davai palton* – şi, când i s-a atras atenţia să nu mai îndrăznească să mai spună aşa ceva, a doua seară a ieşit pe scenă încărcat de ceasuri pe mâini, pe picioare şi cu o pendulă de gât, repetând: „Am spus eu ceva? Am spus eu ceva? Eu nu spun nimic!” Şi, după aceea, gura lui a fost astupată de pământ. Valentin Silvestru a afirmat că actorul care poartă numele acestui festival, alături de Peneş Curcanu', a devenit un simbol al Vasluiului, ca purtător de cuvânt într-un registru inedit, care ţine de o genă a românului. „Râsul lui Tănase are, de multe ori, reverberaţii amare; prin întrebările scurte, penetrante, devine vocea publică. Uneori, ce a rostit el la *Cărăbuş* ne-a durut.” Despre ediţia a XIV-a a festivalului a afirmat că „e parcă fără *conturul* ştiut, dar prilejuieşte momente de satisfacţie spirituală, râdem copios”. A asociat epigrama cu toate nuanţele umorului şi comicului românesc, dar, mai ales, cu zeflemeaua care „dă binecuvântare proştilor de tot felul”. Creaţia umoristică le dă autorilor încredere în ei înşişi, le dă optimism: „Ce dacă au căzut cerceii, bine că au rămas urechile”; pe participanţi, „Mai ieri şi-au aranjat venitul, azi îi deranjează plecatul”. Vedea şi observa totul. „Nu orice V e V de la Victorie”.

Am avut onoarea să-i fiu alături la multe festivaluri şi manifestări unde stăpân era umorul, în oraşe mai mici sau mai mari – în Feteşti sau Urziceni, la Slatina sau Reşiţa unde festivalul căpătase tradiţie şi a continuat o vreme şi după Valentin Silvestru, până când ne-a părăsit Mircea Cavadia (1950-2015), unde erau nelipsiţi marii caricaturişti precum POPA'S, PIM, Leonte Năstase, Pătrăşcanu ş.a., umorişti – Şt. Cazimir, regretatul Bogdan Ulmu, Ananie Gagniuc, M. Frunză, alături de Al. Clenciu şi Elis Râpeanu din Bucureşti, Nicolae Nicolae din Caransebeşul apropiat şi I. Iacob-Bencei din Timişoara. În permanenţă, lângă noi, era la Reşiţa neobosit şi imprevizibil, păstrându-şi mimica de om serios şi, aşa ca-ntr-o conversaţie amicală, arunca judecăţi surpriză: „Un scriitor a spus: râsul e o scânteie stelară; Aristotel a fost fin numai pentru naşii săi.” O dată a fost prezent la acest festival şi Fănuş Neagu; de la domnia sa am învăţat şi noi care vin e bun: *alb, sec, rece, mult şi gratis*.

Conversaţii pline de umor, antrenante, aveau loc şi în autocarul care-i ducea pe bucureşteni la (şi de la) Vaslui – mari actori, umorişti şi alte personalităţi: Tamara Buciuceanu-Botez, Cristina Stamate, Şt. Cazimir, Fănuş Neagu, Albert Poch ş.a., alături de care aveam onoarea să particip ca epigramistă. În judeţul Vaslui, colindam din localitate în localitate, unde aveau loc spectacole, şi eram întâmpinaţi cu alivenci şi cu ambrozia viilor peste care domnea marele gospodar Ion Neamţu. Neuitate sunt întâlnirile de la Huşi – oraşul marelui Mihai Ralea, dar şi al lui Theodor Codreanu (şi altor Codreni). Când se înnoptase de-a binelea, am ajuns la o cabană şi n-am mai avut timp să savurăm gustul purcelului învârtit haiduceşte deasupra jarului. A trebuit să plecăm în acea seară, pentru ca actorii să ajungă, în cursul dimineţii, la repetiţie la teatru. Când să pornească autocarul, gazdele au deschis uşa din faţă şi au pus, la picioarele Doamnei Tamara, purcelul cald, învelit în hârtii groase. Această mare artistă, atât de populară, ne-a invitat să ne ducem, a doua zi după-amiază, acasă la dumneaei, pe strada Andrei Mureşanu, să ne dea la fiecare câte un pachet, să ne înfruptăm cu toţii din acel purcel. Era în septembrie 1996, ultimul festival la care a participat Valentin Silvestru, spunând că această manifestare, „singurul de asemenea anvergură, când a luat fiinţă a fost un mare eveniment – primul festival de comedie din afara Bucureştiului şi singurul din Europa.” Fănuş Neagu (1932-2011) a spus: „Valentin Silvestru e un vrăjitor.”

În ceea ce priveşte sfârşitul său tragic, ne punem întrebarea: oare să credem în previziuni? În chiromanţie, în horoscop, în ghicit sau în presentimente, în intuiţii pe care le descifrăm după ce şi-au produs efectul? Ne punem această întrebare ştiind că Valentin Silvestru a refuzat mult timp să-şi cumpere maşină pentru că, în Spania, cu două decenii în urmă, o ţigancă ghicitoare i-a prezis că la 70 de ani va suferi un accident fatal de maşină. La insistenţele doamnei Brânduşa, şi-au cumpărat, totuşi, un Opel Record din Germania. La început, n-a vrut să urmeze şcoala de şoferi amatori, dar, până la urmă a absolvit-o împreună cu soţia. Conducea, din când în când, maşina, dar nu era un om foarte atent, aşa că la volan stătea mai mult doamna Brânduşa. Dar destinul a hotărât ca nu această maşină să adeverească „preveziunea.”

Mai amintim, de asemenea, faptul că, după dispariţia sa, Ştefan Cazimir şi Bogdan Căuş şi-au amintit de o discuţie cu Valentin Silvestru, după ultimul Festival „C. Tănase” la care a fost prezent; maestrul era deziluzionat de nivelul acelei ediţii, făcând diverse remarci şi apoi a spus: „Eu la cea viitoare nu voi mai participa” şi cum a spus aşa a fost. De asemenea, în deplasarea cu autocarul la Negreşti, unde Valentin Silvestru şi-a lansat nuvela *Praf şi pulbere,* un participant la întâlnire a trimis, din sală, un bilet în care cerea permisiunea să citească o replică la nuvela respectivă. Ştefan Cazimir, ca moderator, a citit biletul şi, în acea atmosferă de emulaţie, i-a răspuns persoanei respective, care era epigramistul Constantin Manea din localitate:

Prieten drag, să te refuz
Azi politeţea nu mă lasă,
Deci, fă de epigrame uz
Că eşti la dumneata acasă.

Iată catrenul citit de solicitant:

Se tot spune că-i maestru,
Însă nu uita, române
Că din Valentin Silvestru
Praf şi pulbere *rămâne!*

şi, după o lună, a intervenit accidentul, moartea (26 noiembrie 1996) şi incinerarea. Cine-şi imagina că acest om manierat, care era de o corectitudine exemplară, fără abateri de la reguli şi convenţii, se va grăbi să traverseze strada la mică distanţă de trecerea de pietoni, pe Calea Ştirbei Vodă, lângă Spitalul Municipal? S-a adeverit, oare, previziunea ghicitoarei din Spania?

La iniţiativa doamnei Brânduşa Zaiţa Silvestru, cu sprijinul unor foşti colaboratori de la Radiodifuziunea Română, a fost comemorat la cafeneaua de lângă Teatrul Odeon, de pe Calea Victoriei. Elis Râpeanu a citit o scurtă prezentare a celui care ne părăsise cu 20 de ani în urmă. Au luat apoi cuvântul D.R. Popescu, Ion Cocora, Şt. Cazimir, George Corbu ş.a. Au fost prezenţi mulţi intelectuali din Bucureşti şi din ţară (actori, regizori), precum şi persoane din marele public care l-au cunoscut şi l-au apreciat.

Valentin Silvestru folosea expresia „flacăra sfântă a râsului”. De câte ori se referea la râs, se simţea participarea, trăirea, chiar duioşia: „În zadar mă chinuiam să prind cu auzul unul din acele sunete calde, tot atât de omeneşti cât şi primul scâncet al copilului nou-născut care prevesteşte generoasa dezlănţuire a râsului aşa cum picătura şipotului închide în ea vuietul cataractei.” Acolo unde nu se râde deloc, se simte apăsarea întregului Univers: „Stăruia o tăcere de început de lume ori de sfârşit al ei, tăcerea astrelor şi a adâncurilor mării, tăcerea pietrei, a lemnului, a lutului.” (*Ora spiritelor*, în volumul *Tufă de Veneţia,* Ed. Eminescu, 1971, pp. 7-8)

Gazetar, prozator, dramaturg, cronicar dramatic, fondator al unor asociaţii şi festivaluri de umor, a scris, în afara multor cărţi de teorie şi critică teatrală, monografii şi nenumărate scenarii radiofonice şi de televiziune; în plus, a contribuit la îmbogăţirea teoriei literare, prin volumul *Umorul în literatură şi artă* (1988). Timp de cinci decenii, a îmbrăţişat cele mai diverse genuri şi modalităţi de exprimare, devenind o personalitate marcantă a vieţii culturale, a creaţiei umoristice şi a vieţii teatrale din ţara noastră, fiind recunoscut ca autoritate în domeniu şi de critica internaţională. Putem spune că Valentin Silvestru şi-a închinat viaţa teatrului şi umorului. Dacă, la ora actuală, creaţia umoristică a înflorit atât de mult, dacă e preferată literaturii „serioase”, i se datorează, în primul rând, acestei mari personalităţi a culturii române.

Remember

Vasile Stoica, „un diplomat român mai important decât Titulescu”

Mihai POSADA

Este concluzia celei de-a treia ediţii de comunicări ştiinţifice de la Avrig, patronate de Academia Română prin Institutul său de Sociologie şi desfăşurate în ziua de joi, 30 mai 2019. Organizatori şi gazde: Primăria Oraşului Avrig şi Biblioteca Orăşenească, sesiunea din acest an desfăşurându-se în localul modern şi bine dotat logistic al Bibliotecii. Manifestarea culturală de la Avrig poartă numele Şcoala Academică Gheorghe Lazăr (SAGL), iar tema ediţiei din acest a fost *Personalitatea lui Vasile Stoica,* un deosebit de valoros fiu al Avrigului, născut la 1 ianuarie 1889 în Austro-Ungaria, diplomat manifestat cu succes în respingerea proiectului imperial de anexare a Ardealului şi în realizarea Marii Uniri a românilor de la 1918, ofiţer activ în ambele dispute mondiale fierbinţi ce au însângerat lumea veacului al XX-lea, om politic patriot, poet şi credincios creştin devot, „recompensat” de regimul sovieto-român de la Bucureşti cu detenţia politică şi sfârşit în puşcăria de la Jilava, la 27 iulie 1959 – erou cvasinecunoscut de propriul popor. Motiv pentru care organizatorii au inclus în programul SAGL numele ilustrului pe nedrept necunoscut de conaţionalii săi de astăzi. Lăudabilă tradiţie culturală a locului, Biblioteca Orăşenească Avrig înscrie între activităţile sale publice o serie de manifestări întocmite cu scopul de a recupera zestrea trecutului istoric, ocultată-deformată-ignorată în ultimii peste şaptezeci de ani. Rod al muncii dedicate a specialiştilor români preocupaţi de istoria poporului lor, în ultimii circa 50 de ani, se cuvin menţionate precedentele teme abordate în cadrul Şcolii Academice avrigene, iniţiate de admirabilul bibliotecar şi cercetător Maria Grancea: în anul 2018 – *Personalitatea lui Onisifor Ghibu*, iar în 2017 – *Gheorghe Lazăr, fondator al învăţământului în limba română.* Juristul Adrian Dumitru David, primarul oraşului Avrig, şi prof. dr. Ramona Dorina Florea, viceprimar, au participat la lucrările SAGL 2019, primul deschizând oficial manifestarea culturală din localitatea pe care o administrează, iar viceprimarul cuvântând despre utilitatea cărţii ce conţine dezbaterile acestei ediţii, întru a reciti textele plăcute auzite aici.

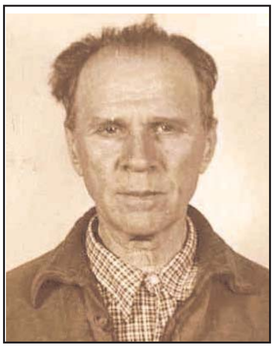
„Cel mai de preţ lucru al Avrigului vechi este calitatea oamenilor”, spunea un alt valoros locuitor al Avrigului, scriitorul, istoricul şi criticul literar, prof. univ. Mircea Tomuş, la ediţia SAGL din urmă cu doi ani. Şcoala Academică de azi restaurează şi continuă la Avrig modelul de învăţământ românesc în dragoste de Ţară, de Neam şi de Libertate statornicit precum o piatră de hotar în devenirea românilor ca naţiune de Gheorghe Lazăr–începătorul şi dezvoltat magistral de urmaşul direct al său, Vasile Stoica–întregitorul, de pe poziţia acestuia de diplomat român cu influenţă europeană şi o bogată experienţă organizatorică, dobândită în peisajul nord-american. Profesorul Vasile Stoica, fiu al unor simpli ţărani români, şi-a însuşit paisprezece limbi străine, a intrat în diplomaţie, aducând argumente imbatabile în favoarea intereselor Ţării; a fost singurul român acreditat la ambele conferinţe de pace de la Paris, după Primul şi după cel de-Al Doilea Război Mondial. Se pare chiar că Vasile Stoica era cel care îi redacta discursurile marelui Nicolae Titulescu.

Moderatorul lucrărilor a fost prof. univ. Emilian M. Dobrescu de la Institutul de Economie Naţională al Academiei Române, lângă care, la catedra Şcolii Academice de la Avrig s-au aflat doamna Lia Maria Stoica-Vasilescu, în calitate de nepoată directă a bunicului Vasile Stoica, şi distinsul istoric şi specialist în probleme de patrimoniu, prof. univ. Ioan Opriş, doctor honoris causa al Universităţii Valahia din Târgovişte şi laureat, între altele, cu Premiul Academiei Române „G. Oprescu”, 1994, autor al unui prim studiu despre Vasile Stoica (1991), precum şi al masivei monografii despre această mare personalitate a Avrigului, a Ţării sale şi a Lumii, *Vasile Stoica în serviciul României,* Ed. Oscar Print, 2008, volum îmbunătăţit în ediţia din 2018.

Lucrările prezentate în cadrul evenimentului au fost strânse în volumul *Personalitatea lui Vasile Stoica,* apărut încă înainte de data susţinerii lor în faţa participanţilor la Şcoala Academică, sub patronajul Bibliotecii Orăşeneşti din Avrig, în seria „Biblioteca de Sociologie” a editurii bucureştene Sigma Educaţional şi sub coordonarea sociologului Emilian M. Dobrescu. Volumul a fost oferit gratuit celor prezenţi, precum şi fondului de carte destinat cititorilor. Pe lângă lucrările invitaţilor la a treia ediţie aflaţi şi în programul manifestării ori care nu au putut ajunge fizic la Avrig, în caietul colocviului pot fi citite şi abordări tematice mai vechi ale unor cercetători de arhive intraţi în veşnicie, de asemenea, un fragment autobiografic Vasile Stoica şi o cronologie legată de activitatea sa. Dintre acestea, în cuprinsul cărţii au fost antologate următoarele materiale, din enumerarea cărora se poate alcătui o impresie consistentă privind importanţa pentru istoria românilor şi succesele lui Vasile Stoica într-o activitate diplomatică desfăşurată pe câteva continente:

• *Elemente pentru biografia lui Vasile Stoica şi Vasile Stoica – diplomaţie şi propagandă* – două studii semnate de regretatul istoric Gheorghe Buzatu de la Iaşi (1939-2013);

• *Vasile Stoica şi propaganda românilor din Occident în favoarea Marii Uniri* – Ana-Maria Ciupu;

• *Vasile Stoica, elev la Sibiu şi Braşov (1901-1909)* – Cosmin Crăciun Cruciat;

• *Experienţa americană a unui mare patriot român* – Emilian M. Dobrescu şi Edith Mihaela Dobrescu;

• *Concepţia lui Vasile Stoica asupra relaţiilor dintre românii transilvăneni şi Imperiul Habsburgic în secolul al XVIII-lea* – Petre Din (profesor de istorie şi socio-umane la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Avrig);

• *Rădăcinile din noi* – Ramona Dorina Florea (viceprimar, Avrig);

• *Avrigeanul Vasile Stoica. Lecţii de patriotism pentru românii de ieri, de azi şi de mâine* – Pr. Vasile Gafton;

• *Vasile Stoica din Avrig, Mucenicii Mărgineni şi un calendar al românilor americani. 1910, 1918, 1939-40* – Ana Grama;

• *Vasile Stoica şi legăturile sale de suflet cu Avrigul* – Maria Grancea (bibliotecar şi cercetător, Bibl. Avrig);

• *Un alt fel de vis american. Activitatea lui Vasile Stoica reflectată de presa americană între 1917-1919* – Ionel Dragoş Hău;

• *Nicolae Lupu din Arsura (Fălciu) şi Vasile Stoica din Avrig (Sibiu). Uniţi întru acelaşi crez* – Ioan Opriş;

• *Un american prieten al românilor – Charles Upson Clark* – Ioan Opriş;

• *O autobiografie. Înaintea plecării în America* – Vasile Stoica;

• *Cronologia evenimentelor din anii 1918-1919.*

Aşa cum era firesc la o manifestare de nivel academic precum aceasta de la SAGL dedicată personalităţii complexe a lui Vasile Stoica, în sală cercetătorii au lăsat să circule copii ale unor documente de epocă, scrisori cu caracter diplomatic, fişe matricole etc. între care, chiar copii în limba bulgară (cu alfabet chirilic) ale unui act de corespondenţă adresat la 1928 din oraşul Silistra de Ţviatko Jeliazarov, ministrului Afacerilor Externe şi Cultelor la Sofia, din care reiese necesitatea intervenţiei salvatoare a diplomatului român – care era şi fondatorul în Balcani al câtorva şcoli româneşti (Institute) cu predare în limba română: în Bulgaria, la Sofia, şi în Albania, la Saranda, Tirana – pentru înlăturarea pericolului ca o *guerilla* bulgărească bine organizată, cu finanţare guvernamentală şi sprijinită printr-o campanie de presă ostilă să reuşească excluderea dascălilor devotaţi prin aruncarea lor pe drumuri şi înlocuirea cu tineri îndoctrinaţi potrivnic. Situaţia descrisă de petenţii bulgari la 1928 seamănă în mod similiidentic cu momentul în care ministrul Instrucţiunii Publice, Cultelor şi Artelor, Nicolae Iorga, totodată preşedinte al Consiliului de Miniştri (premier) în anii 1931-1932, amână plata remuneraţiei profesorilor români sau făcea concedieri pe motivul reducerii deficitului bugetar; ori chiar cu unul mai recent, când profesorii Liceului de Artă din Sibiu au intrat în grevă pentru neplata salariilor lor pe lunile iulie-august 2017. Ca un omagiu adus istoriei ca ştiinţă – se spune că cine învaţă din greşeli, nu le repetă.

Dintre cei prezenţi, câţiva cercetători şi-au susţinut oral lucrările, conform programului oficial al manifestării: Ioan Opriş, *Reabilitarea diplomatului Vasile Stoica;* Lia Stoica, nepoata bunicului V. Stoica, *Referiri punctuale la biografia lui Vasile Stoica;* Robert Stănciugel, istoric şi fost militar de carieră, *Vasile Stoica, continuator al lui Gheorghe Lazăr;* Edith Mihaela Dobrescu, autor de literatură din domenii de interes major alături de soţul său, prof. univ. Emilian M. Dobrescu, *Activitatea de diplomat a lui Vasile Stoica,* în timp ce alţii au fost invitaţi să vorbească în mod expres, de organizatorii evenimentului: conf. univ. Anca Sîrghie a prezentat, în pandant la activitatea de diplomat a lui Vasile Stoica, evenimente din activitatea proprie de pedagog de literatură şi veritabil ambasador cultural actual pe teritoriul nord-american şi canadian, iar Mihai Posada a reamintit ceva din istoria organizaţiilor româneşti pe continentul de dincolo de Atlantic, în speţa Uniunii Societăţilor Româneşti din America, fondată cu câţiva ani înainte de înfiinţarea, în preajma lui 1918, a Ligii Naţionale a Românilor din America, ce îl va avea pe Vasile Stoica între cofondatori, şi a comparat, tot în diacronia faptelor istorice, dar în sens invers, existenţa în Statele Unite a reprezentanţelor româneşti agreate de oficialităţile de la Washington, egal asistate de The State Department/Ministerul de Externe american ca „guverne în exil” ale ţărilor „captive”. Astfel, pe la 1947, pentru România funcţiona Comitetul Naţional de Coordonare Românească, ulterior Comitetul Naţional Român, tot aşa cum cu decenii mai devreme luaseră fiinţă, prin strădania diplomatului Vasile Stoica şi tot în America, acele „camere” ale reprezentanţilor României, alte detalii putând fi consultate în volumul *Cu Ion Halmăghi, prin istoria asumată* – o carte-dialog realizată de Mihai Posada, Ed. Tipo Moldova, 2013. În final, organizatori şi participanţi au asistat la rugăciunea de pomenire oficiată de preotul care locuieşte chiar în fosta casă a familiei şi la depunerea de coroane florale pe mormântul soţilor Paula şi Vasile Stoica.

Preocuparea intelectualilor avrigeni pentru restaurarea morală a receptării trecutului nostru, în speţa reparării greşelilor istorice care au deformat adevărul în conştiinţa românească de la elite şi până la marele public, se constituie deja într-o lăudabilă tradiţie civilizatorie, comportament civic girat la nivel academic şi care face din actualitatea culturală desfăşurată aici, la poalele Munţilor Făgăraş, ce *ocolesc, precum zidul o cetate* (Bălcescu), întreaga provincie-cetate *de dincolo de păduri* – Transilvania, un demn model spiritual, de urmaşi ai „Şcolii” lui Gheorghe Lazăr şi Vasile Stoica.

Remember

Henry H. Stahl, întemeietor al sociologiei rurale

Filofteia PALLY

Henri H. Stahl (4 noiembrie 1901, Bucureşti – 9 septembrie 1991, Bucureşti) este unul dintre marii sociologi ai şcolii româneşti, adept al cercetării monografice întemeiate de Dimitrie Gusti, el însuşi întemeietor al sociologiei rurale, dar şi renumit antropolog, etnograf, istoric, cavaler al Legiunii de Onoare şi membru titular al Academiei Române (1990).

A absolvit studii de Drept, Litere şi Filosofie, la optsprezece ani neîmpliniţi tânărul Stahl înscriindu-se, la dorinţa părinţilor, la Facultatea de Drept, ceea ce nu l-a împiedicat să participe, din proprie iniţiativă, şi la cursurile altor facultăţi. (1) A asistat, astfel, la prelegeri variate, susţinute de mari nume ale vremii (Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Simion Mehedinţi ş.a.). În 1922, urmează stagiul militar, apoi, se înscrie în barou (1924) şi urmează cursurile de doctorat în economie politică (1923-1924). Înţelege că lumea tribunalelor nu este viitorul pe care şi-l doreşte, fiind atras de istorie, filosofie şi literatură, domenii descoperite din lecturile de acasă, citind cărţile din bogata bibliotecă a familiei. (2) Asupra acestei decizii, o influenţă determinantă a avut-o şi fratele său, Gaston, care îl va introduce în gândirea marxistă, deschizându-i, astfel, orizontul către ştiinţele sociale. (3) În anii '30, a fost asistentul lui Dimitrie Gusti, la catedra de sociologie, precum şi director al Fundaţiilor Culturale Regale; în 1939, era director al Statisticii administrative, la Institutul de Statistică, iar, din 1943, devine conferenţiar la catedrele de sociologie rurală şi sociologie generală.

În 1948, sociologia devenind o ştiinţă indezirabilă, este interzisă până în 1966, când se reînfiinţează Facultatea de Sociologie, iar el revine în învăţământ, demarând cercetările monografice.

„Familia Stahl, emigranţi de origine franco-germană, stabiliţi de trei generaţii la Bucureşti şi perfect integraţi în societatea românească, la dezvoltarea căreia îşi aduseseră deja contribuţia…", era cunoscută prin Henri Stahl, tatăl, stenograf şi scriitor, care s-a remarcat prin faptele de bravură din timpul Primului Război Mondial, pentru care a fost distins cu Ordinul Coroana României cu spade şi care a fost stenograful-revizor al Camerei Deputaţilor. Pentru Henri Stahl, fiul, viitorul sociolog, războiul va marca trecerea de la copilărie la adolescenţă. „Anii de lipsuri, ocupaţia germană, exemplul tatălui şi atmosfera din sânul familiei vor avea o contribuţie hotărâtoare la definirea personalităţii sale. Războiul va prilejui, însă, şi primele contacte ale tânărului orăşean cu lumea satului românesc. Acestea vor juca un rol hotărâtor în evoluţia sa ulterioară, de cercetător al vieţii rurale." (4)

În 1910, Henri Stahl a publicat volumul *Bucureştii ce se duc* (5), o lucrare despre istoria romantică a capitalei, redactată în baza unor documente istorice importante, precum şi în urma unor îndelungate cercetări ale străzilor, imortalizate într-o bogată colecţie de clişee şi fotografii (6), în care era însoţit de copiii săi, Henriette Yvonne, viitoarea scriitoare, şi Henri, viitorul sociolog.

Despre aceste expediţii, Henri fiul va consemna: „[Tata] Avea un dar deosebit de a sta de vorbă cu oamenii simpli, bătrâni şi tineri, câştigându-i prin simplitatea cu care le sta la egalitate, vorbind pe limba lor, în duhul mentalităţii lor. Îmi aduc aminte că, pentru a capta bunăvoinţa unor copii (cea mai bună cale pentru a o căpăta şi pe a părinţilor), le împărţea zaharicale cumpărate de la negustorii ambulanţi de pe vremuri. De el mi-am adus aminte, mult mai târziu, când, vrând să adun o ceată de copii, ca să aflu dacă în regulile lor de joacă există sau nu prilejul unui studiu al «dreptului» copilăresc, am înălţat, pe unul din dealurile satului, un zmeu măreţ, care a jucat rolul de magnet pentru o întreagă droaie de copii, mai mici şi mai mari. Dar, pasiunea lui era mai ales reconstituirea a ce fusese cândva Bucureştii. Cu hărţi vechi în minte, cutreiera mahalalele, vorbea cu bătrânii, strângea informaţii, având, în special, o deosebită plăcere în citirea pisaniilor de prin biserici şi a epitafelor de pe morminte. De la el am învăţat tehnica prin care se pot scoate cópii de pe inscripţiile săpate în piatră. Folosea hârtie groasă şi negru de fum. Ulterior, am recurs la pasta de hârtie muiată, din care obţineam un mulaj negativ, folosit apoi pentru turnarea în ghips a inscripţiei. Mai târziu, ca adolescent şi, apoi, ca om matur, l-am însoţit în excursiile lui monografice, când a strâns materialul pentru scurtele lui schiţe despre localităţi ca Breaza sau Covasna." (7)

Această calitate, de a vorbi cu oamenii şi de a se apropia cu uşurinţă de ei, o vom regăsi şi în atitudinea fiului, în concepţia sa de a cerceta „de unul singur", pentru a fi „cât mai discret cu putinţă, până la dispariţia ta în mijlocul masei anonime (...). Meseria anchetatorului singuratic, afirma el, are în ea ceva cameleonic, căci te sileşte să umbli îmbrăcat cam la fel ca ei, să imiţi felul lor de a fi şi de a te purta, de a vorbi şi, mai ales, să ştii să taci, să asculţi, fără să pari a o face şi să te prefaci că asculţi, când ţi-e gândul în altă parte." (8) El alterna limbajul, de la accentul ţărănesc, la rafinamentul cult al limbii literare, fără nicio dificultate, transmiţând acest criteriu ca stil profesional-model, către generaţiile de viitori sociologi.

Pentru a înţelege personalitatea marelui sociolog, este necesară o succintă incursiune în istoria familiei şi în cariera tatălui, acesta fiind un model de viaţă şi gândire pentru copiii lui.

Henri Stahl, tatăl, s-a născut la Bucureşti, în 29 aprilie 1877 (9), dar va susţine că adevărata lui zi de naştere a fost 10 mai 1877, ziua Independenţei României, ceea ce spune multe despre convingerile celui care şi-a pus viaţa în slujba ţării sale de adopţie.

Tatăl lui Henri se numea Joseph Stahl (1820-1890), supus prusac, originar din Ingolstadt (10), stabilit în capitala valahă în preajma anului 1850. Mama, Elise Virginie Irma, născută Niard (1836-1928), era originară din Franţa (Caen, Normandia). Venind la Bucureşti, Joseph Stahl a îndeplinit mai multe funcţii: a fost membru al Gărzii Orăşeneşti, a contribuit la organizarea Serviciului de Telegraf şi al Poştei Române (11), fiind „magistrat translator", după cum obişnuia să se semneze pe publicaţiile sale. Poliglot (cunoştea şapte limbi), el va preda limbi străine, va scrie şi va tipări manuale de limbă şi dicţionare, începând cu 1853 (12). În 1881, deschide o şcoală germană de fete, cu o bună reputaţie. Începând cu 1889, şcoala va fi transformată în şcoală franceză şi va fi condusă de soţia sa, Irma Stahl. (13)

Henri Stahl a fost preocupat, încă de copil, de găsirea unui sistem grafic rapid, simultan cu vorbirea, îndeosebi după descoperirea unei cărţi de stenografie adevărată (păstrase, în memorie, relatarea tatălui despre fratele acestuia, stareţul unei mănăstiri din Ingolstadt-Bavaria, care scria la fel de repede pe cât vorbea cineva şi care îşi pregătea predicile cu ajutorul stenografiei). (14) Manualul folosea, însă, un sistem complicat şi greoi, ceea ce l-a determinat ca, în 1898, influenţat de descoperirea alfabetului preotului francez Emile Duploye, să scrie şi să publice prima sa carte de stenografie: *Stenografia Duploye adaptată limbii române de Henri Stahl* (15) iar, în 1908, să creeze şi să publice propriul lui sistem stenografic.

Absolvent al Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, dar şi al celei de Drept (16), Henri i-a avut profesori pe Dimitrie Onciul, Ovid Densuşianu, Titu Maiorescu şi, mai ales, pe Nicolae Iorga, căruia îi va fi colaborator şi prieten un sfert de veac, până la dispariţia acestuia din urmă.

În 1899, îşi va efectua stagiul militar la Regimentul 6 „Mihai-Viteazul", din Cotroceni, iar, în anul următor, ca urmare a solicitării sale, va deveni cetăţean român (*împământenit*), la data de 6 martie 1900 (17), an în care va ocupa funcţia de stenograf la Senat, un post bine plătit, care îi va asigura o existenţă liniştită, un scurt interval de timp fiind şi secretar al avocatului şi omului de stat Take Ionescu.

În 1901, o va cunoaşte pe profesoara Blanche Alexandrine Bceuve (1874-1953), o tânără franţuzoaică din Argentan (Normandia), venită să predea la şcoala familiei Stahl, cu care se va căsători (18). Cei trei copii, Gaston, Henriette şi Henri, vor deveni nume marcante ale culturii româneşti, fiecare distingându-se într-un domeniu aparte.

Gaston Bceuve (1894-1969), cunoscut sub pseudonimul Şerban Voinea, teoretician şi lider al social-democraţiei româneşti, era avocat şi diplomat. Cursurile primare şi secundare le-a urmat la Bucureşti. S-a licenţiat, apoi, la Academia de Comerţ din Viena, după care a mers la Paris, unde a absolvit Colegiul de Ştiinţe Sociale – 1927 şi Facultatea de Drept – 1928 (19). A urmat Facultatea de Filosofie la Bucureşti şi doctoratul în drept la Paris, în 1933 (*Socialist Affairs,* p. 80).

Din 1910 până în 1922 a lucrat la societatea petrolieră „Astra Română", ca funcţionar comercial (20), iar, între anii 1929–1946, a lucrat în cadrul RADOR, agenţia de presă a Radiodifuziunii Române, acolo unde a fost redactor, prim-redactor, membru al Consiliului de Administraţie şi manager–director. (21) De asemenea, a lucrat ca stenograf la Camera Deputaţilor (1932-1938) şi, apoi, la Direcţia Generală a Presei. (22)

În vara anului 1946, a ocupat funcţia de ambasador la Berna, post din care se va retrage, în 1947, stabilindu-se la Geneva pentru o scurtă perioadă de timp şi apoi, definitiv, la Paris, acolo unde a şi murit, la 6 martie 1969. (23) În exil, a lucrat pentru agenţia Reuters (24), însă, cea mai lungă perioadă, şi-a desfăşurat activitatea în cadrul Radiodifuziunii Franceze, conducând mulţi ani compartimentul destinat României. (25)

Henriette Yvonne Stahl (1900-1986), apreciată scriitoare, s-a consacrat, în literatura română, prin scrieri elogiate de Garabet Ibrăileanu şi Mihail Sadoveanu, dintre care amintim romanul *Voica,* premiat de Societatea Scriitorilor Români, dar şi altele – *Mătuşa Matilda* (1928), *Steaua Robilor* (1934), *Între zi şi noapte* (1942, ed. n. 1971), *Marea bucurie* (1947), *Fratele meu, omul* (1965), *Nu mă călca pe umbră* (1969), *Orizont, linie severă* (1970), *Pontiful* (1972), *Martorul eternităţii* (1975), *Lena, fata lui Anghel Mărgărit* (1975), *Drum de foc* (1981).

A urmat studiile liceale în particular, sănătatea ei precară împiedicând-o să înceapă şcoala mai devreme de vârsta de 9 ani. În 1918, va locui la ţară, în familia ordonanţei Iordache Dumitru, Voica, soţia acestuia, devenind sursa de inspiraţie a scriitoarei pentru romanul omonim, apoi, între anii 1922-1925, studiază actoria cu actorul Ion Livescu, la Conservatorul de Artă Dramatică din Bucureşti.

A debutat în paginile revistei *Flacăra*, în 1931, cu poeme în proză, an în care îl cunoaşte pe poetul Ion Vinea, alături de care va trăi până în 1945, când îl va întâlni pe romancierul Petru Dumitriu, cu care va avea o legătură de aproximativ 10 ani, chiar dacă între ei exista o diferenţă mare de vârstă (24 de ani). În 1954, cei doi se vor căsători, dar, la scurt timp, vor şi divorţa, probabil, pentru a nu o expune abuzurilor, ca fostă soţie de nomenclaturist. (26)

→

Henri (1901-1991), fiul cel mic, ,,îşi va adăuga, la maturitate, iniţiala tatălui, pentru a se deosebi de acesta, şi va deveni unul din membri marcanţi ai şcolii sociologice conduse de Dimitrie Gusti”. (27)

Avocat din 1924, părăseşte lumea tribunalelor, atras de istorie, filosofie şi literatură, domenii pe care le aprofundează acasă, citind cărţile din bogata bibliotecă a familiei. (28) Un rol determinant în această decizie l-a avut fratele său, Gaston, care îl va iniţia în gândirea marxistă, orientându-l, astfel, către ştiinţele sociale. (29)

Obişnuit, încă de copil, să folosească maşina de scris, dactilografia şi stenografia vor deveni deprinderi agreabile, ceea ce îi va facilita, ca şi tatălui său, accesul la un post de stenograf parlamentar, asigurându-şi existenţa o lungă perioadă de timp. În 1949, împreună cu Aurel Boia, va publica (la Editura de Stat, Bucureşti) un manual de stenografie. Talentul său stenografic îi va înlesni întâlnirea cu profesorul Dimitrie Gusti, în februarie 1926, când Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, asistentul lui Gusti la Universitatea din Bucureşti, îl invită să consemneze o conferinţă a profesorului, ţinută la Brăila. (30)

Această întâlnire a fost definitorie pentru o îndelungată şi fructuoasă colaborare, formarea la şcoala sociologică a profesorului Gusti făcând din tânărul Henri Stahl un împătimit pe viaţă, dedicat cercetării ştiinţifice a satului românesc. Documentările de teren îi vor sădi în suflet sentimente de respect şi afecţiune faţă de sat şi de ţărani, asemenea tatălui său. Această atitudine făcea parte din concepţia sa puternică şi sinceră privind conduita cercetătorului, „regula cea mare, de la care nu trebuie să se abată [cercetătorul vieţii sociale] – după cum afirma el, într-un manual de metodologie – este aceea a respectului, mai mult decât atât, a iubirii pentru cei pe care-i cercetează”. (31)

Implicarea sa profundă se va resimţi permanent în existenţa sa, ceea ce îl va determina, mai târziu, să-şi exprime durerea pricinuită de moartea lentă a lumii satelor. „Aş vrea să strig şi să ţip moartea tăcută a satelor”, îi scria el lui Anton Golopenţia, în 1934-1935, într-o impresionantă scrisoare, în care îşi mărturisea neputinţa în faţa acestei constatări. (32) Din aceleaşi considerente afective, îl vom regăsi, în scrierile sale, ca pe un veritabil cronicar al lumii rurale, căreia îi vedea tendinţele de schimbare majoră până la dispariţie, o lume sacră, pe care el o trăise, înţelegând-o şi iubind-o.

Note

1. Henri H. Stahl, *Amintiri şi gânduri...*, Bucureşti, 1981, Ed. Minerva, p. 13; Zoltan Rostas, *Monografia ca utopie. Interviuri cu Henri H. Stahl (1985-1987),* Ed. Paideia, Bucureşti, 2000, p. 9.
2. Zoltan Rostas, *op. cit.*, p. 22.
3. Henri H. Stahl, *op. cit.*, pp. 18-21.
4. *Revista română de sociologie*, serie nouă, anul XXIX, nr. 3-4, pp. 357-383, Bucureşti, 2018.
5. Tipografia „Neamul Românesc”, Societate pe Acţiuni, Vălenii de Munte, 216 p. Volumul este „isprăvit la 23 (5) septembrie 1909”, după cum notează autorul pe unul din exemplarele sale. O a doua ediţie este tipărită în 1935, Ed. Marvan, Bucureşti, 319 p. Adăugită, aceasta conţine un număr aproape dublu de ilustraţii şi capitole faţă de prima ediţie.
6. Stahl dispunea de o cameră special amenajată ca studio fotografic. După moartea sa, Blanche Stahl va dona toate clişeele fotografice cu aspecte din Bucureşti săptămânalului *Gazeta Municipală*, cf. *Gazeta Municipală,* anul XI, nr. 533, 9 august 1942, p. 2.
7. Henri H. Stahl, *Amintiri..., op cit.*, pp. 16-17.
8. *Ibidem*, p. 281.
9. *Arhiva Familiei Stahl,* Primăria Municipiului Bucureşti, Sectorul Galben, Oficiul Central de Stare Civilă, Extract din registrul actelor de naştere pe anul 1877, nr. 157, din 30 aprilie 1877. În document, prenumele copilului este Heinrich.
10. *Arhiva Familiei Stahl,* Testimonium baptismi/ Certificat de botez, tom. Vc., fol. 418, nr. 189, emis de Arhiepiscopia Catolică Bucureşti, Parohia Bisericii Bărăţia, nr. 735 din 20 august 1940.
11. *Arhiva Familiei Stahl,* Consiliul de Recensement al Guardei Orăşenesci, Act de escludere nr. 1358 din 12 iulie 1866, în care se menţionează că este eliberat din serviciul garzii, pe timpul cât va ocupa funcţia de amploaiat la Divizia Contabilităţii de la Telegraf.
12. Prima carte a lui Joseph Stahl, tipărită la Bucureşti, este *Kleine Walachische Sprachlehre fur Deutsche,* 1853 (Ştrempel, 1996: 336).
13. *Anuarul Bucurescilor pe anul 1889-1890*, Tipografia Carol Gobl, Bucuresci, 1889, p. 40.
14. Henri H. Stahl, *Cum am învăţat stenografia,* în *Stenograful,* anul II, mai 1941, nr. 9, pp. 193-196.
15. Paris, Imprimerie P. Mouillot
16. Henry H. Stahl, *Amintiri…, op. cit.*, p. 196.
17. *Arhiva Familiei Stahl,* Împământenirea s-a acordat prin legea cu articol unic, votată şi adoptată de corpurile legiuitoare şi promulgată prin Decretul Regal nr. 1010, publicată în Monitorul Oficial, nr. 3. 30, 9 (22) mai 1900. Decizia a fost reconfirmată şi întărită printr-o diplomă semnată de Carol I – Diplomă Regală de confirmare a împământenirii, nr. 2713 din 26 mai 1900.
18. *Arhiva Familiei Stahl,* Municipiul Bucureşti, Primăria Sectorului I Galben, Oficiul Central de Stare Civilă, Extras din Registrul actelor de căsătorie pe anul 1901, nr. 249 din 22 februarie (7 martie) 1901.
19. *Arhivele Naţionale Istorice Centrale* – ANIC, Fond 95 – Dosare personale ale luptătorilor antifascişti întocmite de Ministerul de Interne în perioada 1917-1944, Inventar 2823/Vol. 2, Rola 572, c. 528-640.
20. *ANIC,* c. 621.
21. *World Biography,* Volume 1, Institute for Research in Biography, New York, 1948.
22. *ANIC*, c. 555.
23. Dan Petre, ed., *Doctrinele partidelor politice,* Ed. Garamond, Bucureşti, 1996, p. 197.
24. *ANIC*, c. 636.
25. Paul A. Stahl, *Şerban Voinea (1894-1969): contribuţie la istoria social-democraţiei române,* Fundaţia „Constantin-Titel Petrescu”, Bucureşti, 2004, p. 35.
26. Marian Popa, *Dicţionarul de literatură română contemporană,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1977. Mihaela Cristea, *De vorbă cu Henriette Yvonne Stahl,* Editura Minerva, Bucureşti, 1996.
27. Irina Stahl, *Henri Stahl, două generaţii…*, în *Revista română de sociologie,* serie nouă, anul XXIX, nr. 3-4, pp. 357-383, Bucureşti, 2018.
28. Zoltan Rostas, *op. cit.,*, p. 22.
29. Henri H. Stahl, *Amintiri..., op cit.*, pp.18-21.
30. *Ibidem,* p. 23.
31. Henri H. Stahl, *Tehnica monografiei sociologice,* ediţie îngrijită de Septimiu Chelcea, Editura SNSPA, Bucureşti, 2001.
32. Anton Golopenţia, *Rapsodia epistolară. Scrisori primite şi trimise de Anton Golopenţia (1923-1950),* vol. IV, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2014.

Semn(al) de carte

Florian Tucă, Laurenţiu Domnişoru, Ioan Părean, *Trei dinastii celebre din Ţările Româneşti,* Editura Salgo, Sibiu, 2019

Autorii cărţii s-au străduit ca pentru fiecare personaj din cele trei dinastii [Dinastia Domnitorilor Basarabi, de la Basarab I (1324-1352) la Constantin Brâncoveanu (1688-1714), Dinastia domnitorilor Muşatini, de la Petru Muşat (1375-1391) la Petru Cazacu (1592), Dinastia voievozilor şi principilor Bathoryeşti, de la Ştefan Bathory (1479-1493) la Gabriel Bathory (1608-1612)] să prezinte câte o schiţă biografică în cadrul căreia să se arate, în principal: anii între care au domnit într-una dintre cele trei ţări române; din ce familie au provenit, reliefându-se cu claritate că a fost fiul, tatăl, bunicul sau străbunicul unui anume domnitor, voievod sau principe; prin ce s-a afirmat în mod cu totul deosebit pe plan administrativ, economico-social, cultural, religios şi militar fiecare personaj în parte; care a fost cea mai mare realizare din viaţa personajului respectiv; în ce condiţii şi când au intrat în lumea umbrelor personajele la care ne referim; unde îşi au locul de veci şi cum anume au fost ele receptate în timpul vieţii sau după aceea. (Autorii, în Cuvânt de început)

Victoria Milescu, *Porţia de existenţă,* Editura eLiteratura, Bucureşti, 2018

De la volum la volum, poeta Victoria Milescu ne surprinde prin noutatea unghiului de abordare. De această dată, în volumul *Porţia de existenţă,* perspectiva este existenţialistă. „Existenţialismul este o doctrină filosofică şi de acţiune. Este caracterizată printr-o accentuare a individualităţii, propagarea libertăţii individuale şi a subiectivităţii.” (Wikipedia) În această doctrină, deşi e de esenţă divină, omul există pur şi simplu, existenţa sa nefiind necesară. Totuşi, din moment ce există, îşi construieşte viaţa prin efort. Ca fiinţă socială, se angajează în raport cu destinul său şi al celorlalţi. Omul înseamnă libertate şi trăire imediată. Fiecare fiinţă se simte solitară, alienabilă, având conştiinţa morţii. (…)

Poetul poate fi asemuit lui Sisif. Stânca sa pe care o urcă în pisc este poemul. După fiecare poem terminat el jubilează şi coboară în lume căutând subiectul altui poem (aceeaşi stâncă, aceeaşi poezie, cu altă variantă). După ce desăvârşeşte un poem şi mai ales o carte, mi-o imaginez pe Victoria Milescu fericită. (Lucian Gruia, în prefaţa cărţii)

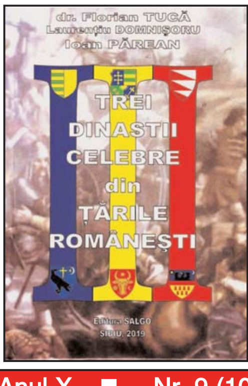
Constantin Ucrain, *Cristache Gheorghe, demn continuator al istoricilor şi publiciştilor militari,* Editura Contrast, Bucureşti, 2019

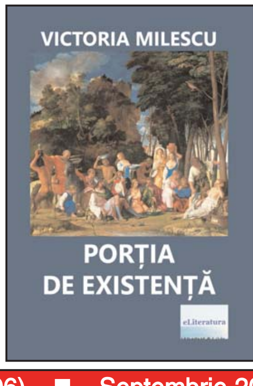
Ca istoric militar, care în ultimii ani am semnat împreună cu dr. Cristache Gheorghe câteva cărţi pe teme de istorie, cultură şi religie sau privitoare la scoaterea din negura uitării a unor monumente şi însemne memoriale aflate în ţară sau în străinătate şi dedicate eroilor români, apreciez în mod sincer cartea de faţă ca fiind o oglindă fidelă a personalităţii şi activităţii sale ştiinţifice. Ţinând seama de toate acestea, recomandăm cu căldură marelui public, ofiţerilor activi şi în rezervă, veteranilor de război, cadrelor didactice, studenţilor şi elevilor lucrarea ce-i este dedicată colonelului Cristache Gheorghe. Lectura ei va produce, cu certitudine, o deplină satisfacţie celor interesaţi de o lucrare cu un astfel de profil. (General de brigadă (r) Florian Tucă, în prefaţa cărţii)

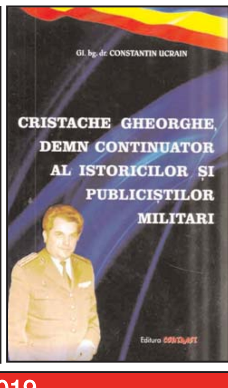
Constantin Agricola Miu, *Alexandru Ciura şi Marea Unire,* Editura GIMAX, Câmpulung, 2018

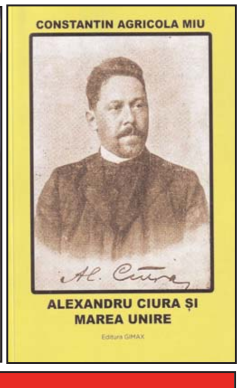
Citind numele absolvenţilor Liceului „Bărnuţiu” din Cluj din perioada în care Alexandru Ciura era directorul liceului, am înţeles de ce aceştia aveau un adevărat cult pentru profesorul lor de română şi elină.

Nu se poate spune că Ciura s-a sacrificat după UNIRE. El n-a intrat în politică ca toţi ceilalţi oameni de cultură, alături de care a luptat pentru unitatea românilor. El a fost conştient că trebuie formată şi educată tânăra generaţie de pe întreg teritoriul României. Alexandru Ciura a înţeles că viitorul trebuie construit în primul rând prin educaţie, prin şlefuirea unor caractere. (Autorul, în carte)

(Din)Spre rădăcini

Etimologia câtorva etnonime ale strămoşilor noştri

Mihai VINEREANU

În cele ce urmează vom încerca să elucidăm etimologia a cinci etnonime purtate de strămoşii noştri din antichitate, aflaţi în diferite zone: în Balcani, la Dunăre sau în nordul Mării Negre. Deşi numele lor diferă, ei aveau aceeaşi origine, obiceiuri şi, mai presus de toate, credem că aveau aceeaşi limbă. Vom analiza etnonimele: *dac, get, pelasg, scit* şi *trac*.

Cu toate că etnonimul *dac* a intrat în limba română pe cale cultă, româna, după toate aparenţele, a păstrat totuşi toponimul Dacia, sub numele legendar al babei Dochia, întâlnit în folclorul românesc. Pe de altă parte, interesul pentru etimologia etnonimelor *dac* şi *get* a crescut în ultimii ani, dând naştere la tot felul de speculaţii şi etimologii fanteziste, încât am considerat că este necesară discutarea acestora într-un context riguros. Numele propriu *Dochia* păstrează închiderea vocalei *a* la *o*, fenomen care apare în daca târzie şi care se reflectă într-o serie de toponime şi hidronime dacice, precum *Dunăre, Olt, Mureş, Someş*, care sunt discutate în *DELR*. Fenomenul a avut loc în secolele II-III d.Ch., în perioada ocupaţiei romane, apărând în top. *Dokidova* (cf. Ptolemeu), în loc de *Dakidava*, cum ar fi fost normal. Se consideră că fenomenul se datorează influenţei slave, dar acesta a apărut cu mult timp înainte de orice posibilă influenţă slavă.

Forma mai veche a etnonimului a fost *daos* (pl. *daoi*), apoi *davos, davus* şi, în ultimă instanţă *dacus*, evoluţie similară cu *Graeci* < *Graoi*. Există o opinie cvasi-generalizată, mai ales de la M. Eliade (1980) încoace, şi anume, că etnonimul *dac* ar proveni din **daos* care ar fi însemnat *lup* în frigiană. Ipoteza a fost sugerată doar ca o posibilitate de Dečev (1957, 117), preluată şi difuzată fără spirit critic în cultura română. Ipoteza se bazează pe o glosă din Hesychius. Pe de o parte, nu putem şti cât de veridică este această glosă, iar, pe de altă parte, se uită un detaliu fundamental, şi anume, că acest presupus **daos* chiar dacă a putut exista în frigiană, nu avem nici cea mai mică certitudine că a existat şi în traco-dacă. Chiar dacă cele două limbi erau înrudite, nu putem face această generalizare.

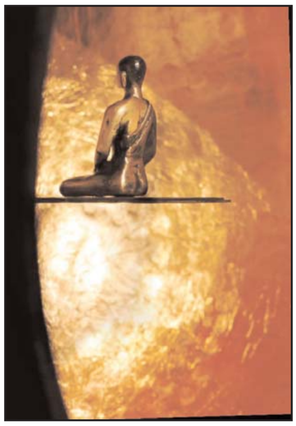
Menţionăm că formele pentru *lup,* în limbile indo-europene, provin aproape în unanimitate din proto-indo-europeanul (PIE) **ulk^{w}o-s* „lup”. În *DELR*, am arătat că lat. *lupus* este un împrumut în latină, întrucât labio-velara PIE *k^w nu a dat niciodată *p* în latină, astfel forma *lupus* este un împrumut fie din traco-ilira, fie din osco-umbrică, unde PIE *k^w a dat într-adevăr *p*, ca şi în acest caz. Dacă ar fi fost moştenit din proto-latină, acesta trebuia să sune **ulqus* sau **luqus*, în niciun caz *lupus.* Astfel, avem certitudinea că subst. *lup* din limba română nu provine din latină, ci din traco-dacă (pentru detalii în plus, vezi *lup* în *DELR*). Din cele arătate mai sus, este evident că şi în traco-dacă a existat o formă derivată din acest radical, cu trecerea PIE *k^w > *p*, fenomen specific limbii traco-dace.

Este posibil ca în frigiană să fi existat şi forma *daos*, ca termen alternativ, metaforic, şi care se datora unui tabu des întâlnit la popoarele vechi, care cerea să nu rosteşti anumite nume ca să nu invoci forţe malefice (cf. *iele*).

Tomaschek (1984, 1, 101; 2, 29), urmat de I.I. Russu, crede că etnonimul *dac* provine din PIE *d^h*ē-* „a pune, a aşeza”, idee care defineşte o populaţie aşezată, sedentară, definită cam în aceeaşi manieră ca şi denumirea de „geţi”, ca „oameni ai pământului”.

Pe de altă parte, Paliga (1999, 77) crede că etnonim. *dac* provine din rad. pre-IE **da(i)-, do(i)-* „blând, drăguţ”, din care a derivat mai târziu sensul de „a cânta, a recita”, de la care provine şi *doină*. Zeul Apollo, de origine tracică, a fost renumit în antichitate pentru talentul său muzical şi artistic. Astfel, pornind de la ideea că dacii erau mari iubitori de muzică, Strabon (10, 3, 17) arată că poezia şi muzica, atât ca ritm, dar şi ca melodie, sunt de origine tracică, iar după Ştefan Bizantinul, aceştia cântă la *kitharas* când transmit un mesaj. Pomponius Mella (2, 2, 18) spune că la daci înmormântările erau prilej de bucurie, timp în care dansau şi se acompaniau de muzică. În sfârşit, Iordanes arată că preoţii daci îşi acompaniau rugăciunile cu muzică. Considerăm că rom. *doină* provine de la un astfel de radical, dar nu şi etnonimul *dac*. În plus, spre deosebire de Paliga, noi nu considerăm că acest radical este de origine pre-IE.

În altă ordine de idei, N. Densuşianu crede că numele de *dac* ar însemna muntean, după cum au fost definiţi aceştia de unii autori antici: la Pliniu (4, 25, 1) *Montes et saltus Daci (tenent)* sau la Florus (4, 12) *Daci montibus inhaerent,* dar credem că nici ipoteza lui N. Densuşianu nu este corectă.

Considerăm că ipoteza lui Tomaschek, preluată şi de I.I. Russu, este singura corectă. De la acelaşi radical provine şi subst. *dava*. În plus, nu este exclus ca *dava* să aibă aceeaşi origine cu celt. *dunum* (vezi *dava,* în *DELR*).

N. Densuşianu (pag. 1087) consideră că forma *Getai* provine de la gr. *gé* sau *gaia* „pământ”, adică cultivatori ai pământului sau, mai precis, pământeni sau oameni ai pământului. Soluţia propusă de N. Densuşianu este, în acest caz, plauzibilă şi poate fi acceptată, deoarece grecii considerau că *geţii* (şi *pelasgii*) erau cei mai vechi locuitori de la Dunăre, din Balcani şi de la Marea Egee (pe care ei o numeau Marea Tracică). Privitor la originea gr. *gé, gaia,* Chantraine (219) spune că nu au nicio etimologie stabilită, în schimb, Beekes (EDG, 269) arată că au origine pre-grecească, fiind cuvinte de origine pelasgă.

Aceste forme pelasgice provin din PIE *d^hg^h*ōm-* „pământ”, cu cognaţi în majoritatea grupurilor de limbi indo-europene. Trebuie să arătăm că forma greacă moştenită este *chdoy,* iar cea albaneză *dhë* < **ge*. Este evident că alb. *dhë* provine dintr-o formă identică cu gr. *gé*.

Prin urmare, etnonimul *get* provine de la un pelasgo-get **ge*. Ca şi în cazul etnonimului *dac*, etnonimul *get* reflectă conştiinţa vechimii strămoşilor noştri pe aceste meleaguri, ca urmaşi direcţi ai primilor proto-indo-europeni veniţi în Europa pe la începutul mileniului 7, î.Ch., cele două forme fiind endonime, adică aşa se numeau ei pe ei înşişi.

Herodot arată că primii locuitori ai Greciei au fost *pelasgii*, care, după spusele sale, trăiau pe acele locuri pe vremea sa, alături de greci. Gr. *pelasgoi* înseamnă „oamenii mării” şi are aceeaşi origine cu lat. *plaga* „loc deschis, teritoriu, regiune, ţinut”, care provine din PIE **pela-g* „plat, întins”: cf. gr. *pelagos* „întinderea mării” sau din PIE **plak-* „întins şi plat, a se întinde” (*IEW*, 831).

Această denumire li se trage de la faptul că proto-tracii au fost printre primii navigatori din Europa şi au controlat căile maritime din Marea Neagră şi Marea Mediterană până la căderea Troiei, după care controlul acestor căi maritime a fost preluat încet, încet de către greci. Credem că *pelasgii* s-au numit ei înşişi cu un termen similar, provenind de la acelaşi radical proto-indo-european indicat mai sus, un termen **pelago-s*, însemnând, poate, „cei mulţi, cei numeroşi” sau poate „cei care trăiesc pe teritorii întinse”, iar grecii, prin etimologie populară, l-au adaptat limbii lor, făcându-l *pelasgoi,* adică „oamenii mării”, întrucât erau şi cei mai mari navigatori ai antichităţii vechi, pre-greceşti.

Se ştie, de asemenea, că civilizaţia minoică, cu centrul în Creta de azi, era singura putere care controla apele Mediteranei şi regiunile adiacente până pe la 2000 î.Ch., după care a dispărut brusc, după arderea şi distrugerea Knossos-ului, capitala acestei civilizaţii, de către greci. Denumirea de „popoarele mării” apare şi în textele vechi egiptene, denumire care se referă fără îndoială la aceeaşi *pelasgi* sau proto-traci, întrucât controlau căile maritime ale Mediteranei şi ale apelor adiacente. Ipoteza noastră că pelasgii se numeau la fel, dar nu cu referire la ideea că erau buni navigatori, ci pentru faptul că erau răspândiţi pe teritorii vaste, se dovedeşte veridică şi prin faptul că autori antici, greci şi romani numeau *pelasgi* şi pe unii din vechii locuitori ai Italiei (cf. Glare), nu numai pe cei din Grecia. Deci, este vorba despre o populaţie străveche pe aceste locuri, care avea o origine comună, mai exact, este vorba de triburi vechi proto-tracice a căror cultură şi civilizaţie stau la baza culturii europene antice şi moderne, a căror contribuţie a fost uitată de cercetătorii moderni, dar este datoria cercetătorilor români să o scoată la iveală.

O. Szemerényi arată că etnonimul *scit* provine din PIE *(s)keut-* „a arunca, a se grăbi” (*IEW,* 955) care a dat în limba (dialectul) acestora **skuda* „arcaş”, de unde a fost preluat în greacă şi latină.

Ipoteza este cât se poate de plauzibilă dacă avem în vedere că sciţii erau foarte buni arcaşi, arta lor militară constând în atacuri de cavalerie rapide şi repetate, trăgând cu arcurile asupra inamicului, apoi retrăgându-se şi reluând din nou atacul, slăbind astfel inamicul, care apoi putea fi nimicit uşor, dacă nu se retrăgea, aşa cum a făcut Darius I în timpul expediţiei sale dezastruoase împotriva sciţilor din nordul Mării Negre. Cercetătorii din zilele noastre consideră că sciţii erau triburi iranice, deşi la autorii greci antici şi chiar la cei bizantini termenul este folosit şi cu referire la geto-dacii din nordul Dunării, indiferent unde se situau ei, nu numai cei de la nordul Mării Negre. Considerăm prin urmare că sciţii erau geţi, nu iranieni. O metodă sigură de a dezvălui adevărata lor identitate este analiza lingvistică a elementelor lexicale rămase de la sciţi, pentru a vedea dacă ele sunt de tip *satem* sau *centum.* Metoda a fost aplicată de autorul acestor rânduri la limba traco-dacă, dezvăluind natura *centum* a limbii traco-dace, considerată în mod unanim ca fiind o limbă *satem.* În mod similar, limba sciţilor se va dovedi iranică dacă prezintă elemente *satem,* dar va fi un dialect geto-dac dacă va prezenta elemente de tip *centum.* O astfel de cercetare rămâne să fie făcută în viitor.

Dacă natura limbii sciţilor rămâne să fie identificată ca fiind *centum* sau *satem,* obiceiul lor de a face incursiuni rapide trăgând cu arcul în timp ce călăreau pe cai iuţi aminteşte de tracii veniţi la Troia în ajutorul troienilor, care aveau cai de rasă şi erau buni arcaşi, până la armata lui Gelu (şi chiar mai încoace), care a luptat împotriva maghiarilor invadatori folosindu-se de aceeaşi tactică, dar care a fost înfrântă doar pentru că conducătorul lor a căzut în luptă. Prin urmare, este vorba de tactici militare comune, desfăşurate pe largi distanţe în timp şi spaţiu.

În sfârşit, etimologia etnonimului *trac* este mai puţin clară. Se consideră totuşi că provine din gr. *thrasso* „a necăji, a tulbura” la rândul său din PIE *$d^hreh_2g^h$- „a irita”.

Dacă această etimologie este corectă, este vorba de un exonim dat de greci tracilor care, probabil, cel puţin în perioada de început, i-au necăjit mult pe grecii invadatori veniţi din Asia Mică, pe la începutul mileniului II, î.Ch. Astfel, etnonimul trac este un exonim şi, prin urmare, nu ştim cum se numeau ei pe ei înşişi. Este foarte probabil că se denumeau cu un nume asemănător ca formă, dar cu un sens cu totul diferit, fapt care necesită continuarea cercetărilor întru elucidarea originii acestui etnonim.

Prin urmare, etimologia a patru dintre etnonimele discutate aici o considerăm a fi corectă, ele fiind în acelaşi timp endonime. În ceea ce priveşte etnonimul *trac,* acesta este un exonim, provenit de la greci, în timp ce endonimul cu care tracii de la sudul Dunării se numeau pe ei înşişi ne rămâne încă necunoscut.

Dialoguri esenţiale

De vorbă cu părintele Ioan Pituţ, fratele mai mic al poetului

Maria VAIDA

Dincolo de dealurile Beiuşului, în partea de nord-est a cetăţii în care odinioară cărturarul Samuil Vulcan înfiinţa prima şcoală românească, se află localitatea Sălişte de Beiuş, unde s-a născut, la 1 aprilie 1940, poetul Gheorghe Pituţ, al cincilea copil al lui Paşcu şi al Ilenei Pituţ. Poetul a plecat într-un „lagăr de păsări sfinte", mult prea devreme, lăsându-şi opera nedesăvârşită. Aplecându-ne cu sentimente de respect asupra operei celui dispărut, am ajuns în Beiuş, la părintele Ioan Pituţ, fratele mai mic al poetului, un om „osebit", care ne-a răspuns cu solicitudine la multe întrebări despre viaţa fratelui său mai mare, mărturisesc, nu fără emoţii care scăldau în ape limpezi ochii de senin *mnerâi* ai domniei sale. Câteva zile „am stat pe capul omului", la parohie, pe strada Română din Beiuş. Am încercat să consemnez cât mai fidel răspunsurile primite la întrebările mele insistente şi indiscrete, ca să nu greşesc în stabilirea adevărului istoric şi a coordonatelor vieţii şi operei poetului bihorean a cărui monografie o pregătesc.

– Era un om credincios fratele dumneavoastră, părinte? În opera sa lirică apar frecvent două motive cu valoare de simbol, ochiul şi noaptea, cărora le-am găsit conotaţii religioase în studiul pe care îl realizez.

– Nu vreau să vă spun decât o singură întâmplare. În primul rând, fratele meu nu era dintre cei „mai de-a fi decât alţii" (fariseu). Când a fost student în Germania (1970-1972), la un seminar al KAAD la care participau numeroşi profesori de teologie, cardinali ori monseniori, părintele Stăniloae l-a invitat la dezbateri. Fratele meu le-a povestit cum se ruga taica, inclusiv pentru cei care călătoresc cu trenul al cărui şuierat se aude de pe dealul din Sălişte în timpul nopţii (precizez că linia ferată se află la 9 km de sat, în Beiuş, n.n.), pentru cei care se aflau în avioanele ce se zăreau pe cer pâlpâind printre stele, ca să-i ajute Dumnezeu să ajungă în pace la familiile lor, pentru vreme şi duşmani, pentru familiile nevoiaşe. Ascultând acestea, unul dintre teologi i-a spus părintelui Stăniloae: „Nu ne-aţi spus că aveţi şi sfinţi în viaţă!" Cine *n-ar crede,* crescut într-o astfel de familie, cu aşa părinţi rugători?

– Unde a fost botezat fratele dvs?

– Fratele meu, pruncul Ghiuriţa, cum îl numea taica, a fost botezat în Sălişte, la biserica ortodoxă din mijlocul satului, care a fost renovată în prezent (completează fiul părintelui, Păşcuţ, şi el absolvent de teologie). Vom merge să căutăm în registrul parohial, acolo unde se află scris şi numele preotului care a săvârşit slujba.

– Ştiu că părinţii au fost meşteri olari neîntrecuţi, deşi în studii de anvergură numele poetului este legat mereu de pădurărit atunci când se referă la origini, dar a modelat lutul vreodată poetul Gheorghe Pituţ?

– Noi proveneam dintr-o familie cu mulţi copii şi am fost obişnuiţi de mici să muncim fiecare după puterile noastre, dar nu să ne depăşim atribuţiile. Taica, fie iertat, era olarul, noi puteam fi doar ucenici: săpam lutul, ajutam la scoaterea lui din pântecele dealului, îl frământam, îl înmuiam, aşezam oalele în cuptor la ars, doar atât. Taica făcea oale de lut ars pentru boţi (sarmale), ulcioare de lut pentru dus apa la câmp, cănţi, căni, oluţe cu ţâţă, cu ţurgălău, blide, cuci (ocarine), fluierici. Jocul nostru cu lutul i-ar fi stricat imaginea „firmei". Maica ne-a făcut „domni", înţelegând mai repede avantajele învăţăturii; nu voia să rămânem în sat, deoarece pământul era sterp şi puţin la cinci copii.

– Cele şapte cicluri de Scrisori de iubire *din* 21 de poeme*, dedicate tatălui dvs. au valoarea spirituală a unor parastase în memoria sa?*

– Da, aşa este. Fiecare i-am cinstit memoria aşa cum am ştiut şi ne-am priceput mai bine, dar fratele meu avea harul stihuitorului şi i-a iubit tare mult pe taica şi pe maica. Aşa a considerat el că trebuie să plinească iubirea de tată.

– Cum era copilul Gheorghe Pituţ: cuminte, tăcut, neastâmpărat?

– Era melancolic şi visător, pierdea noţiunea timpului când colinda dealurile cu oile la păscut, alături de păcurarii tocmiţi de săteni. Şi părinţii noştri aveau oi la turmă, iar el mergea adesea pe la stână, unde rămânea şi peste noapte, atât de drag îi era să asculte poveştile ciobanilor până ce adormea, să privească bolta înstelată de lângă focul scânteind sub cerul liber. Păcurarii, în loc să-l trimită acasă cu un caş sau nişte brânză, îi cereau să le aducă pâine, iar el, generos cum era, chiar le ducea, ferindu-se de părinţi.

– Părinte, ce înseamnă pădurea pentru un bărbat din neamul Pituţilor? Dar pentru poet?

– Pentru noi, pădurea înseamnă viaţă: n-o poţi da, n-o lua! În copilărie, mergeam cu taica la pădure să aducem lemne de foc. Lângă fiecare copac bolnav se oprea şi ne explica ce se petrece cu el, îl însemna şi abia apoi îl tăia, îi număra anii, diagnostica boala şi ne spunea să nu tăiem niciodată un copac sănătos că şi acela are viaţă. Pentru fratele meu, pădurea era o casă, metaforic vorbind.

– În poeziile sale motivul apei este asociat cu visul şi uneori cu moartea. Ce tainică întâmplare se leagă de apă în viaţa poetului, în copilăria sa?

– Fratele meu a făcut şcoala gimnazială în Sudrigiu, fiind cea mai apropiată localitate de satul Sălişte, nici în Budureasa, nici în Mizieş ori Talpe nu era decât ciclu primar pe vremea aceea, iar la Beiuş era şi mai departe şi mai costisitor. Acolo, la Sudrigiu, se plătea la internat mai puţin, pentru că părinţii puteau duce alimente (fasole, cartofi, făină, legume ş.a.) la cantină, prin care asigurau compensarea costurilor de şcolarizare, masă şi alte cheltuieli. De cum se desprimăvăra, fratele meu venea acasă la sfârşit de săptămână, aducând fiecăruia dintre noi câte o pancovă (gogoaşă) pe care o primea la internat. În loc s-o mănânce, pruncul o împărţea cu fraţii săi, aşa cum văzuse la noi acasă... Pe potecile dintre dealuri trecea peste Crişul Pietros în localitatea Şebiş, prin Bunteşti, Belejeni, Talpe, apoi în Sălişte. La Şebiş era o punte peste Criş, care nu avea nicio rezemătoare, dar scurta drumul cu câţiva kilometri. Într-o bună zi, taica, văzând că nu soseşte pruncul, a pornit în calea lui. Mai făcuse asta şi altă dată, ca să se asigure că nu este în primejdie, dar atunci, la puntea de la Şebiş îl vede pe căprarul Trăienuţ, cum ridica bota şi striga tare la cineva din capătul celălalt al punţii, ameninţând că-l îneacă. Acolo era fratele meu şi nu îndrăznea să treacă peste punte din cauza căprarului, care era, săracul, şi cam slab de minte. Taica s-a apropiat de acesta şi, cu vorbă bună, i-a spus că acela este fiul său, care vine de la Sudrigiu. Ruşinat, căprarul se scuză că n-a ştiut, iar de atunci băiatul a trecut puntea fără grijă...

– Seriozitatea sa gravă era o trăsătură de familie dobândită ca o consecinţă a destinului tragic al Pituţilor sau şi-o impunea ca să nu i se vadă marea sensibilitate?

– Era o trăsătură de familie, ca şi responsabilitatea; sensibilitatea o avea din copilărie, pentru că familia noastră a fost greu încercată în preajma zilelor de Crăciun prin moartea celor doi fraţi, de Paşte prin bombardarea casei în timpul războiului; taica fusese orfan de la trei ani, casa şi părinţii săi au căzut pradă flăcărilor, dar asta-i altă istorie şi fratele meu a înregistrat-o, vom asculta-o într-o bună zi... povestită chiar de taica, fie iertat. Să nu risipesc eu mărgăritarele sale înainte de timp.

– Ştiu că a fost o vreme în ipostaza lui Victor Petrini din romanul Cel mai iubit dintre pământeni *al lui Marin Preda, refuzându-i-se orice loc de muncă pe motiv că „avea studii superioare". Scrie doamna Valentina despre asta în* Stelele fixe, *volum apărut postum, în 1995. După bursa KAAD din Germania, începând din toamna lui 1971 şi până în noiembrie 1972, a rămas fără slujbă. Cum l-aţi sprijinit?*

– Pentru fratele meu, fie iertat, familia a fost un suport esenţial. A fost pedepsit de către „un cap pleşuv" (l-am numit pe Zaharia Stancu), sprijinit de un maioraş, Dulea, nu ştiu dacă e numele real sau e nume de cod al unuia de la Secu. Atunci când era fără slujbă şi revistele nu-l publicau din *ordin de sus,* l-am sprijinit cu alimente, că bani nu prea erau; îi plăceau produsele preparate ca la noi, din porc sau miel, sora noastră Viorica Flintaşu (renumita interpretă de folclor bihorean, n.n.) l-a putut ajuta şi altfel, părinţii cumnatei Valentina, de asemenea. Cred că a fost ajutat şi de prieteni, că şi el a ajutat pe mulţi; preotul Ioan Laza, „nănăşocu" meu de cununie (şi colegul meu mai mare de la Liceul „Samuil Vulcan" din Beiuş, trecut în eternitate mult prea devreme şi el, n.n.), profesorul Emil Popa, filosoful Petre Ţuţea, Nicu Brânda, Viorel Horj, fie iertat, ş.a. Fratele meu ardea de dorinţa de a face bine.

– Cercetând documente ale vieţii sale, am întâlnit la Năsăud mult mister, parcă nimeni nu vrea să-mi spună nimic, răspunsurile primite sunt vagi; oare de ce?

– Ştiu că acolo avea un director cu nume ciudat, mi se pare Papadopol, care îi cam bătea pe copii, şcoala era ca o cazarmă, internatul cu reguli foarte stricte, iar fratele meu iubea libertatea. Era un elev model la comportare, avea cei 7 ani de-acasă pe care i-a purtat în suflet toată viaţa, dar nu suporta regimul abuziv.

– Era un om fericit, părinte?

– Nu putea fi fericit văzând nedreptatea, strâmbătatea lumii, răutatea unora; a fost dezamăgit, mai ales după 1989, aşa l-am simţit. A fost un om împlinit, totuşi, a lăsat trei copii minunaţi, Barbara, Mihai şi Ionuţ, mezinul care e *mai de-a nost,* vine mereu la Sălişte să-şi încarce bateriile. Copiii săi îi poartă cu demnitate numele, sunt oameni realizaţi, cred că este mândru de ei, acolo între îngeri.

– Ce nu s-a spus între fraţi? Ce ar mai fi de zis?

– Multe ar mai fi de spus, că nu ştim să apreciem cum se cuvine ce avem, decât după ce pierdem. Dacă ar trăi maica, fie iertată, dumneaei ar spune pe de rost cele mai frumoase poezii ale fratelui meu, dar tot n-ar fi destul; poate doar marmura de Vaşcău de la căpătâiul său mai ştie ce era nespus şi zice ea în locul meu, acolo, în Cimitirul Bellu.

Nu am închide cercul dacă finalul nu i-ar aparţine poetului însuşi, al cărui spirit îl simt în acest zile, adiind peste străzile patriarhale ale copilăriei mele: „Fiinţa care-şi spune EU/ se recunoaşte dintre toate/ căci are-un fel de libertate/ ce seamănă cu Dumnezeu./ S-a pregătit, de-i va fi greu/ să-şi ţină viaţa în cetate/ când toţi, în ei, pe jumătate,/ duc amintirea unui zeu./ L-aţi ferici să vi se pară/ un om la fel cu cei de rând,/ un pom grăbit pe străzi de seară/ ori fulger blând alunecând/ ca prima roată legendară/ pe-un drum întins cât primul gând" (Fiinţa).

(Beiuş, 5-7 februarie 2007)

Bibliografie

1. R. Beekes, *Etymological Dictionary of Greek (EDG)*, Brill, Leiden-Boston, 2008.
2. A. Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine,* Frankfurt (2 vol.), 1870-1879.
3. Al. Ciorănescu, *Diccionario etimologico rumano*, Madrid, 1958.
4. D. Dečev, *Die thrakischen Sprachreste,* Viena (în Rohrer, R.M.), 1957.
5. N. Densuşianu, *Dacia preistorică,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1986.
6. P.G.W. Glare, *Oxford Latin Dictionary,* Clarendon Press, Oxford, 1996.
7. Herodot, *Histories of Herodotus,* London, New York, 1964.
8. A. Walde, J. Pokorny, *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch (IEW),* Bern, München, 1959.
9. S. Paliga, *Thracian and Pre-Thracian Studies,* Bucharest, 1999.
10. Pliny, *Natural History,* Harvard University Press, London, Cambridge Massachussets, MCMLXVII.
11. I.I. Russu, *Limba traco-dacilor,* Bucureşti, 1959.
12. O. Szemerényi, *Four old Iranian ethnic names: Scythian – Skudra – Sogdian – Saka, Veröffentlichungen der iranischen Kommission,* Band 9. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980.
13. W. Tomaschek, *Die alter Thräker; eine ethnologische Untersuchung,* Viena, 1980.
14. M. Vinereanu, *Dicţionarul Etimologic al Limbii Române (DELR),* Editura Alcor-Edimpex, Bucureşti, 2008.

Centenarul Marii Uniri

Generalul Henri Berthelot şi făurirea României Mari

Gheorghe CRISTACHE

La 15/28 iulie 1914, prin declararea de război Serbiei de către Austro-Ungaria, s-a declanşat Primul Război Mondial. România, aliată până atunci cu Puterile Centrale (Austro-Ungaria şi Germania), la 3 august 1914, în cadrul Consiliului de coroană de la Sinaia, se va declara neutră.

În 1916, recunoscându-i-se dreptul de a elibera şi alipi provinciile româneşti Transilvania, Banatul şi Bucovina, la 4/17 august, Guvernul român a semnat la Bucureşti Tratatul de alianţă şi Convenţia militară cu puterile Antantei (Franţa, Mare Britanie, Rusia şi Italia). Peste zece zile, fără ca aliaţii să fi verificat posibilitatea de a înfrunta viitorii adversari, România a declarat război Austro-Ungariei. În ziua următoare, Germania declară război României, la fel şi Turcia, la 30 august, şi Bulgaria, la 1 septembrie 1916.

În 1919, la Paris, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu va mărturisi diplomatului american House că „România a fost atrasă în război cu făgăduiala împlinirii de către Aliaţi a unor condiţii militare, care nu au fost însă onorate, pricinuind astfel înfrângerea României". (C. Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918,* vol. II, p. 48)

În timp ce România se afla angajată în Războiul Reîntregirii Naţionale, în Transilvania, armatele germane şi bulgare, comandate de generalul Mackensen, au declanşat ofensiva împotriva trupelor române, încă din 31 august 1916. Şi Ion I.C. Brătianu, dar şi ceilalţi politicieni români, ca şi majoritatea ofiţerilor Armatei române ştiau că militarii României nu erau pregătiţi pentru un război modern, motiv pentru care Guvernul român a apelat la sprijinul Franţei.

Franţa, la rândul său, ne-a dat un ajutor cum nu putea fi altul mai mare: a ales dintre cei mai buni ofiţeri ai armatei franceze câteva sute pe care i-a trimis în ţara noastră ca să ne ajute cu priceperea şi sfaturile lor. La 19 septembrie 1916, conducerea Franţei l-a numit pe generalul Henri Berthelot şef al Misiunii Militare Franceze care urma să fie trimisă în România, unde lucrurile deja mergeau rău. Înconjurată de duşmani şi fără legături cu aliaţii săi, armata română „admirabil dezorganizată" începuse să simtă gustul înfrângerii.

Trimiterea unei Misiuni Militare Franceze în România nu era o decizie intempestivă. Chiar înainte de intrarea României în război, Franţa sugerase trimiterea unui general la Bucureşti pentru a supraveghea programul francez de asistenţă a Armatei române, dar Guvernul român ezitase să accepte, temându-se să nu fie compromisă neutralitatea ţării. După începerea ostilităţilor, atât Bucureştii, cât şi Parisul erau dornice să treacă la etapa următoare.

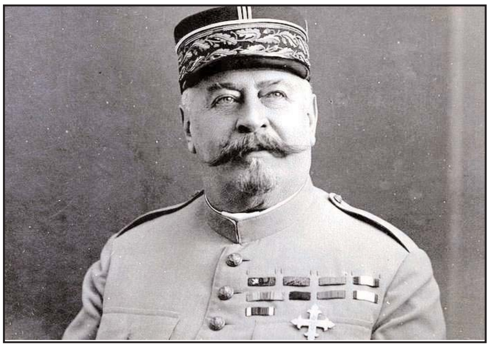
Plecată din Franţa la 22 septembrie 1916, după un ocol destul de mare prin Anglia, Scandinavia şi Rusia, Misiunea Militară Franceză, în frunte cu generalul Henri Mathias Berthelot, la data de 3/16 octombrie a sosit în Bucureşti. Misiunea se compunea din aproximativ 350 de ofiţeri şi 1.150 de grade inferioare, 37 de piloţi şi 88 de medici, conduşi de prof. univ. dr. Clunet, conducătorul spitalului de exantematici care, împreună cu alţi patru colegi, vor cădea victime ale acestei groaznice epidemii.

După instrucţiunile date de conducerea Franţei, membrii misiunii urmau să „câştige încrederea şi inimile românilor". Istoricii noştri Mircea Muşat şi Ion Ardeleanu, în volumul lor *De la statul geto-dac la statul român unitar,* p. 525, subliniau că preşedintele Guvernului francez, Georges Clemenceau, i-a trasat ca sarcină lui Berthelot „să asigure România că în ochii aliaţilor, cauza sa (a unirii tuturor românilor, n.a.) rămâne sacră". Participarea generalului Berthelot la realizarea statului unitar român va mai fi menţionată de cei doi istorici la multe alte pagini.

La sosirea misiunii, Ion I.C. Brătianu era profund alarmat de înfrângerile militare iniţiale şi nu avea reţineri să recunoască nevoia de consiliere din partea cuiva cu experienţă. De asemenea, spera ca Misiunea Franceză să asigure o susţinere mai viguroasă din partea ofensivei de la Salonic, care întârzia. Mai mult, cu un contingent rus care sosea să lupte pe pământ românesc, românii doreau să maximizeze influenţa franceză ca o contrapondere.

Generalul Berthelot a refuzat orice comandă directă asupra Armatei române, care ar fi rănit amorul propriu al generalilor români. Prima mutare a generalului Berthelot a fost trimiterea membrilor Misiunii Militare să analizeze situaţia de pe toate fronturile, pentru ca după aceea să-şi prezinte evaluarea. El afirma că România a intrat în război cu credinţa în izbândă, dar această credinţă nu trebuie să piară de la primele greutăţi. Armata trebuie să-şi recapete moralul, începând cu cel al comandanţilor. La data de 4/17 octombrie primeşte veşti proaste de la Armata a II-a, care s-a retras la sud de Braşov şi a fost puternic atacată la Dragoslavele. Trimite imediat şase ofiţeri, în frunte cu lt. col. Dubois, la Câmpulung Muscel, cu misiunea să reziste, iar Divizia 22 a rezistat timp de 45 de zile, întârziind pătrunderea inamicului în Câmpulung.

La 7/20 octombrie 1916, Berthelot împreună cu şeful său de stat-major, col. Petin, a repartizat ofiţerii misiunii între armate şi a organizat şcolile de specialitate. În continuare, generalul Berthelot, în calitate de consilier al regelui Ferdinand şi al Armatei române, a participat la întocmirea planurilor de campanie împotriva cotropitorilor care ne-au invadat ţara, coordonând în acelaşi timp cooperarea între Armata română şi Misiunea Militară Franceză.

Ofiţerii francezi au fost dascălii Armatei noastre. Ei i-au învăţat pe ai noştri meşteşugul războiului, aşa cum se ducea pe frontul din apus şi pe care nu avuseseră de unde să-l ştie şi de aceea nemţii erau mai pricepuţi decât ai noştri în prima parte a războiului. Francezii ne-au învăţat cum să facem tranşee, cum să luptăm în cooperare infanteria cu artileria, cum să ne slujim de avioane pentru cercetare. Ei au adus şi ne-au învăţat cum să mânuim armele noi, grenadele de mână, puşca mitralieră, rachetele luminoase şi multe alte lucruri. Toţi ofiţerii şi soldaţii treceau rând pe rând pe la şcolile de pe front şi învăţau de la francezi cum se poartă la zi războiul. Pe lângă aceasta, francezii erau oameni respectuoşi, cu dragoste pentru România.

Odată cu Misiunea Franceză, aliaţii noştri şi mai cu seamă Franţa ne-au trimis armele şi muniţia de care aveam nevoie şi care ne lipsiseră în războiul din toamnă. Ne-au sosit atât de târziu din două motive: întâi, pentru că vapoarele pe care fuseseră încărcate la început şi care trebuiau să facă un mare ocol, tocmai prin Oceanul Îngheţat, au fost descoperite de submarinele germane, care le-au atacat şi le-au scufundat, aşa că au trebuit să ne trimită altele, cu pază deosebită; al doilea, pentru că cele care ajunseseră cu bine la ţărmul rusesc au fost, pasămite, rătăcite, numai să nu ajungă la noi.

Acum se schimbaseră lucrurile. Aveam şi noi armament de război, tunuri grele şi cu bătaie lungă, mitraliere, avioane şi baloane, grenade de mână, telefoane de câmp, aveam de toate şi învăţasem de la francezi cum să ne slujim de ele. Până şi la înfăţişare ne schimbasem, soldaţii noştri aveau acum pe cap coif de oţel ca francezii. Dar, ce era mai important, aveam sufletul înălţat şi voinţa de a lupta şi a birui duşmanul care ne călcase ţara.

Astfel, lunile de iarnă şi de primăvară ale anului 1917 au fost luni de refacere şi de instruire a soldaţilor şi comandanţilor lor, generalul Berthelot, comandantul Misiunii Militare Franceze, având un mare rol, conducând refacerea armatei şi insuflând încrederea în izbânda ce avea să vină. Berthelot, pe cât de viteaz fusese pe frontul francez, în anii 1914-1916, pe cât de priceput era în meşteşugul războiului, pe atât de mult ne iubea. România ajunsese pentru bunul general a doua patrie. El a trăit alături de poporul român agonia înfrângerii dezastruoase, dar şi entuziasmul victoriei şi al făuririi României Mari. Simbolizând susţinerea Franţei în acele timpuri de grea cumpănă, a devenit centrul adulaţiei multora, un adevărat cult – ţăranii simpli aşezau portretul lui „Taica Berthelot" alături de sfintele icoane, numele său era pomenit în cântece de luptă. A fost declarat Cetăţean de Onoare al României, a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul" şi i s-a repartizat un lot de teren cu o casă în localitatea Fărcădinul de Jos din judeţul Hunedoara, care astăzi îi poartă numele; în 1922 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Munca lui Berthelot şi a Misiunii Militare Franceze în instruirea şi reorganizarea Armatei române avea să fie pusă la încercare şi să îşi arate roadele în campania din vara anului 1917, şi în mod special în marile bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. Fără îndoială, această performanţă a Armatei române reprezintă unul dintre cele mai frumoase capitole din istoria militară a României. Aici, ca şi pe alte fronturi, alături de ofiţerii şi soldaţii români va uda pământul patriei noastre şi sângele unor ofiţeri şi soldaţi francezi. Se pare că primul ofiţer francez căzut pe teritoriul României a fost locotenentul Richard, în luptele de la Dragoslavele-Mateiaş, iar o stradă din Câmpulung Muscel îi poartă numele. La fel, numele doctorului erou Clunet este şi azi cinstit prin denumirea unei străzi din Sectorul 5 al Capitalei.

După ce Guvernul român a fost silit să semneze ruşinoasa Pace de la Bucureşti, 7 mai 1918, generalul Berthelot va arăta Guvernului francez că „numai defecţiunea aliatului rus a adus pe români în faţa acestei păci", iar pe ofiţeri îi îndemna ca, la despărţire, să întindă o mână amicală ofiţerilor români, care „într-o zi se vor găsi iarăşi în aceeaşi tabără". În condiţiile nou create, Misiunea Militară Franceză a fost nevoită să părăsească România. Plecarea de la Iaşi a fost un eveniment mişcător, Berthelot şi colegii săi investiseră în România multă muncă, suferinţă, capital emoţional şi chiar vărsaseră sânge pentru aceasta. În decursul celor 18 luni de şedere se creaseră legături puternice: camaraderie militară, cinstirea eroilor şi sinceră prietenie.

Toţi cei care l-au cunoscut pe generalul Berthelot au remarcat caracterul său bonom. Era cald, prietenos şi apropiat de oameni. Din păcate, puţine fotografii au reuşit să-i surprindă zâmbetul şi scânteierea din priviri, dar avem dovezi ale umorului său jovial şi al abilităţii sale de a acţiona cu tact şi diplomaţie, pentru a face ca ideile sale să fie acceptate fără să rănească amorul propriu al celor cu care intra în contact. Iată un episod cu totul inedit: din toamna anului 1917 până în primăvara anului următor a fost cazat la conacul moşiei Drăguşeni din Moldova. Această moşie, de câteva mii de hectare, era proprietatea Societăţii de asigurări „Dacia", condusă de familia Romalo. Conacul moşiei era mare, cu multe camere elegante. Această moşie era condusă de Alexandru Scepkin, salariat al Societăţii „Dacia". Aici, în noaptea de 14/27 august 1916, când clopotele bisericilor anunţau mobilizarea armatei şi intrarea României în Primul Război Mondial, în familia Scepkin s-a născut o fetiţă. Cum Alexandru Scepkin era patriot, pe lângă numele religios Maria Magdalena, a adăugat „România Mare". Era de fapt o prevedere a ceea ce urma să se realizeze prin intrarea României în marea conflagraţie mondială.

→

Cărți și autori

Romanul unui erou exemplar

Ion C. ȘTEFAN

Mona Vâlceanu este o scriitoare talentată, mulți ani profesoară de Limba și literatura română la un prestigios colegiu național din Pitești, cu lecturi bogate, în română și franceză, o bună parte dintre ele din patrimoniul cultural universal, sensibilă și complexă în construcția cărților sale.

A dat la iveală câteva romane, gen Mircea Eliade, care s-au bucurat de o bună primire din partea unor critici literari și confrați, ca Aureliu Goci, Geo Călugăru, Florentin Popescu și alții. Este directoarea Editurii Zodia Fecioarei, care a înscris în lista aparițiilor sale câteva cărți prestigioase.

Ultima mea lectură din creațiile sale este romanul *Vara Sfinților Arhangheli* (Editura Zodia Fecioarei, Pitești, 2008), pe care, deși tipărit cu zece ani în urmă, autoarea mi l-a oferit abia pe la sfârșitul anului 2018 – și a fost o surpriză care m-a impresionat în mod deosebit.

Este o încercare reușită de-a ne prezenta viața eroică și jertfa unui doctor argeșean, participant la Al Doilea Război Mondial: „Adevărul, Munca și Datoria sunt cele trei fețe ale doctorului Petru Bubu, erou al neamului, căzut la datorie, la 16 ianuarie 1945, la Miskolc, în Ungaria, decorat pentru excepționalele sale merite cu ordinul Coroana României cu panglică și Virtutea Militară” (p. 5).

Autoarea ne propune un truc greu de imaginat: un dialog între naratoarea, aflată la vârsta din tinerețea faptelor de jertfă ale eroului pe care ni-l prezintă, și acesta, ca și cum i-ar fi dăruit o a doua existență.

Dar, odată acceptată această convenție, lectura devine captivantă și convingătoare: citim un roman de dragoste, de eroism și jertfă. Personajul îndrăgit de Mona Vâlceanu își parcurge o altfel de viață, pe care cititorii o admiră deplin, iar moartea doctorului, anunțată încă de la începutul cărții, nu mai pare, în accepția noastră sentimentală, o dispariție în neant, ci o nouă retrăire, remodelată de autoare cu dăruire și sacrificiu, urmărindu-l pas cu pas într-o reconstrucție magistrală, ca pe-un iubit, pe care l-ar fi dorit. Dar să nu credeți că artificiul ei constructiv, care ne captivează deplin, s-ar îndepărta cumva de la adevăr: dialogurile purtate, scrisorile lui, impresiile și mărturisirile prietenilor și faptele povestite de Părintele, trăite de erou în mod real, un prieten apropiat și confident al doctorului, sunt tot niște adevăruri, altfel structurate și regăsite dintr-un trecut dramatic.

Iar iubirile lui Petru Bubu pentru Maria-Luiza, o doamnă pe care o cunoaște, la începutul carierei sale, la spital, dar care era soția unui preot și de care se îndepărtează, din considerente morale, apoi pentru Nelly, fiica unor moșieri moldoveni, căsătorindu-se cu aceasta și având un fiu, pe Andrei, sunt episoade reale, pe când naratoarea cea de care îl despart atâția ani, îi devine o iubită ideală, a ultimelor mărturisiri: „Poate pe tine te iubesc mai mult decât pe Maria-Luiza și pe Nelly, sufletul tău m-a însoțit la fel ca Anghel, ordonanța mea credincioasă, dar ne desparte un castan înflorit la intrare în pădurea Trivale și umbra de aur a Catedralei, căci vai, între timpul meu și timpul tău sunt 44 de ani, ce vârstă frumoasă are Andrei, ce va fi însemnând ea într-o anumită cabalistică” (p. 171). Este o scrisoare imaginară, finală, a eroului către povestitoarea sa.

Astfel, timpul acestei cărți a intrat într-o altă configurație – cea a eternității. Fără a se abate de la firul existenței acestui brav erou, reconstituită pe elemente reale, așezate parcă într-o altă formă creatoare – absolut impresionantă.

Ce roman minunat a scris Mona Vâlceanu! Regretul meu provine de la timpul târziu când l-am putut citi, întrebându-mă cum au putut niște critici literari cu pretenție și confrații autoarei de acum 10 ani să treacă fără a observa și remarca, în scris, calitățile lui?! Presupun că porțile Uniunii Scriitorilor o așteaptă însorite!

Cum membrii familiei Scepkin erau oameni culți, vorbind curent limba franceză, și cum administrația moșiei putea să asigure în mod civilizat cazarea generalului Berthelot și a colaboratorilor săi, acesta a locuit aici până la terminarea primei misiuni. Berthelot era un om foarte agreabil și l-a amuzat numele „predestinat” al micuței de un an și ceva, pe care obișnuia să o țină de mănuță, spunând „Voila la Grande Roumanie qui pousse” („Iată România Mare crește”).

De la Berthelot a aflat mama fetiței că tatăl său, doctorul Ioan Suciu, care studiase medicina la Sorbona, fusese șef de promoție și era deci trecut pe o placă de marmură a facultății unde figurau numele celor care în decursul anilor terminaseră facultatea ca șefi de promoție. Generalul Berthelot avea un aghiotant român care se numea cpt. Rușovețeanu Constantin. În tot restul vieții, Berthelot a ținut corespondență cu familia Scepkin.

La plecarea celor care au venit să lupte pentru noi, emoția a fost atât de puternică la gară, la ora plecării, încât toată lumea plângea, chiar și regele și regina. În aer se simțea încordarea când cele cinci trenuri care îi duceau pe Berthelot și pe membrii Misiunii Militare Franceze s-au pus în mișcare spre est, în Ucraina, și apoi spre nord, la Petrograd, și în cele din urmă la Murmansk. De la Murmansk, Berthelot a călătorit mai departe cu vaporul, ajungând la Paris la 7 mai 1918.

Aproape imediat, Berthelot a fost trimis într-o nouă misiune, de această dată în Statele Unite, care intraseră între timp în război de partea Antantei, pentru a negocia cooperarea dintre trupele americane și cele franceze. După reîntoarcerea sa, Berthelot a primit comanda pe front a Armatei a V-a franceze, în apropiere de Rheims, unde urma să aibă loc unele dintre cele mai grele lupte din vara anului 1918.

La 1 octombrie 1918, Berthelot a primit ordinul pentru cea de a doua misiune în România, prezentându-se la Clemanceau pentru detalii: să meargă la Salonic, să creeze o armată (denumită mai târziu „Armata de Dunăre"), să traverseze Bulgaria (care capitulase la 29 septembrie) și să ridice România la luptă. La sosirea sa la Salonic, la 13 octombrie, Berthelot a început energic munca pentru îndeplinirea celor două obiective ale sale – politic și militar. Primul presupunea încurajarea elementelor proantantiste de la Iași, să se pregătească pentru reintrarea României în război, dând jos guvernul Marghiloman și mobilizând armata. Cel de al doilea obiectiv implica crearea Armatei de Dunăre și poziționarea acesteia împotriva forțelor de ocupație austro-germane ale feldmareșalului Von Mackensen. Armistițiile cu Turcia și Astro-Ungaria au grăbit desfășurarea lucrurilor pentru intervenția românilor, care erau nerăbdători nu doar să revină la București, dar și să pretindă Transilvania, principalul nostru obiectiv, pentru care suferisem atât de mult.

Capitularea iminentă a Germaniei cerea imperativ o acțiune promptă a românilor și, la 8 noiembrie, Berthelot i-a avertizat printr-o radiogramă să-și mobilizeze armata fără întârziere, deoarece mai târziu „va fi prea târziu.” Chiar a doua zi, regele Ferdinand a semnat decretul de mobilizare și a adus la putere un cabinet orientat spre Antantă. În același timp, Berthelot, înțelegând mentalitatea românească, a conceput o emoționantă „chemare la arme” către întreaga națiune, în momentul în care trupele aliaților traversau Dunărea:

La 30 noiembrie, Berthelot a ajuns la București de la cartierul său general provizoriu din Bulgaria și a doua zi a luat parte la intrarea oficială a regelui și reginei în Capitala eliberată. Se afla în primul rând, în dreapta regelui (regina era în stânga). Participanții și spectatorii erau entuziasmați de perspectiva unei Românii Mari, care devenea realitate după atâtea dezamăgiri și nereușite. Berthelot și trupele sale aliate au fost primite ca eliberatori. Festivitățile și ceremoniile au continuat mai multe zile.

După război, Berthelot a menținut legături apropiate cu „cea de a doua sa patrie”. Aproape în fiecare an, toamna, călătorea în România. El a depus eforturi considerabile și pentru promovarea relațiilor de schimb economic între Franța și România. A ținut legături strânse cu mai mulți români, mai ales cu fostul ministru Alexandru Constantinescu și cu generalul Radu Rosetti, care a devenit executorul său testamentar în România.

În testamentul său, generalul Berthelot, pentru a mulțumi nației române pentru toate mărturiile de recunoștință și dragoste care i-au fost arătate, a lăsat Academiei Române domeniile din comuna Fărcădinul de Jos, sumele de la banca Marmorosch Blank sau în sucursalele ei din România, pentru a fi folosite la întreținerea unor tineri spre a-și completa studiile într-o școală franceză civilă sau militară. La Galați, intersecția dintre bulevardele Milcov și 1 Decembrie 1918 se numește Piața General Berthelot; strada Fântânii din București a fost denumită după Primul Război Mondial strada General Berthelot; în Municipiul Iași, pe strada Berthelot Henri M. general, la nr. 18, se află casa general Berthelot, iar în parcul Teatrului Național se află bustul său; un alt bust al lui Berthelot se află lângă Mausoleul de la Mărășești.

„La arme, români! Trupele franceze trec astăzi Dunărea pentru a vă ajuta să vă eliberați din jugul sub care dușmanul dorea să vă înrobească.

De opt luni ați putut judeca brutalitatea cu care puterile germanice înțeleg să-i trateze pe cei pe care îi consideră că se află la mila lor.

Mai ales voi, bărbați ai Olteniei și Munteniei, care vreme de doi ani ați fost sub ocupație, ați putut constata nerușinarea și barbaria unui inamic care se pretinde civilizat. Germanii v-au distrus câmpurile, v-au golit staulele, v-au jefuit casele. Au instalat în căminele voastre robia și foametea, pe deplin convinși, așa cum ei înșiși recunosc, să nu vă lase decât ochii cu care să puteți plânge.

Dar momentul răzbunării sau, mai degrabă, momentul dreptății a sosit. Învins peste tot, acolo unde nu a fost de-a dreptul zdrobit, dușmanul este pus pe fugă din toate părțile! A sosit momentul să dăm foc peticului de hârtie care i-a adus la București!

Soldați, fie ca batalioanele voastre să vină și să se unească cu ale noastre!

Țărani, luați-vă furcile și secerile și ridicați-vă împotriva invadatorilor!

La arme!

Aceasta este chemarea patriei române pentru care ați suferit!

Este chemarea suveranului vostru, care a sacrificat totul pentru măreția României! Este chemarea strămoșilor voștri, a lui Ștefan cel Mare, a lui Mihai Viteazul, a lui Mircea cel Victorios! În sfârșit, acesta este strigătul fiilor și fraților voștri căzuți vitejește pe câmpurile de bătălie de la Oituz și Mărășești!

Și mâine veți putea vedea drapelul britanic și drapelul tricolor al Franței fluturând, alături de drapelul vostru în adierea Victoriei și Libertății!

Sus, frați români, și înainte spre dușman!

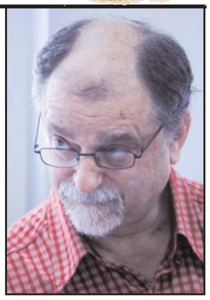
General Berthelot

Comandantul Armatei aliate de Dunăre"

La 2 ianuarie 1931, Berthelot s-a îmbolnăvit, la Paris, unde locuia după retragerea sa din viața publică, și a murit, la 29 ianuarie 1931. La înmormântare a participat și un grup de români, printre care marele istoric Nicolae Iorga. Durerea, în urma morții lui Berthelot, a fost adâncă și sinceră în România. Toate ziarele românești au tipărit articole comemorative, cel din *Viitorul* (1 februarie 1931) încheindu-se astfel: „L-am iubit mult! L-am venerat. A fost al Franței, dar a fost și al nostru. Icoana lui va rămâne neuitată în cronicile românismului, atât timp cât amintirea lui va trece din generație în generație, ca o moștenire de glorie a națiunii!"

Cărţi şi autori

Urmuz (IV)

Lucian COSTACHE

Urmuz e în concordanţă cu ideea formulată de un alt mare modernist, Paul Valéry, care edifică un mit al Cărţii (ca şi Mallarmé ori Eminescu), în sensul unui act creativ rece, lucid, raţional, de „fabrication", chiar o activitate „fabricatorie", făuritoare, („fabricatoire"), ca la Charles Baudelaire. Se revine la cultul romantic al formei; Apollon ia locul lui Dionyssos; adică raţiunea, reflexivă faţă de mijloacele formale, ia locul inspiraţiei, iar conştiinţa metalingvistică a faptului că actul creaţiei artistice are loc în „lumina fără umbre a poeticii" e manifestă; fantezia (romantică, strict istoric), scăpată uneori din chingile raţiunii, devine cutumă pentru aproape toţi moderniştii, începând cu Arthur Rimbaud şi devine deziderat estetic, dus la limita absurdului, grotescului şi suprarealului. Onirismul romantic, fantezist în scenarii, descriptivist şi logic, deductiv, adesea fantast, absolut, e înlocuit cu unul al fanteziilor vocabularului dezlănţuit, liber, descriptivist, adesea iraţional şi relativ-intuitiv. De la clasici la modernişti e un drum lung de eliberare a vocabularului, a limbii artistice şi a formelor estetice.

Revenind la studiul lui G. Călinescu, criticul urmează cu citarea a două fragmente din *Pâlnia şi Stamate. Roman în patru părţi* şi comentariul care evidenţiază procedee sofistice în scrisul lui Urmuz, „calambururi de esenţă sofistică dând unui cuvânt două conţinuturi deosebite". Este exemplificat pasajul „mesei" care e *bazată*... „pe calcule şi probabilităţi"; „florile" pot fi extrase în *esenţe,* dar „esenţa poate fi însă eternă, adică lucrul în sine"; „compasul" măsoară pereţii, dar „ceea ce măsurăm poate să şi scadă"; verbul *a coborî* duce cu gândul la coborârea unor trepte sau a unei scări, dar „doi oameni coboară din maimuţă" şi nu mai e vorba de „coborârea mecanică pe scări", ci înseamnă „descendenţă".

Aceste deplasări de sens, foarte subtile, produc nu numai surpriză, ci şi amuzament, râsul. Şi lucrul esenţial: aceste „relaţiuni sunt în întregul lor absurde" (*Principii…,* pp. 39-41).

Dincolo de încărcătura absurdă a corelaţiilor, a suprarealului, textele urmuziene cer atentă dezlegare, încifrările premergând hermetismului barbian. E imposibil de pătruns în universul prozei sale fără un rafinament intelectual, cultural şi lingvistic, fără o cunoaştere mai adâncă a limbii române, în farmecul ei ascuns novicelui.

Ismail şi Turnavitu e considerată „bufoneria cea mai izbutită". (*Bufonerie* sau *bufonadă* vine din it. *buffonata* şi nu are o conotaţie negativă, ci e o încadrare în specie a textelor autorului; înseamnă „glumă, vorbă, gest de un comic grotesc"; comicul grotesc fiind o categorie estetică larg reprezentată.) Nu face parte din categoria *goangelor – goangă* însemnând „fleac, glumă nepotrivită; minciună"; e folosit mai mult pluralul, ca în expresia *a umbla cu goange* ori în imprecaţia *mânca-v-ar goangele!* la orice persoană gramaticală. Originea e necunoscută şi se pare că are la bază o onomatopee. E apropiat de *gânganie*, cu sensul de „insectă", „gândac", dar şi de jocurile afective ale părinţilor, când copiii sunt mici, pentru a-i gâdila cu degetele pe pântece, torace sau membre şi a se amuza, a-i face să râdă: „goga, goga, un'te duci? la băiat ca să-l mănânci...", transformat, tot spre amuzamentul copiilor, în „gâdi, gâdi, gâdilici...", prin transferul de sens – de la a *gâdila.*

Iată un comentariu posibil! Ismail, de exemplu, „nu umblă niciodată singur. Poate fi găsit însă pe la ora 5 jum. dimineaţă, rătăcind în zig-zag pe strada Arionoaiei, însoţit fiind de un viezure..." Viezurele e nu numai o vietate trăitoare în Delta de unde ar proveni Ismail, unde „mai cultivă şi alţi viezuri în o pepinieră situată în fundul unei gropi din Dobrogea", ci şi un posibil guler de blană care îl însoţeşte pretutindeni pe protagonist. Ismail e poate un derivat de la *izmă*, mai ales izma broaştei care creşte prin zonele mlăştinoase, prin bălţile Dobrogei, plantă folosită la prepararea unor medicamente. Iată şi posibila „asociaţiune": „Ismail este compus din ochi, favoriţi şi rochie şi se găseşte astăzi cu foarte mare greutate. // Înainte vreme creştea şi în Grădina Botanică, iar mai târziu, graţie progresului ştiinţei moderne, s-a reuşit să se fabrice unul pe cale chimică, prin syntheză." Apoi: „Cea mai mare parte din an, Ismail nu ştie unde locuieşte. Se crede că stă conservat într-un borcan în podul locuinţei iubitului său tată... Acesta îl ţine sechestrat pentru a-l feri de pişcăturile albinelor şi de corupţia moravurilor electorale... Totuşi Ismail reuşeşte să scape de acolo câte trei luni pe an, în timpul iernii... când se îmbracă cu o rochie de gală făcută din stofă de macat de pat cu flori mari cărămizii şi apoi să se agaţe de grinzi pe la diferite binale, în ziua când se serbează tencuitul, cu scopul unic de a fi oferit de proprietar ca recompensă şi împărţit la lucrători."

Deci, o plantă a cărei substanţă e sintetizată chimic, care e de găsit şi la Grădina Botanică, se păstrează la „borcan", cum se păstrează frunzele şi florile de mentă pentru ceai, mai ales iarna, oferit drept recompensă unor lucrători oarecare, cu floricol trimestrial, ca o rochie de gală de culoare cărămizie, plantă agăţătoare de grinzi etc. Ceaiul e oferit de tatăl lui Ismail, proprietarul casei şi al borcanului în care îl ţine, grijuliu, pe Ismail; un *tată* e şi „proprietarul" a tot ce locuieşte în casa lui, deci şi a lui Ismail.

Textul e remarcabil, cum sunt toate textele lui Urmuz, de un bogat imaginar lingvistic, cu asocieri inedite, fermecătoare, expresive şi evident estetice. Lui G. Călinescu acestea i se par absurde, dar conchide că „în această absurditate este remarcabilă demnitatea stilistică, liniştea de mare prozator din care prin contrast fireşte iese şi comicul". Asocierea cu „jovialitatea" lui Alfred Jarry din *Ubu Roi,* pe care o face Călinescu, e de acceptat, dar imaginarul verbal, bazat pe seva limbii române, e marele atu al prozatorului nostru. Nu atât trama e de luat în seamă, cât alunecarea limbajului dintr-o semnificaţie în alta, ca în picturile în acuarelă, unde culorile se întrepătrund şi contururile (formele) sunt diluate. Cu diferenţa că semnificaţii (conceptul, sensul, conţinutul) dintr-un cuvânt, foarte fluide, sunt mai greu de interiorizat imaginar decât culoarea şi formele vizualizate ocular. Sensurile *coboară* (pentru a folosi un cuvânt urmuzian) unele în altele, în sensul că „descind" unele din altele. Realizarea materială a semnului lingvistic (suportul scris, semnificantul) rămâne aceeaşi, dar dezvoltă sensuri distincte, fără a părăsi complet semnificatul prim, imediat, pe care îl recunoaşte cititorul.

Urmuz trece proza, aşa cum va face şi pictura, de la interesul pentru formă la interesul pentru culoare. E asemenea unui caleidoscop, dar nu unul optic, cu oglinzi şi din bucăţi de sticlă colorată, care, prin rotirea cilindrului prin care se priveşte, formează diferite imagini întâmplătoare, cu puternic efect coloristic şi care s-ar potrivi mai degrabă dicteului automatic, pentru că, în caleidoscopul lui Urmuz, imaginile sunt ordonate de voinţa auctorială, fiecare imagine schimbând decorul şi perspectiva. Un astfel de text produce un puternic efect estetic, dar „privitorul" trebuie să se întoarcă în timp pentru a recepta cu ingenuitatea şi surpriza copilului ce vede pentru prima dată jocul cromatic din oglinzile caleidoscopului. Aceasta e noutatea scrisului propus de Urmuz. „Nihilismul" lui e o propunere de a privi altfel literatura, de a o produce altfel, stăpânind conştient, raţional, textul, folosind resursele nelimitate ale cuvântului, forţa lui de a germina.

Cum asociază subconştientul informaţia stocată şi ce rol joacă hazardul e treaba psihanaliştilor şi psihiatrilor. Urmuz însă îşi dovedeşte „permanenta luciditate. De unde şi comicul. Fugind de mecanica asociaţiunii conştiente, Urmuz cade în mecanica fugii de orice asociaţie şi acest mecanism provoacă râsul." (*Principii…,* p. 47) Am spune că Urmuz alunecă (la Călinescu, „cade" are acest sens) conştient spre asocieri ce vin din cultura sa literară, muzicală, ştiinţifică, din experienţe de viaţă, dar mai ales din verva lingvistică pe care o cultivă şi de care se bucură intim. Urmuz se sustrage astfel din definirea suprarealismului înţeles ca dicteu al gândirii, cu absenţa oricărui control exercitat de raţiune, în afară de orice preocupare estetică sau morală: „La Urmuz automatismul este simulat şi atenţia îndreptată mereu asupra unui raport nou, grotesc şi caricatural. Compunerile lui sunt în fond satirice." (*Idem,* p. 52) Să reamintim, aici, descendenţa pur caragialiană, predilectă pentru caricatură şi grotesc.

Comparaţia cu Breton era absolut necesară şi e adesea în favoarea scriitorului român. De exemplu, pornind de la constatarea că „fără emoţie nu există poezie onirică" (subl. G. Călinescu), criticul observa că lectura unui text bretonian „produce şi oarecare veselie", dar „nu aşa de intensă ca aceea rezultată din citirea lui Urmuz" –, veselie provocată tocmai din luciditate, atât de evidentă la Urmuz unde e „intenţionată", spre deosebire de scriitorul francez, unde e „fără voie". Concluzia criticului, referitoare la faptul că producţiile literare ale dadaismului, futurismului, suprarealismului (făcând şi diferenţa între „dificultate" şi „hermetism") sunt greu de înţeles, fie din pricina unui „truc gramatical, fie din absenţa oricărui sens", este directă: „Neprevenitul nu înţelege nimic, dar nu înţelege nu fiindcă n-ar fi ceva de înţeles, ci pentru că nu are perspicacitate." (*Idem*, p. 55; p. 61)

În *Istoria literaturii române,* Călinescu preia câteva dintre consideraţiile din *Principii de estetică,* stabilind de la începutul medalionului dedicat scriitorului că „Suprarealismul român este, prin Urmuz, anterior celui francez şi independent", opinie esenţială pentru a determina rolul acestuia în literatura română şi cea europeană. Prin *Pâlnia şi Stamate,* Urmuz „parodiază academismul prozei curente", iar scena petrecerii e „o bufonerie lucrată lucid, parodiind descripţia cadrului în romanele curente şi făcând o serie de calambururi de esenţă sofistică prin duplicitatea de sens a cuvintelor", în timp ce „absurditatea cea mai izbutită" o întâlnim în *Ismail şi Turnavitu,* portretistică solemn academică şi parodie a obişnuinţelor burgheze, în care se face mereu confuzie între cele trei regnuri, animal, vegetal şi mineral." (G. Călinescu, *Istoria...*, p. 888)

Cronicari e „o fabulă condusă după canonul clasic, dar fără sens". Dincolo de parodierea unei specii literare clasice, un oarecare „sens" am putut descifra (vezi supra), detaliind semnificaţii propuse de cuvintele textului. Chiar moartea lui Urmuz e „originală", pentru că sinuciderea lui e „fără nici o cauză" (*Ibidem*).

Sub rezerva unei amendări, trebuie să tragem aproximativ aceeaşi concluzie: „De bună seamă, acestea nu sunt decât glume inteligente, şi nimeni nu pretinde a le vârî în marea literatură. Ele au avut o neaşteptată înrâurire şi au slujit la lărgirea conştiinţei estetice" şi au „ivit folclorul suprarealist." (*Istoria...*, p. 889) Din punctul nostru de vedere, *fabula Cronicari este primul mare manifest, în formă estetică, al frondei avangardiste, al redescoperirii absurdului şi al prefigurării suprarealismului.* Când sunt bine echipate critic, textele urmuziene sunt literatură adevărată!

Într-o lucrare de excepţie, *Introducere în stilistică* (Paralela 45, Piteşti, 1998), Emilia Parpală-Afana stabileşte deopotrivă locul lui Urmuz în literatura modernistă şi a frondei: „Direcţia suprarealist-absurdă este inaugurată la noi de Urmuz", care „şochează prin demolarea convenţiilor literare (cf. antifabula *Cronicari*) şi, mai ales, prin ireverenţa lingvistică, ceea ce o apropie de caracterul ludic al creaţiilor infantile." (*Op. cit.*, p. 134)

→

Cărţi şi autori

Sfinţia Sa, Neagoe Basarab

Silvan G. ESCU

Cel care ajunge să fie canonizat, întrunind aşadar într-un singur om toate calităţile pentru a fi considerat sfânt după ieşirea sa din viaţă, din cea pământeană mai exact, atâta vreme cât este viu, este, într-o însemnată măsură, în mod paradoxal pentru oamenii obişnuiţi, oarecum mort. În sensul că bună parte din existenţă trăieşte altfel, dincolo de oameni, dincolo de această lume, fără însă să se rupă vreo clipă de ea.

Pentru el există o permanentă dualitate responsabil asumată, păstrată între limitele echilibrului, reprezentată de raţionalitate şi exerciţiul abstract al minţii, amândouă atributele fiind specifice doar omului cu finalitate în lumea sfinţilor, ele coexistând în cele mai armonioase şi previzibile acorduri ale unei colaborări de înaltă trăinicie, colaborare subordonată unui ţel unic, acela al desăvârşirii spiritualităţii sale.

În cazul particular al creştinului voievod Neagoe Basarab – simbol al sfinţeniei, „Domn cu atâta dor de frumuseţe cum nu mai avusesem altul înaintea lui...", după cum scria Nicolae Iorga – viaţa sa este considerată, şi chiar a fost similară celei unui ascet, dar cu deosebirea că el a reuşit să îmbine în mod fericit, simbiotic, nevoile trupeşti, fireşti pământeanului, cu înaltele trebuinţe ale minţii, reuşind cu ajutorul celei din urmă să se cureţe de patimi, biruindu-le, fapt pentru care a primit drept recompensă lumina harului, ajungând să atingă măsura desăvârşirii în Hristos şi în acest fel apropiindu-se de mâna mângâietoare a dumnezeirii.

Este aproape imposibil, în orice caz greu de crezut ca un domnitor, încărcat cu responsabilitatea gestionării trebilor grele, complicate ale unei ţări şi care ar trebui să fie mână forte în conducerea ei şi, totodată, să facă faţă potrivniciei boierilor, o parte din ei adversari, aproape inevitabil, să aibă o atitudine de monah, cuvânt care trebuie perceput şi acceptat în toate înţelesurile sale, cu certă înclinare spre convingere şi nu spre constrângere, poate cel mult să fi folosit dojana, blânda urechea lă faţă de sfetnici şi colaboratori, să recurgă nu la ameninţări, ci la diplomaţie şi persuasiune în relaţiile cu forţele străine, mereu puse pe cotropire şi dominaţie, să manifeste aplecare, înţelegere şi compasiune pentru poporul său năpădit de atâtea neajunsuri şi griji. Prin toate aceste calităţi, la care trebuie adăugate cele cuvioase, pline de iubire pentru cele sfinte, el rămâne unic între capii ţării. Dintotdeauna.

Din prea plinul sufletului său, dăruit cu totul dumnezeirii, a reuşit în relativul scurt timp de domnie, de doar 9 ani, să lase posterităţii atâtea lăcaşuri de cult – biserici, mănăstiri, schituri etc. – cât toţi predecesorii săi la un loc. Şi dacă ne gândim că a părăsit această lume nedrept de tânăr, la jumătatea lunii septembrie 1521, la numai 39 de ani...

Când rănile sângerânde ale amintirilor sfâşietoare se arată atât de dureros gândului, Doamna Despina a Ţării Româneşti, ajunsă încă din primul moment al văduviei la Schitul Ostrov de pe malul Oltului, sub o nouă identitate, Monahia Platonida, chiar în acele triste clipe, deşi între timp se vor fi scurs trei decenii de la dispariţia voievodului, de parcă ar fi viu, îi aude glasul care-i porunceşte cu duioşia soţului iubitor: „Sus să avem mâinile, doamnă!" Cea care, sub poveri grele, în lacrimi amare şi rugăciuni, a supravieţuit cu stoicism şi credinţă în cele sfinte voievodului şi celor 6 copii ai lor, trei băieţi şi trei fete.

Întâmplarea – ca subordonată a destinului – a făcut ca în data de 13 mai 2019 să urmez sfatul unei prietene şi în felul acesta am ajuns la Muzeul Ţăranului Român, în sala Horia Bernea, unde, sub bolta culturală intitulată *Măria Sa, Neagoe Basarab,* a avut loc un eveniment cu o puternică încărcătură spirituală, prilejuit de lansarea cărţii şi a unui audiobook, ambele cu acelaşi titlu şi vorbind despre acelaşi creştin domn, isihast, voievod, soţ şi părinte a şase nefericiţi copii, cu toţii stinşi de tineri...

Sursa principală de inspiraţie de la care a pornit realizarea acestei cărţi şi a audiobook-ului a fost cartea *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* sfaturi cu un puternic şi realist suport practic, pornind de la trăirile personale ale voievodului rostite într-un cadru larg ca audienţă, în sala divanului Curţii domneşti, poate tocmai spre a fi urmate şi de ceilalţi. Din această carte, prima carte românească, chiar dacă a fost scrisă în limba slavonă, aceea fiind scrierea vremii, trebuie reţinut în primul rând textul în care Neagoe Basarab se destăinuie cu nesfârşită smerenie şi iubire de Dumnezeu astfel: *Eu. Robul lui Dumnezeu, măcar de sunt şi mai păcătos decât toţi oamenii, ci însă am putut pricepe, despre oarece parte, n-am putut afla alt rai mai bun şi mai dulce decât faţa Domnului nostru Iisus Hristos. Că Acela, fraţilor şi fii mei, este Raiul şi Acela este Domn, Acela este veselia şi bucuria tuturor bucuriilor.*

Cartea se intitulează *Însemnările Monahiei Platonida, doamna Despina a Ţării Româneşti* (Ed. Bonifaciu, 2012), pornind mai mult ca sigur de la gândurile, de la trăirile sale, la împlinirea a 30 de ani de la moartea voievodului, rememorând cele petrecute cu multă vreme în urmă, dar autoarei i se substituie o mână de cucernice maici, cu toate anonime, neapărat culte, bine informate şi cu certitudine înzestrate cu har scriitoricesc, care stăpânesc cu adevărat meşteşugul scrisului, reuşind îmbinarea limbajului actual cu nuanţele arhaice atât de specifice acelor vremuri. Însă totul parcă a fost scris chiar de blânda Doamnă, atât de veridică pare interesanta istorisire... De la acea rememorare, atribuită anului 1551, se vor fi scurs doar trei ani până ce Doamna Despina Miliţa, pe numele său complet, prin voia lui Dumnezeu, îşi va încredinţa trupul lutului, departe de cei pierduţi în timp.

→

Am fi întru totul de acord, dacă nu am avea în minte rimele din copilărie, aşa cum le-am reţinut, fără pretenţia de a le scrie corect: „an tan tichi tan muţunache (Sever) căpitan ana lache bumba lache bum". Se poate scrie oricum, cu majuscule, ca nume proprii, ori continuu, cu linii de pauză etc.: An Tan, Tichi Tan, Muţu Nache sau Sever AnaLache, BumbaLache"; „antantichitanmuţunachecăpitananalachebumbalachebum!"

Ultima particulă *Bum!* nu ar avea legătură decât cu gradul militar, de căpitan, ca un fel de comandă. În jocul copiilor, finalul înseamnă fie o scoatere din joc, fie o alegere, în orice sens. E posibil ca întregul text să aibă vreo noimă logică, vreun dram de sursă reală! Ce rost are morala din finalul fabulei lui Urmuz, *Pelicanul sau babiţa?* E un fel de *Bum,* din finalul „cimiliturii" copilăriei, tot un fel de încheiere, de final al jocului, distribuit de cel care îl rosteşte către cel vizat – ori o alegere, *Pelicanul sau babiţa*, adică „pelicanul sau pelicanul?", „babiţa sau babiţa?", la fel de absurd, de arbitrar, dar acceptat, pentru că scoaterea din joc nu are un temei raţional, ci unul al purei întâmplări sau a unei intenţii de a trişa şi, din joc, să iasă cel neatent ori nepregătit cu ştrengăriile copilăriei. Cine nu e pregătit cu înţelegerea temeiurilor artei, a jocului estetic mereu înnoit, va recepta morala fabulei urmuziene aşijderea! Aici e „caracterul ludic" de care face vorbire cercetătoarea.

Cuvântul *parabolă* vine din greacă şi înseamnă „vorbire alegorică"; o pildă imaginară prin care se justifică un mesaj. *Fabulă* e latinesc şi înseamnă „vorbire, poveste", dar sensul literal e „înşelător; sensul secund e dat... în structura de suprafaţă de secvenţa numită *morală*"; „printr-o *suprimare-adjoncţie negativă* se obţin: ironia, paradoxul, antiteza, litota." (*Op. cit.*, p. 187)

Cuprinde fabula lui Urmuz ceva din aceste caracteristici? Dar celelalte texte? Ironia ia forma satirei, care nu e numai de conţinut, ci şi formală. Paradoxul e prezent în orice text al situaţiilor absurde; ţine de absurd, ca şi echivocul; e şi un mod de compoziţie. Antiteza e mai subtilă, de vreme ce lipseşte referentul comparativ. Litota, tot un procedeu analogic, ca şi hiperbola, sinecdoca, metonimia, ca şi metafora ori comparaţia, e substituită de procedeul diminutivării... Aşadar: Bum! *Un carambolaş!*

Urmuz păstrează astfel „intactă 'rama' metalingvistică a textului (*fabulă, roman* – subl. E.P.-A.)", creaţiile sale fiind o „demonstraţie logico-lingvistică a ceea ce se întâmplă dacă se elimină referentul din semn. În genere, el respectă imperativul corectitudinii sintactice, pentru a releva, prin contrast, abaterea semantică." Lipsa unei referenţialităţi clare produce şi surpriza şi inefabilul unei astfel de scrieri. Ne însuşim fără rezerve punctul de vedere al lui Nicolae Cârstea conform căruia, spre deosebire de Kafka, ai cărui eroi „sunt absurzi, dar care, deşi se mişcă într-un spaţiu deformat, cadrul material este perceptibil", la scriitorul român spaţiul se configurează din „imagini fragmentare" pentru că „uzează de o logică bazată pe libertatea totală a spiritului." (*Op. cit.*, p. 53)

Urmuz a avut admiratori şi epigoni. Opera lui „nu aparţine nici unui gen literar şi tocmai de aceea e menit să ocupe un loc deosebit în literatură", nota George Ciprian într-o cronică, *Hurmuz,* publicată în 1924 în revista *Contimporanul,* la un an de la sinuciderea maestrului prozei suprarealiste. Saşa Pană, ca de altfel toată avangarda, l-a considerat nu numai un precursor, ci şi un model. *Pagini bizare,* ediţia scrierilor lui Urmuz, editată de Saşa Pană în 1930, completează opera oferită publicului: *Emil Gayc (Gaik), Plecarea în străinătate, Cotadi şi Dragomir, După furtună, Fuchsiada, Puţină metafizică şi astronomie.*

Au scris despre Demetru Dem Demetrescu-Buzău, rebotezat Urmuz de ilustrul lui contemporan, Tudor Arghezi: Arghezi, Eliza Vorvoreanu, Ilarie Voronca, Barbu Brezianu, Leonid Dimov, M. Diaconescu, în revista *Argeş* (spre lauda publicaţiei argeşene!), Eugen Ionescu (făcut parcă din acelaşi aluat, dar copt în alte cuptoare), Geo Bogza, Mihai Cruceanu, Lucian Boz, C. Braga, Ov.S. Crohmălniceanu, Stephane Roll, I. Pop, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Nicolae Manolescu, Matei Călinescu, Tudor Vianu, V. Cristea, M. Sorescu, Nicolae Balotă, Fl. Mihăilescu, Lucian Raicu, G. Muntean, I. Biberi, M. Mincu, M. Niţescu, A. Rău, I. Negoiţescu, alţii şi, evident, George Ciprian, colegul de liceu şi prietenul cel mai apropiat.

Dintre ediţiile mai noi ale operei lui Urmuz sunt de semnalat: *Pagini bizare,* Chişinău, Ed. Cartier, 1999; *Proză scurtă,* ediţie în română, engleză (traducere de S. Deligiorgis) şi franceză (traducere de C. Frosin), Bucureşti, 2001; *Pagini bizare,* cu un studiu introductiv de Nicolae Manolescu, 2003, păstrându-se, de cele mai multe ori titlul ediţiei princeps a lui Saşa Pană din 1930.

Curtea de Argeş l-a revendicat şi-l va revendica întotdeauna prin naştere şi spirit, prin bun-simţ şi sensibilitate. Localnicii, prin strădania unor iubitori de cultură, îl aduc pe Urmuz în conştiinţa contemporană, în actualitate, printr-o serie de acţiuni memorabile. O nouă ediţie a operei lui Urmuz credem că e necesară. Argeşul i-o datorează.

Am încheia cu un portret al lui Urmuz, omul şi scriitorul, căutând în biografia şi opera sa. Ar fi ceva din portretul făcut de contemporanii omului viu, din fotografiile păstrate şi reproduse, ici, colo, din desenul lui Marcel Iancu şi al altora, din frânturi luate cu atenţie din chipurile personajelor sale: Stamate, Ismail, Turnavitu, Gayk, Algazy, Grummer, Cotadi, Dragomir, Fuchs (personaje unice în literatura universală!)...

I-aş adăuga pe Rapaport, pe Aristotel şi Galileu, pe Cronicari, pe Sarafoff (cu diferenţa că Urmuz nu omoară, ci se omoară!)...

Dar şi ceva... foarte viu! ceva... vegetal, şi ceva... mineral.

Adică: *Pelicanul sau babiţa.* (Piteşti, martie 2019; Sfârşit)

Recuperarea diasporei

Ştefan Baciu, poet al unui tragic *aproape-departe*

Dan ANGHELESCU

Motto: *Veniţi aduceri aminte, sunt prizonierul vostru/ Aşezaţi-mă pe covorul fermecat al iluziilor/ şi spuneţi pentru o clipă măcar, că sunt aici/ Nu sunt decât două staţii de tren/ Până la cireşii din Râmnicu Vâlcea.* (Ştefan Baciu)

Apariţie fulgurantă în poezia tinerei generaţii interbelice, Ştefan Baciu (1918, Braşov – 1993, Honolulu) a fost – şi pe bună dreptate – *primit* şi *privit,* în lumea literară a momentului, ca un *copil minune* al poeziei. La numai 17 ani, în 1935, primului său volum intitulat *Poemele poetului tânăr* i se decerna premiul Scriitorilor Tineri acordat de Fundaţia pentru Literatură şi Artă Regele Carol II, acelaşi premiu pe care, cu un an înainte, îl primiseră Eugen Ionescu pentru *Nu,* Emil Cioran pentru *Pe culmile disperării,* Constantin Noica pentru *Mathesis sau bucuriile simple* şi Horia Stamatu pentru poemele din volumul *Memnon.* Evident, Ştefan Baciu era, încă de pe atunci, reprezentantul uneia dintre cele mai strălucite generaţii de tineri scriitori români. Aşa cum va scrie Mircea Vulcănescu (*Tânăra generaţie,* Ed. Compania, Bucureşti, 2004, p. 119), acea generaţie avea să fie „ceva mult mai subtil, mai nestatornic şi mai delicat /.../, oameni (care) trăiesc aceleaşi probleme, sunt *subjugaţi de influenţa aceloraşi modele vii* /.../, mai mult o unitate psihologică, cu rădăcini istorice şi biologice, decât o unitate propriu-zis spirituală... Subjugaţi de influenţa aceloraşi modele vii." Într-adevăr, au existat factori modelatori a căror influenţă a fost hotărâtoare asupra unora sau altora dintre aceşti tineri. Astfel, dacă o parte a generaţiei, aceea din jurul lui Mircea Eliade, rămânea prizonieră sub fascinaţia socraticului profesor Nae Ionescu, în ceea ce-l priveşte pe Ştefan Baciu, dar şi pe alţii (Vintilă Horia, Ion Şiugariu, Axente Sever Popovici, Ovidiu Caledoniu, Horia Niţulescu, Grigore Popa), un rolul primordial l-au avut, se pare, Nichifor Crainic şi revista *Gândirea.* Un articol semnat de Vintilă Horia în 1936 (*Nichifor Crainic şi Gândirea*) e pe deplin lămuritor în acest sens: „...*Gândirea* a atins pe rând, prin reprezentanţii ei, toate culmile geniului românesc, de la literatură şi filosofie până la muzică şi pictură /.../, perspectivă culturală în care s-au integrat toate spiritele creatoare de după război." (Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate,* Ed. Aius, Craiova, 2015, p. 48)

Desigur, atât Ştefan Baciu, cât şi Vintilă Horia, începând de la un anume moment, se vor îndepărta şi de *Gândirea,* şi de Nichifor Crainic. Ceea ce, totuşi, nu va şterge amprenta spirituală pe care revista, ca şi mentorul ei, au lăsat-o, fie asupra creaţiei lor, fie (în gigantica încordare de forţe contrare din epocă, apusul fascist şi răsăritul bolşevic!) asupra modului în care ei aveau să gândească, mai departe, lumea şi *timpul ce li s-a dat.* Fără îndoială, fiecare dintre ei îşi va croi propriul drum şi propria rostire literară. Iată de ce, vorbind despre poezia lui Ştefan Baciu, cunoscută în general pentru limbajul ei vizibil acordat la exigenţele modernităţii, n-ar trebui să ne surprindă o serie de versuri unde vom regăsi sonorităţi de o (aparent) *uimitor-tradiţională vibraţie mistică.* Trecându-se, mult prea uşor, peste dicţia de îndrăzneaţă modernitate, ciudăţenia a fost, cu grăbire, pusă pe seama unor epigonice reverberaţii arghezianо-voiculesciene. Se făcea abstracţie de faptul că epoca acelui început era dominată de ceea ce atunci s-a numit *fenomenul Crainic.* Petru Ursache este cel ce ne reaminteşte (Prefaţă la *Puncte cardinale în haos*, Ed. Timpul, Iaşi, 1996, p. 6) de *rugurile aprinse (cu mistică rezonanţă) în sensul taboric* de cărţile lui Nichifor Crainic. Iar deceniul patru a fost tocmai momentul când atât Ştefan Baciu, cât şi tinerii (reuniţi, mai apoi, sub semnul *Meşterului Manole*) s-au aflat sub iradiaţiile unor cărţi fundamentale semnate de mentorul *Gândirii.* Una dintre ele, *Puncte cardinale în haos* (1936), era întâmpinată cu elogii vibrante: *cartea de conştiinţă, evanghelia românismului, cartea veacului, profetism biruitor* etc. Poate că şi de acolo poemele tânărului braşovean se vor fi încărcat de acea adâncă sete de *Dumnezeire*, de *Înalt* şi de *Sublim.* E uimitoare smerenia şi aspiraţia lui întru puritate celestă şi perfecţiune spirituală din acest *Psalm de supunere:* „...Mai bine, Doamne de m-ai fi ţinut,/ Să mă târăsc netrebnic rob în ceruri,/ Să şterg de praf al îngerilor scut/ Şi Precistei să-I văd de giuvaeruri./ Seara, scoteam pe boltă luna. Dimineaţă,/ Ieşeam cu oile Prea-Bunătăţii Tale,/ Şi pruncilor le-aş fi adus dulceaţă/ Şi lui Sân-Petru îi coseam sandale." Pentru poet, *Dumnezeu este mereu aproapele, sprijinul şi lumina* ascunse chiar în „tocul care-acum Te scrie". Senzaţia de sacralitate pluteşte printre lucruri, oriunde, oricând şi peste tot: „Tăcerea murmură în frunze-o rugăciune,/ Şi vântul o să urle, trecând din plop în plop,/ E-o tuse-adâncă în gâtul cerului...,/.../ îngerii plâng iar cu voci de piculine,/ o voce sună-n calma seară,/ se-aude doar cum morţii tac,/ urlară în desişuri lupii." /.../ „Aerul amirosea a coarnă, unii dintre struguri au miros de tămâie." Sunt cuceritoare sinceritatea şi plasticităţile discursului său despre toamnă, discurs atins de o melodioasă, abia şoptită, discretă, nostalgică şi senină *la malinconia:* „Stătea bolnavă via de prea multă lumină/ Şi toamna ca un uliu deasupra ei trecu,/ Iar noaptea ca un abur se ridica din tină/ Când soarele-n tărie suflarea îşi dădu./ Tot aerul, ce proaspăt amirosea a coarnă,/ Din deal până în câmpul brăzdat cu fier de plug./ Arar suna în codri o ostenită goarnă,/ Pe drum, căruţe pline cărau spre târg belşug."

Simţim mereu, în *umbra* poemelor sale, prezenţa unui *plan secund,* ce iradiază dintr-un amplu *contra-dialog* cu poemele predecesorilor. Iată-l explicit în această *imagine* (sau *contra-imagine!*) a toamnei în exil: „A ruginit frunza din vii/ înspre Sovata, Ghimeş şi Zizin/ dar la babord în Waikiki/ ce soare blând, de aur plin./ Pustii sunt lanuri şi câmpii/ departe'n Turnu Măgurele/ în golf la orele târzii/ cade-o cascadă grea de stele/ când rândunelele-au plecat/ se'ntorc la cuiburi papagalii/ pustii sunt horele din sat/ dar plini de floare portocalii". Un *râsu-plânsu* în aceste artificii cu tentă, evident, ludică, înglobând *refrene* ale unui trecut mereu prezent.

Ca poet, Ştefan Baciu a fost unul dintre acei (puţini, foarte puţini) care au trăit, la modul acut, în interiorul a ceea ce ne imaginăm că este *starea difuză a poeziei.* El scrie pentru a-şi proteja fragilitatea fiinţei, astfel aşezând o anume distanţă între sine şi distorsiunile unei lumi care-l include în tot mai agresivele ei procese de dezagregare. Deasupra ori dedesubtul oricăror frontiere ale timpului sau ale limbajelor, poezia lui gravitează – şi capătă contur – dintr-un impact discret, dar mereu perceptibil, cu reliefurile şi ritmurile obstinate ale realului mişcător. Iată cât de vizibil e fenomenul în *Balada omului care n-a ajuns nimic din ce-ar fi vrut să fie:* „Aş fi vrut să fiu un piccol în Tahiti/ căutător de perle negre undeva în Bali/ în Samoa să păzesc tăcerile clipitei/ în Florida să scutur portocalii/ aş fi vrut să fiu acrobat în Filipine/ sau cowboy în insulele Mariane/ în Bolivia aur aş fi vrut să caut în mine/ cormorani sub albe ceruri pakistane/ aş fi vrut să cânt în Tucuman milonga/ să conduc un taxi în Santiago vara/ să dansez în baruri la Macuto conga/ sau în Tenerife să-mi înstrun ghitara/ aş fi vrut să fiu birtaş în Turnu Magurele/ flaşnetar de port uitat în Călăraşi/ aş fi vrut să fiu un lustragiu de stele/ profesor de canto în liceu la Iaşi/ .../ n-am ajuns nimica din ce-am vrut să fiu/ nici campion de rugby, vatman sau birjar/ bate-un vânt din Kona, plouă şi-i târziu/ mătur praful lunii singur într-un far."

Este evident cum discursul liric *aspiră* acest *real* (!?), se *instalează* în el ca într-o – să spunem, pe urmele lui Deleuze – *materie capabilă să spună fiinţa.* Dar cel care se rosteşte nu mai e decât o sensibilitate exasperată de agresiunile şi insolenţa derizoriului ca în această *Vizită inopinată:* „Căzut cu paraşuta în Piaţa Lahovary/ mă caut, mă-ntreb şi nu mă regăsesc/ un vânt nebun îmi zboară ochelarii/ tramvaiele la cotituri scrâşnesc/ din coridoare ies la ceas de umbre/ poeţii morţi de mult şi îngropaţi/ în pardesie de culori adânci şi sumbre/ fantome azi – ieri camarazi şi fraţi/ m-aşed pe scaun la o frizerie/ un braţ de os ascute-un brici/ văd ortul popii-n fundul de cutie/ şi din clăbucul rece ies furnici/ la chioşc în colţ îmi cumpăr *Universul/* şi litere de aer mor pe-o filă de nimic/ aud un plop cum îmi scandează versul/ în staţie-aşteaptă pasagerii-un dric".

Evident, ipostaza mărturisitoare nu mai e a unui suflet *însetat de real,* cum va fi spus, cu ani în urmă, un remarcabil poet. Dimpotrivă, acum, pentru Ştefan Baciu realul se identifică cu depărtările, cu sfâşietoarea ruptură de patrie. Şi e perceput ca o inevitabilă, dar mereu mai agresivă şi tragică maladie. Căci – aşa cum se formula o rostire celebră prin universurile poematice – *lumea văzută nu mai e o realitate, cealaltă nu mai este un vis.* Poate – şi din acest motiv – ne amintim o spusă a lui Samuel Beckett. Potrivit ei, *din orice scriere nu rămâne decât un păcat împotriva eşecului din cuvânt.* Pentru Baciu însă, morbul insaţiabilei lui nevoi de rostire este durerea distanţelor. Ea macină interioritatea acestor poeme cu *fără-speranţa mântuirii prin verb.* Se *vocalizează* golul, pustiirea întru bejenie a tot ce i s-a răpit începând cu *Turla bisericii Sfântul Nicolae din Schei, cu Tâmpa, cu fularul lui Emil Botta, cu iaurgii din Slobozia, cu covrigarii din Zimnicea, cu Piaţa Buzeşti sau cu domnu' Mişu de la Cartea Românească.*

→

Prin tot ce a întreprins în scurta sa viaţă în toate cele care au ţinut de statutul şi puterea sa fizică şi cea a minţii, Neagoe Basarab nu a făcut decât să înlăture pârdalnicul întuneric folosind arma cea mai la îndemâna omului, lumina şi blândeţea ţâşninde din inima sa iubitoare de frumos.

În cadrul evenimentului sus-amintit au fost proiectate câteva scurte filme documentare, interesant realizate din punct de vedere artistic, în comentariile pline de sensibilitate şi profesionalism ale unor actori cunoscuţi ai scenei şi filmului românesc, de fapt, o lectură dramatizată care s-a bucurat de îngrijirea şi supravegherea atentă a regizorului Nicolae Mărgineanu, urmate de luări de cuvânt ale câtorva personalităţi avizate, în plus, condimentate artistic-religios de prestaţia încărcată de simţire duhovnicească a corului „Kinonia" al Episcopiei Severinului şi Strehaiei.

Într-un interval de timp atât de scurt, nu mai mult de 2 ore şi jumătate, am aflat atât de multe despre sfântul domn, încât rămân recunoscător celor care au produs aceste momente şi le-au adus cu sacră generozitate în faţa ochilor şi în dreptul urechilor noastre, ale celor profund pătrunşi de importanţa acestui demers, pe de o parte, iar, pe de alta, de sumedenia de informaţii, cele mai multe necunoscute multora. Îi deplâng pe cei care nu au avut inspiraţia să dea curs unui act cultural atât de impresionant.

Pe toată durata evenimentului m-am îndestulat de tăcere, obligat de măreţia lui, învăluit într-o aură de adevărată revelaţie spirituală, pătruns de sentimentul că orice fărâmă de spiritualitate, duhovnicească în cazul de faţă, orice fir de acest fel desprins din astfel de momente înălţătoare se constituie în parte componentă, în acel necesar fir, unul dintre cele multe din care se croşetează dantela cunoştinţelor care stau la baza culturii unui om. Şi, dacă îmi este permis, într-o oarecare măsură şi a mea.

Vecina mea, Africa

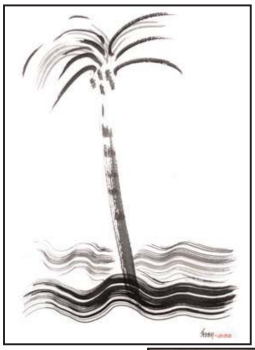
Ipocrizia din vitrină

Nicolae MELINESCU

La începutul verii, am fost invitat să fac o prezentare despre politica regională la un curs postuniversitar internaţional, desfăşurat la Salonic, în Grecia. Organizatorii de la Colegiul European pentru Securitate şi Apărare au inclus în program, la propunerea gazdelor, deplasarea la o tabără de refugiaţi de la Diavata, la 50 de kilometri vest de cel de-al doilea mare oraş elen. Localitatea s-a aflat pe ruta marii migraţii provocate de războiul din Siria şi de conflictele prelungite din Afganistan şi Irak, după 2015.

Pentru cursanţi şi lectori, deopotrivă, era o ocazie binevenită, de a cunoaşte nemijlocit un fragment din drama umană din Orientul Mijlociu lărgit. Personal, aşteptam cu nerăbdare să văd cu ochii mei un asemenea punct de primire european, după ce, în 2001, am ajuns lângă tabăra de refugiaţi afgani de la Peshawar, din Pakistan. Jurnaliştii nu aveau acces în interior, din cauza temerilor autorităţilor că printre ei se puteau infiltra mujahedini care să racoleze tineri pentru gruparea taliban, sau să se răzbune pe eventualii dezertori.

După întâlnirea cu oficialii taberei de la Diavata şi interacţiunea protocolară vizitatori–gazde, a început un tur al taberei, pe parcursul căruia militari eleni şi omologii lor civili – administratori ai aşezământului – au început să ţească cu răbdare şi cu multă ştiinţă în ale relaţiilor publice, detalii, date şi informaţii, altfel, binevenite. Atâta doar că ele creau o imagine idilică, deloc convingătoare, şi o dezamăgire în creştere, în ceea ce mă privea.

Tabăra, amenajată în februarie 2016, este formată din 171 de corturi mari, cu trei spaţii delimitate în interior (un fel de camere) şi din 131 de containere, bombastic botezate oficial unităţi pentru adăpostirea refugiaţilor. Alei presărate cu pietriş alb, clădiri administrative periate şi vopsite, nelipsitele insigne ale Înaltului Comisariat ONU pentru Refugiaţi, spaţii în aer liber aliniate, ordonate, pentru relaxarea celor adăpostiţi aici, telefoane publice, un mic centru comercial. Totul radia o atmosferă de picnic, prin care pendulau ca nişte umbre tăcute oameni de toate vârstele. Deşi am fost acceptaţi în interiorul taberei, însoţitorii ne-au avertizat că nu aveam voie să interacţionăm cu locatarii, să le punem întrebări, sau să îi arătăm cu degetul. După experienţa mea afgană, am întrebat de ce asemenea restricţii. Un ofiţer grec mi-a explicat că acestea erau regulile internaţionale, menite să-i ferească pe refugiaţi de eventuale traume provocate de rememorarea destinului tragic care îi adusese aici şi pentru respectarea intimităţii fiecăruia. Iniţial, am apreciat grija pentru liniştea vieţii private a acelor oameni. O zi mai târziu, am descoperit cât de preţioasă le era unora dintre ei această grijă paternalistă.

Administratorii, civili din organizaţii nonguvernamentale şi câţiva militari eleni, păreau oameni plini de bunăvoinţă, de compasiune, dar şi de conştiinţa că „îi vede lumea" şi trebuie să arate bine. Întreaga lor atitudine merita respect, pentru că trăiau zilnic în compania unor suferinţe tăcute. Neconvingătoare era insistenţa cu care au încercat, cel puţin pe durata prezenţei mele şi a colegilor mei în tabără, să ne demonstreze că totul este bine, iar refugiaţii nu puteau fi trataţi cu mai multă consideraţie şi compasiune. Explicaţiile amabile şi competente ale ofiţerilor de relaţii publice, care dovedeau un exerciţiu prelungit în însoţirea vizitatorilor, furnizau date despre cele o mie şapte sute de persoane – femei, copii, adolescenţi, maturi şi bătrâni – şi despre condiţiile ideale de cazare. Cei de aici aveau asigurată hrana zilnică, asistenţă umanitară, medicală, socială, consiliere psihologică. Pentru relaţiile cu oficialităţile elene şi oficiali ai organizaţiilor internaţionale, le stăteau la dispoziţie traducători de arabă, farsi, chiar şi urdu, şi funcţionari gata să-i ajute să-şi completeze formulare pentru solicitare de azil sau de vize pentru călătorii, de această dată, legale, spre alte zări. Totul părea pus la punct cu o acurateţe demnă de invidiat. Ca să nu lipsească nimic din această imagine lustruită cu mare atenţie, cei din tabără puteau să circule în afara ei şi să călătorească în metropola Salonic, unde dispuneau de o sumă modică, asigurată de organizatori, care să-i ferească de tentaţia furtului şi să le ofere plăcerea unor mici cumpărături şi cheltuieli curente. Deci, libertate totală! A doua zi, însoţit de un coleg englez de curs, stabilit în Grecia de aproape două decenii, cercetător al fenomenului migraţiei ilegale şi cunoscător al obiceiurilor locului, am pornit spre centrul istoric al Salonicului şi ne-am oprit pe

esplanada Bisericii Sfântul Demetrios, patronul oraşului. Edificiul din secolul al VII-lea (reconstruit între anii 629 şi 634) este unul dintre monumentele care evocă trăinicia credinţei creştine şi măreţia creaţiilor Evului Mediu timpuriu. Într-un apus de iunie, pe un spaţiu generos, se aflau mame cu copii, trecători, turişti, într-o animaţie care generează farmecul citadin.

Ghidul meu de ocazie mi-a atras atenţia asupra unui grup de câţiva indivizi gălăgioşi care fumau, îşi vânturau telefoanele mobile şi erau, evident, într-o campanie expozitivă, menită să-i impună în atenţia celor din jur. Nimic deosebit pentru o gaşcă de adolescenţi din Grecia, de la noi sau din orice altă parte! Dar, printre ei, se aflau câţiva din tabăra de refugiaţi de la Diavata, identificaţi de versatul meu însoţitor. Tinerii nu vorbeau greceşte, măsurau din ochi trecătoarele mai mult sau mai puţin îmbrăcate, mai ales pe cele tinere, şi aruncau din priviri săgeţi ucigaşe către cei care se închinau creştineşte în faţa bisericii, printre care m-am aflat şi eu. Erau aceiaşi dintre migranţii spăşiţi, apăsaţi de soarta nemiloasă prin tabără, defilaţi prin faţa mea cu o zi înainte. În numai câteva zeci de minute, se transformau în indivizi lipsiţi de griji şi de respect pentru cei din jur, gata să jignească, prin comportament, comunitatea care-i primise, de voie, de nevoie. Într-o parte a zilei întregeau coregrafia politic corectă din tabără, concepută să-i ofere lumii exterioare vitrina unui exerciţiu de imagine în tratarea migranţilor ilegali, desfăşurat într-un decor perfect, dar artificial, pentru ca, odată ieşiţi din ţarc, aceeaşi nefericiţi ai sorţii să se afirme ca persoane revendicative, cinice şi dispuse să profaneze istoria creştină a uneia din ţările cu cea mai bogată tradiţie din domeniu. (Biserica Sfântul Demetrios, din Salonic, a fost inclusă în patrimoniul universal UNESCO, în 1988.)

I-am întrebat pe oficialii greci dacă un nou-născut, venit pe lume în tabăra de migranţi de la Diavata, primeşte cetăţenie elenă şi ar putea circula liber în Uniunea Europeană, atunci când va creşte. Întrebarea a provocat un moment de gândire şi stânjeneală. Într-un târziu, cea care părea să fie la comanda civilă a taberei a răspuns categoric, nu! Nou-născuţii preluau statutul părinţilor – solicitanţi de azil, refugiaţi, solicitanţi de rezidenţă. De ce? Confidenţial, în afara discuţiilor oficiale, sub protecţia anonimatului, unul dintre ofiţeri mi-a spus că, dacă nou-născuţii din tabără primeau automat cetăţenie grecească, localnicii ar fi fost foarte revoltaţi. Ei nu au fost foarte fericiţi în momentul în care baza militară de la Diavata a fost transformată în tabără pentru migranţi. La câteva săptămâni după sosirea primului lot, în februarie 2016, aproximativ opt sute de persoane – semnificativ pentru o localitate cu trei mii de locuitori – au protestat faţă de amenajarea satului de corturi şi containere în pragul casei lor. Cam tot atunci, un incendiu a distrus 25 de corturi. Varianta oficială a fost că o lampă de încălzit mâncare s-a răsturnat şi a declanşat focul. O explicaţie comodă, poate chiar veridică, difuzată ca să păstreze imaginea imaculată a taberei, pentru ca aceasta să rămână o vitrină pedant ornată, populată cu migranţi cuviincioşi, asistaţi de activişti umanitarişti, dedicaţi cauzei. Imaginea lucrului bine făcut devenea aproape convingătoare.

Veştile proaste, însă, circulă cel mai repede şi aşa aflăm, printre altele, că tabăra Moria de pe insula Lesbos, amenajată pentru cinci mii de migranţi ilegali, a primit şi de câte trei ori mai mulţi în diverse etape ale crizei. Departe de ochii lumii, Moria prezintă adevărata faţă a taberelor: violenţă maximă, trafic de droguri, bande islamiste care terorizează femeile şi adolescenţii, ierarhii infracţionale concentrate pe traficul de fiinţe umane. În primăvara lui 2019 a fost asasinat un african creştin, fără ca autorii să fie descoperiţi. Adevăraţi şefi de trib, habotnicii islamişti condiţionează distribuirea raţiilor de alimente, primite doar de cei care urmează strict legea sharia. Două treimi dintre refugiaţi au declarat că locul este extrem de violent, foarte periculos, mai ales pentru femei. Ele sunt nevoite să folosească pampers noaptea, ca să nu trebuiască să meargă la toaletele comune şi să se expună pericolului de viol sau chiar de ucidere. Este o cu totul altă imagine a migraţiei ilegale, care sabotează cosmetizarea de la Diavata, al cărei aspect de dresaj perfect demască ipocrizia liderilor confruntaţi cu criza migraţiei ilegale din Grecia, Italia, Malta şi Spania. Aceşti lideri nu au reuşit, în aproape cinci ani de zile, să descopere o soluţie pentru fenomenul care poate să distrugă Europa şi să dezmembreze Uniunea Europeană.

→

Fără îndoială, poezia este, prin însăşi natura ei, tărâmul unor miracole de un tip cu totul special. Odată intrat pe teritoriile sale, eşti, oricând, supus inefabilului risc de-a rătăci sub orizonturi brusc depărtate. Cum e şi acela al straniei *ştiinţe* a marginalului, a excepţiilor, altfel spus, al celor mai neliniştitoare soluţii: *patafizica*. (Iar de la Jarry încoace *s-a spus despre ea* că ar fi *de alură imperturbabilă*.) Ceea ce este profund adevărat şi pentru poemele scrise de Ştefan Baciu. În îndepărtatul (şi îndelungatul) lui exil, patafizica este mereu vizibilă şi devine aproape unica soluţie, dat fiind că, în lumea acestor poeme, dominantă devine o anume ambiguitate şi o neostoită (aş spune sufocantă) insistenţă de disimulare a tragismului unei existenţe în bejenii. (Să ne reamintim de aserţiunea lui Gerard Genette despre literatură ca „ordine întemeiată pe ambiguitatea semnelor, pe spaţiul îngust, dar vertiginos, care se deschide între două cuvinte".) Evident, autorul Baciu provine din generaţia celor *desţăraţi,* a celor care şi-au pierdut inocenţa oricăror speranţe. Pentru aceştia, patria respiră, vibrează, trăieşte doar în poem, ca fenomen al unui *spaţiu indicibil* dat fiind că: „...patria e o ciocârlie care se înalţă oriunde/ fără frontiere şi fără intenţii/ patria e un concert de Dinu Lipatti/ la Lucerna, Elveţia,/ într-o seară ploioasă/ patria e această adunare de feţe/ de întâmplări şi de sunete/ împrăştiate/ peste tot globul/ dar patria e mai ales o clipă de tăcere".

Prin autentica ei fervoare, cât şi prin prezenţa *secretelor substanţe* ale paradoxalului său lirism, poezia lui Ştefan Baciu apropie lumi îndepărtate în spaţiu şi timp. Translată în coloristica contemporaneităţii, *retorica* lui (pentru că, evident, poetul are o retorică a lui şi numai a lui) pendulează între adoraţie, tragism şi amară auto-ironie; între melancolii sfâşietoare şi sarcasm: „zadarnic aştept în Tegucigalpa tramvaiul 5/ departe, la Turnu Măgurele, plâng ultimele caterinci/ duce uraganul în neştire, cărţi, reviste şi manuscrise/ am rămas acelaşi amestec de Don Quijote şi Ulise".

La pas prin satul global

Carte şi arte româneşti în Franţa (I)

Paula ROMANESCU

Invitată la Salon du Livre, ediţia a XX-a, 15-16 iunie 2019, Montmorillon (*Muntele micului maur*), un oraş de lângă Poitiers asemănător cu Sinaia noastră, dar mult mai liniştit, s-a întâmplat ca ziua deschiderii să corespundă cu ziua celui de-al 130-lea an de la mutarea Luceafărului românesc în locul lui menit din cerul Poeziei. Teii îşi scuturau floarea şi pe acolo, dar numai cei cu suflet românesc ştiau de sensul tainic al acestei minuni.

Iată cum prezentarea volumului de poeme Eminescu, *Passe le temps, vienne le temps!,* apărut la Editura TipoMoldova, 2014, de a cărui traducere în limba franceză sunt răspunzătoare, a fost o punte de legătură între poezia romantică franceză – Hugo, Musset & comp. (*Baudelaire y compris!*) şi, poezia română concentrată în acele toate care, trebuind să poarte un nume, li s-a spus Eminescu. Cel de al doilea volum prezentat – antologia de poezie franceză *Trecea un cântec peste veacuri,* Editura TipoMoldova, 2016, şi al treilea – *La Roumanie vue par les Français d'autrefois,* Editura ICR, Bucureşti, 2013, ediţia a doua, o selecţie de texte–mărturii despre România, lăsate de francezii care vor fi trecut (sau rămas) pe pământul românesc de-a lungul timpului, începând cu perioada domniilor fanariote în Ţările Române, când trimişii Porţii veniţi să ne fericească neamul aveau nevoie de tălmaci spre a li se face înţelese poruncile de către oamenii pământului. Iar tălmacii erau cel mai adesea francezi, scribi, preceptori, grămătici.

Dar să începem cu începutul.

Înainte de a ajunge în *Cité du Livre et de L'écrit/Cetate a Cărţii şi a Scrisului,* cum mai este numit oraşul Montmorillon, datorită păstrării vechii sale tradiţii întru cultivarea meşteşugului scrisului ca artă şi a tipăririi de texte (Muzeul Scrisului şi al maşinilor de scris de aici stă mărturie şi este vizitat cu interes de publicul iubitor de carte!), o escală la Paris mi-a prilejuit vizitarea Muzeului Luvru, unde, chiar în această perioadă – *La Saison Franco-Roumaine,* 2019, în aripa Richelieu a fostului Palat Regal, este expusă comoara de *Broderie şi Tapiserie Bizantină din vremea lui Ştefan cel Mare şi Sfânt* (şi nu numai!).

Aduse din România de prin lăcaşe sfinte sau de prin muzee, ba chiar şi din alte ţări pe unde odoarele româneşti sfinţite de mâini de muritor vor fi ajuns, dăruite sau însuşite samavolnic, acestea îşi etalează acum splendoarea în celebrul Luvru parizian, rivalizând princiar cu alte comori de artă de aici.

Fiecare instituţie românească deţinătoare de obiecte de patrimoniu a oferit exponate întru realizarea amplei expoziţii de la Luvru, dar un rol cu totul aparte l-au avut Patriarhia Română, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor şi, nu în ultimul rând, Ministerele – al Culturii şi Identităţii Naţionale, al Apărării Naţionale, al Afacerilor Externe.

Exponatele par puii cloştii de aur, adunaţi în jurul imaginii simbol a steagului liturgic al lui Ştefan cel Mare [foto alăturată], pe care este brodat chipul Sfântului Gheorghe, lucrare executată de călugării de la Mănăstirea Putna în urmă cu peste 500 de ani, la comanda Domnitorului în cel de al 43-lea an de domnie a acestuia, ajunsă nu se mai ştie cum şi când la Mănăstirea Zografu de pe Muntele Athos, recuperată de Armata franceză în Primul Război Mondial şi restituită României în 1917, în cadrul unei ceremonii solemne care a avut loc la Universitatea Sorbona, întru pecetluirea sub semn simbolic al bunelor relaţii culturale dintre Franţa şi România. Să ne amintim că la ceremonia de defilare a regimentului românesc alături de francezi de la Paris, după încheierea luptelor din Primul Război Mondial, generalul Berthelot, care se afla în tribună alături de Mareşalul Foch, i-a şoptit acestuia: *Saluez-les, Monsieur le Marechal, ils sont de la famille!/Salutaţi-i, domnule mareşal, sunt de-ai noştri, fac parte din familie!*

Între exponate – *Evangheliarul de la Humor,* cu ferecături de argint, o hartă a Principatelor Române (de ce mi se pare că locul nemarcat în care ştim că e Transilvania parcă ar fi ecoul surd al *Ţipătului* acela sfâşietor din tabloul lui Munch?), portretul lui Eremia Movilă şi şirul numeroaselor lui progenituri (Suceviţa), Ştefan cel Mare (Pătrăuţi, Voroneţ), *Epitaful de la Cozia* din anul 1400 (Muzeul Naţional de Artă Bucureşti), un iconostas adus de pe la Moscova, un epitraf dăruit de Domnul Ştefan fiului său Alexandru (Mănăstirea Putna), alte şi alte ofrande făcute mănăstirilor din Govora, Bistriţa, Cotroceni, Salonic etc. Iată şi acoperământul tombal al lui Simion Movilă, cel al lui Eremia Movilă, inscripţionate în slavonă cu fir de aur şi argint: *Sunt în mâinile Domnului;* iată portretele brodate în fir de aur ale lui Ion, fiul lui Vasile Lupu şi al Tudoscăi, soţia mult bogatului domn, alte şi alte alese broderii la care mâini iscusite de doamne şi domniţe, călugări şi călugăriţe, vor fi înnobilat fiecare centimetru pătrat de ţesătură cu aurul artei lor blagoslovite. Sunt expuse deopotrivă fotografii realizate de artistul fotograf Gabriel Millet (1867-1953), în special cele făcute după creaţiile de artă bizantină în Balcani.

Ar mai fi de adăugat că în anul 1925 s-a organizat, tot la Paris, sub patronajul Reginei Maria, prima mare expoziţie de artă românească la Musée du Luxembourg/Jeu de Paume, iar în 1947, la Presse Universitaire de Paris, apărea albumul *Broderie religieuse de style byzantin.*

Cu ocazia expoziţiei de artă bizantină din România de la Luvru (17 aprilie – 29 iulie 2019) a fost editat albumul *Broderies et tradition byzantine en Roumanie du XV-e en XVII-e siècle.* O bijuterie editorială.

Şi prin aceasta s-a vrut să se marcheze împlinirea unui secol de când Regina României Întregite a mers la Paris să susţină în faţa marilor puteri recunoaşterea de către acestea a drepturilor istorice ale românilor.

Trebuia să ajung la Paris ca să am privilegiul de a vedea laolaltă atâtea splendori de artă medievală românească pentru care în ţară ar fi fost nevoie de multă căutare prin diversele locuri în care acestea sunt împrăştiate!

De ce mi s-or fi părut acum somptuoasele sarcofage egiptene de la Luvru atât de severe şi terifiante, cu toată pictura lor menită să-i îmbuneze chiar şi pe zei? Ştiu: nu aveau căldura mâinilor celor care vor fi brodat ca într-o rugăciune de taină fie un acoperământ tombal, fie o icoană, fie un stindard de domn apărător de glie străbună şi de neam.

De ce surâsul Giocondei era un pic mai enigmatic? Pentru că avea concurenţă loială în portretele bizantine de artă medievală românească, aflate acum la Galeria Richelieu de la Luvru, să spună în felul lor despre o ţară frumoasă cu numele de România. Când ni s-au întâlnit privirile, aceasta (de Gioconda vorbesc!) mi-a grăit în felul ei inconfundabil: Ce oameni minunaţi, românii aceştia!

Eram obligată să vă aduc această mărturie. Acum ştiţi.

Tocmai în faţa unui asemenea pericol, Franţa şi Germania au iniţiat la sfârşitul lui iulie o adunare a miniştrilor de Interne şi de Externe din Uniune, la care au lansat Mecanismul de Solidaritate. Membrii sunt chemaţi să accepte o debarcare rapidă şi demnă în cel mai apropiat port a celor culeşi din Mediterana. Ţara receptoare se obligă să îi plaseze în instituţii proprii pe cei care solicită protecţie. Preşedintele francez, entuziasmat de soliditatea stârnită de prevederile documentului, a anunţat că 14 ţări au susţinut iniţiativa, în principiu. Mai mult, Croaţia, Finlanda, Franţa, Germania, Irlanda, Lituania, Luxemburg şi Portugalia sunt gata să aplice directivele Mecanismului, cu speranţa că acesta îi va împiedica pe naţionalişti şi eurosceptici să mai folosească migraţia ilegală ca bază a discursului lor populist. La o privire mai atentă, entuziasmul lui Macron păleşte, pentru că doar 8 din cele 28 (în curând, 27) de ţări membre s-au arătat captivate de documentul franco-german. Simptomatică este lipsa unor ţări relevante, cum ar fi Grecia şi Spania. Italia nici măcar nu a vrut să participe la reuniunea organizată la Paris. Mateo Salvini, ministrul italian de Interne, a declarat că nu permite ca ţara sa să devină tabăra de migranţi ilegali a Europei. „Italia nu primeşte ordine şi nu va fi partener [al Mecanismului]. Dacă Macron vrea să discutăm despre migranţi, să vină la Roma!" Între timp, porturile Italiei rămân închise pentru ambarcaţiunile ONG-urilor care recuperează migranţi de pe mare. Unul dintre argumentele guvernului italian este că UE îi cere să aprobe debarcarea, după care tot statul italian trebuie să-i ia pe migranţi în grijă. Mecanismul propus este vag, nu conţine capitole practice de primire a naufragiaţilor veniţi pe Mediterana, nu propune un sistem de înregistrare a acestora şi de redistribuire a lor către alte ţări ale Uniunii. Italia şi Malta trebuie să se confrunte cu „blestemul bunăvoinţei", după ce ONG-urile îi culeg din valuri pe disperaţii sorţii, fără să le pese cât de benefic este gestul lor. Înaltul Comisariat ONU pentru refugiaţi şi Organizaţia Internaţională pentru Migraţie chiar au încurajat operaţiunile de salvare. Nici ele nu au dat atenţia cuvenită consecinţelor economice, sociale şi umanitare asupra migranţilor recuperaţi şi asupra comunităţilor forţate să-i primească. „Rolul crucial deţinut de ONG-uri trebuie recunoscut. Ele ar trebui să nu fie condamnate şi stigmatizate, pentru că salvează vieţi", susţinea Renata Rendón, şefa misiunii Oxfam din Grecia. Criticii „salvatorilor" întreabă pe bunii samariteni de ce nu îi conving pe noii lideri de la Tripoli să accepte depunerea migranţilor înapoi în Libia sau în Iordania şi Liban, ţări dispuse să-i primească, cel puţin pe refugiaţii din Siria.

De la începutul lui 2019, au murit în Mediterana 576 de oameni, potrivit numărătorii oficiale. Vinovaţi sunt tocmai conducătorii unor ţări care elaborează Mecanisme la Paris, Pacte Comune la Marrakesh, Planuri de Acţiune la New York. Toate s-au dovedit până acum amânări ale unor soluţii realiste. Mai grav este că ei primesc acceptul tacit şi neprocesat al unor ţări cum este România, gata să respecte orice ordin al eurocraţiei numai ca să se dovedească solidare şi corecte.

O nouă mişcare de stăvilire a migraţiei ilegale şi a răspândirii Islamului în Europa reuşeşte să adune politicieni şi formaţiuni cu o reprezentare crescândă. Asociaţia „Identitate şi Democraţie" uneşte anti-migraţionişti din Franţa, Italia, Austria, Germania, Finlanda şi Danemarca. Ei vor să creeze un front european, care să militeze pentru refacerea capacităţii de decizie a fiecărui stat-naţiune în politica migraţiei. Ideea de bază este ca tocmai cetăţenii plătitori de taxe şi impozite să fie cei cu un cuvânt decisiv în elaborarea şi adoptarea unor politici naţionale pentru migraţie. Este tot mai evident pentru localnicii din insula italiană Lampedusa, din insula grecească Lesbos, sau din preajma taberei de la Diavata că numai cosmetizarea unei tabere de refugiaţi de dragul mass-mediei şi a vizitatorilor din străinătate este o farsă costisitoare pentru ei şi o amânare a unui deznodământ tragic.

La încheierea scurtei mele vizite, m-a întrebat un ofiţer grec, martor al multor situaţii dramatice în timpul misiunilor multinaţionale pe tot globul la care a participat de-a lungul carierei, la ce s-ar putea aştepta el, familia şi copiii lui, din cauza crizei. L-am şocat când i-am atras atenţia că grecii, europenii creştini, în general, vor ajunge în corturi şi migranţii le vor popula oraşele în următoarele decenii, dacă liderii actuali continuă să se joace cu focul şi se ascund după panouri publicitare şi politici ipocrite.

Siria – mozaic religios

Ion PĂTRAŞCU

Siria ocupă un loc cu totul şi cu totul aparte în amintirile mele. Am cunoscut-o îndeaproape în timpul misiunii diplomatice la Damasc din anii 1990-1993. Forţele întunericului încă nu începuseră *remodelarea* acestui eşantion de veche şi minunată civilizaţie. Până la urmă, i-a venit şi ei rândul. Prin distrugerea Siriei, era ştearsă o pagină luminoasă a istoriei şi culturii omenirii. La începutul anului 1990, eram printre acei creduli care nu bănuiau că şi pentru România începuse deja programul de *remodelare.* Astăzi, sub avalanşa amintirilor, mă copleşeşte, mă îngrozeşte, mă doare starea în care au fost aduse cele două ţări prietene, România şi Siria. În trecut, am slujit cum am putut mai bine dezvoltarea raporturilor de colaborare şi întrajutorare dintre ele. Astăzi, singurul lucru pe care îl mai pot face este să las în urma mea gândurile şi amintirile dragi ce urmează.

Siria nu face altceva decât să ne întărească convingerea că, la toate popoarele, credinţele au fost firul roşu al istoriei şi culturii lor. Am văzut acest lucru în cazul Chinei, Olandei, Egiptului şi nu fac excepţie nici Siria sau Grecia. Credinţele au fost şi au rămas parte integrantă a oricărei civilizaţii. De aceea, istoria siriană nu este doar o împletire a culturilor care i-au fertilizat solul, ci şi o casă comună, unde zeii locali au convieţuit alături de cei mesopotamieni, babilonieni, persani, anatolieni, egipteni, greci sau romani. În acel *Panteon internaţional,* nu au existat gelozie, concurenţă şi, cu atât mai puţin, ură. Siria a jucat un rol considerabil în apariţia şi înflorirea creştinismului, dar şi în afirmarea viguroasă a islamului. Panteonul sirian a fost unul foarte aglomerat. Tăbliţele de lut de la Ebla informează că, acolo, existau 500 de zeităţi. La Palmira erau veneraţi, de asemenea, sute de zei. Densitatea nu era mai mică nici la Dura Europos, întrucât acolo erau adoraţi şi zeii palmirieni. Despre caracterul internaţional al Panteonului sirian şi isprăvile acelor zei am putut afla poposind doar în câteva dintre locurile preferate de aceştia.

Peste tot a fost un zeu suprem care, la început, s-a numit Hadad, pentru ca mai apoi să devină Baal, Bel sau Baalshamin. Începând de la Ugarit, se conturează crezul triadelor religioase. Aici, triada era formată din Baal – zeul suprem, Baalshamin – zeul ploilor şi fecundităţii, Doggan – zeul lumii subterane. Datorită puternicei influenţe faraonice, acolo se păstra unul dintre cele mai reuşite basoreliefuri siriene din mileniul II î.e.n., cu zeiţa doică Anat având imaginea lui Hathor din Egipt. Pe acelaşi basorelief a fost identificată şi zeiţa Astarde, nudă, care era corespondentul sirian al Afroditei.

La Palmira, aflam că Bel era zeul suprem oficial al tuturor triburilor. În templul monumental ce-i era dedicat, Bel era (folosesc trecutul pentru că nu ştiu ce a mai rămas în picioare din acel muzeu în aer liber sirian) reprezentat în mijlocul cercului zodiacal, alături de busturile zeilor celor şapte planete. Specific artei palmiriene este prezentarea zeilor şi oamenilor *en face,* în poziţii rigide, după principiul *frontalităţii,* cu o expresie spiritualizată a ochilor, aţintiţi parcă spre o altă lume. Prin secolul II e.n, Baalshamin de la Palmira devine *cel al cărui nume este binecuvântat,* ceea ce însemna că prin el se făcuse trecerea la monoteism.

Poposind la Dura Europos, suntem şi mai aproape de epoca trecerii de la păgânism la creştinism. Oraş prin excelenţă greco-roman, Dura Europos avea drept patroană pe zeiţa Artemis a grecilor, care a purtat un timp numele babilonian de Nanaia. Zeus al grecilor se substituise şi el lui Baalshamin. Specialiştii au apreciat că picturile murale din Dura Europos reprezintă pentru arta Orientului din acele timpuri ceea ce Pompeiul a reprezentat pentru pictura italiană. Aceasta, deoarece pictura murală de la Dura Europos era o sinteză a trei stiluri de bază: al templelor, al bogatei comunităţi evreieşti şi cel al modestei comunităţi creştine, încă clandestină. Poate că de aceea nu mai surprinde faptul că Zeus apare într-o frescă cu o cădelniţă în mână, înconjurat de familie şi de doi preoţi. Apoi, pictura murală de la sinagoga din Dura Europos este expresia celei mai remarcabile arte figurative iudaice. Este, totodată, şi o *artă de sinteză,* întrucât David, Samuel şi tovarăşii lor apar în straie greceşti, iar soldaţii etalează armurile elegante ale armatei persane.

Baalbek, veche aşezare în Siria istorică, astăzi în Liban, are o impresionantă carte de vizită şi pe plan religios. Aici canaanienii ar fi respins un zeu al evreilor, pe motiv că pretindea austeritate, post şi rugăciune, preferându-l, în schimb, pe Baal, pentru că nu-şi refuza nicio plăcere. În a doua parte a secolului al III-lea, Baalbek a fost dăruit Cleopatrei de către împăratul Aurelian. Spre deosebire de alte locuri, aici romanii au distrus toate templele cultelor pre-romane, după principiul că atunci când distrugi cultul unui popor i-ai distrus şi rezistenţa. Pe ruinele rămase, romanii au ridicat o cetate nouă, dedicată cultului soarelui, o lucrare vastă, începută de Nero şi continuată de alţi 23 de împăraţi, pe parcursul a trei secole. Sanctuarul construit de romani era închinat triadei lor, formată din Jupiter, Bacchus şi Venera. Templul cel mare era dedicat lui Jupiter. Bacchus sau Dionysos beneficia de templul cel mic. Mic în comparaţie cu cel al lui Jupiter, pentru că în realitate era mai mare decât Parthenonul atenian, iar ca frumuseţe era considerat cel mai reuşit templu corintic. Deasupra intrării era pasărea Phoenix, cu aripile larg deschise, simbolizând renaşterea şi nemurirea. Cel mai frumos şi mai cochet era, însă, templul Venerei, piesă unică în arhitectura romană. Era cunoscut sub numele de *Cuibul dragostei* sau *Budoarul Venerei.* Apolodor din Damasc l-a criticat pentru că nu era suficient de înalt pentru a-i permite Venerei să se ridice în picioare. Parcă Zeus din Olimpia, celebra operă a lui Fidias, a putut fi scos din atelier fără dărâmarea pereţilor acestuia?

Siria devine o zonă de activitate intensă a unei noi religii încă din perioada misiunii de apostolat a Sfântului Pavel, pe la jumătatea secolului I e.n. Creştinismul ieşit din *alambicul* sirian s-a maturizat treptat, fără să antreneze schimbări bruşte. După recunoaşterea oficială a creştinismului (313), de către împăratul Constantin cel Mare, noul crez se răspândeşte rapid în întreaga Sirie. Damascul este oraşul unde şi-a început Sfântul Pavel opera sa de creştinare. De fapt, locul unde a fost el creştinat, mai întâi. Povestea spune că soldatul Saul fusese trimis din Tarsos pentru a-i reprima pe creştinii din Damasc. Pe drum a fost orbit de o *revelaţie dumnezeiască.* Un creştin din Damasc, Anania, l-a atins doar cu mâna pe Saul, redându-i vederea şi încărcându-l cu Duhul Sfânt. Astfel, Saul devine Sfântul Apostol Pavel, care începe să fie căutat de soldaţii romani. Scăpat ca prin minune, într-un coş de nuiele, coborât prin fereastra din spatele casei lui Anania, Sfântul Pavel pleacă în misiunea sa apostolică spre Roma.

Despre începuturile creştinismului în Siria îmi este mai uşor să vorbesc după misiunea mea la Damasc şi vizitele în lung şi-n lat (cel mai adesea, cu familia) printr-o ţară etalon (şi ea!) a istoriei şi culturii universale. Îmi amintesc de mica localitate montană *Maalula (intrare,* în limba arameică), unde se află Mănăstirea cu numele Sfintei Tekla, cea despre care se afirmă că a fost unul dintre primii ucenici ai Sfântului Pavel. Acolo se află micuţa capelă a sfintei, cu un izvor nesecat la intrare, pe care credincioşii îl consideră miraculos. Ne-am spălat şi noi mâinile şi faţa cu acea apă tămăduitoare. Lângă izvor este o icoană, în mărime naturală, a Sfintei Tekla. Numai acasă, când am proiectat filmul, am văzut că Sfânta Tekla nu s-a lăsat filmată. Deşi neclară, făcând ape-ape, imaginea are totuşi ceva tainic, greu de definit.

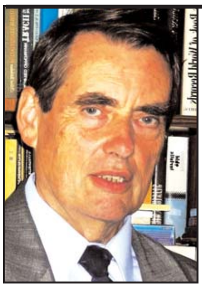
Plecând de la mănăstire, am parcurs traseul invers al defileului care a salvat-o pe sfântă. Am ajuns pe un platou destul de mare, dominat de două clădiri principale: Hotelul *Safir* (Ambasador) şi Mănăstirea *Mar Sarkis,* adică Sfântul Sergiu. Această casă a Domnului a fost construită de creştinii ieşiţi din grotele de la Maalula, pe amplasamentul unui fost templu păgân. Am pătruns cu multă smerenie în biserică, obligaţi fiind şi de uşa de numai 1,20 m înălţime. Acolo am înţeles cum se face că biserica este nu doar una dintre cele mai vechi, dar deţine multe elemente păgâne şi creştine, la un loc. În primul rând, placa de marmură din altar are o formă semicirculară, ca la altarele din templele păgâne. În aceeaşi notă de continuitate se înscrie şi icoana dublă, cu *Răstignirea* în registrul superior şi *Cina cea de Taină* în cel inferior, unde masa este tot semicirculară. Se spune că icoana *Fecioara şi Pruncul* ar fi o copie a originalului pictat de evanghelistul Luca. Nu pot să nu amintesc şi de icoana Sfântului Ioan Botezătorul, nu doar pentru că este Sfântul meu, ci şi pentru faptul că este surprins într-o poziţie lejeră, mai puţin obişnuită: aşezat, cu picioarele încrucişate şi zâmbitor, pare a-şi exprima satisfacţia pentru îndeplinirea misiunii de precursor. Aşezământul aparţine cultului catolic, care a convieţuit în pace cu cel ortodox, de la începutul începuturilor.

Părăsind localitatea, ne-am oprit pe un tăpşan, la circa un kilometru distanţă, pentru a admira căsuţele cocoţate pe panta abruptă a muntelui, ca un fel de ciorchine uriaş de struguri sau ca nişte cuiburi de rândunici. Ne stăruia încă în urechi prezentarea, în limba arameică a Mănăstirii *Mar Sarkis.* Este acea limbă în care a predicat Iisus Hristos şi în care au fost scrise *Biblia de la Matei citire, Proorocirile lui Daniel,* precum şi unele *Manuscrise de la Marea Moartă* (descoperite în 1947). Era să uit de o legendă locală legată de numeroasele grote din munte. După ce creştinii au ieşit la lumină, unele grote au primit o altă destinaţie, cam curioasă, zic eu. Conform unui obicei local, nunta era întreruptă, iar mirii erau coborâţi cu frânghiile într-o grotă, pentru şase luni. Primeau apă şi mâncare. Dacă rezistau fără să se certe, erau recuperaţi din grotă şi nunta continua. Asta doar dacă ei nu cereau să li se întrerupă *lunile de peşteră.*

Eram într-o zi de *turism cultural-religios.* De la Maalula am pornit spre un alt centru de referinţă al creştinătăţii. Am ajuns la Seydnaya, mănăstire tot cu nume arameic (*Seyed* – doamnă şi *Naya* – a noastră), căreia cruciaţii i-au spus *Notre Dame de Seydnaya.* Este un aşezământ ortodox, disputat de mult timp şi de catolicii din localitate. Apropiindu-ne de oraş, mergeam spre o imagine de basm. Casele îmbrăcau, de jur-împrejur, ca o mantie lungă, o movilă, parcă clădită de mâna omului. În vârful dealului se află Mănăstirea Seydnaya, pe care poeţii au văzut-o drept coroană pe fruntea reginei. Ridicarea acestui splendid lăcaş de cult este legată de o preafrumoasă legendă, dăltuită la intrarea în Capela Fecioarei Maria. Aflam, astfel, că împăratul Justinian mărşăluia prin acele locuri cu armata sa epuizată de sete. La un moment dat, împăratului îi apare imaginea unei gazele, care părea mai mult un miraj. Au alergat după gazelă cu intenţia de a o vâna. Gazela i-a condus la un izvor cu apă cristalină, unde s-a transfigurat în imaginea Sfintei Fecioare, care a întins o mână albă spre Justinian şi a grăit: *Nu, tu nu trebuie să mă omori pe mine, Justinian! Mai bine construieşte o biserică pentru mine, chiar pe acest deal.* Văzând lipsa de inspiraţie a lui Justinian şi a specialiştilor săi, după trei zile, Fecioara Maria îi dictează împăratului, în vis, un plan magnific al mănăstirii, după care s-a construit ceea ce vedem noi astăzi.

→

Orizont SF

Exemplul apariţiilor sfinte

Dan D. FARCAŞ

Am prezentat, în episoadele anterioare, ipoteza hipercivilizaţiilor, conform căreia o civilizaţie cosmică foarte veche putea să se fi instalat, cu sute de milioane de ani în urmă, în preajma Pământului, manifestându-se extrem de discret, prin „magii" incredibile. Am dezbătut, până acum, trei tipuri de dovezi care ar putea fi aduse în sprijinul acestei ipoteze: fenomenul OZN, răpirile şi tradiţiile (cele folclorice, din vechi documente etc.).

O a patra categorie de dovezi ar putea fi – cu scuze faţă de cei pe care i-ar putea supăra – miracolele religioase. Această afirmaţie se confruntă, încă de la început, cu două prejudecăţi culturale extrem de tenace şi cu o încărcătură emoţională ridicată. Ştiinţa va nega existenţa oricărui miracol religios („nu pot exista, deci nu există"), iar religiile, în majoritatea lor, vor respinge, ca pe o blasfemie, o asemenea afirmaţie. Ele vor mai sublinia că manifestările unei puteri extraterestre, alta decât Dumnezeu, nu pot fi decât uneltiri ale Satanei.

Totuşi, lucrurile nu sunt atât de simple. Apariţiile de personaje sfinte sunt mai frecvente şi mai bine documentate decât se crede îndeobşte. Aşa cum aflăm dintr-o carte a lui Jean Sider, Lucien Blaise din Lyon inventariase 29.654 apariţii religioase (Maria, Iisus, sfinţi, îngeri etc.), petrecute până în 1991, în 1.272 de locuri din 69 de ţări. Dintre ele, peste trei sferturi aparţineau Fecioarei Maria şi cam de zece ori mai puţine lui Iisus.

În cartea sa *Dimensions,* Jacques Vallée analizase un număr de apariţii ale Sfintei Fecioare, la Guadalupe, Fatima, Medugorje, Lourdes, La Salette etc. El a constatat că, în cadrul tuturor acestora, martorii au observat un lung şir de detalii neobişnuite care sunt raportate sistematic şi în cazul unor întâlniri OZN: o lumină orbitoare, care se vede eventual prin ceaţă, un „dans al Soarelui", un glob strălucitor, sau un disc rotindu-se foarte rapid, o coloană de lumină care coboară de sus şi pe care martorul se poate înălţa de la pământ, „fire" sau „petale" căzând din cer şi topindu-se, veşminte care rămân uscate în ciuda ploii, un nor din care apare o fiinţă nepământeană, scăderea temperaturii, o linişte nefirească, pierderea noţiunii timpului, stare de transă, stare de epuizare după terminarea contactului etc. În plus, în anii în care se înmulţeau apariţiile sfinte se intensificau şi „valurile" de observaţii OZN. Şi reverendul B.W. Palmer din Haines City (Florida) examinând câteva sute de „apariţii sfinte", a găsit în rapoartele asupra lor 118 cazuri de „dans al Soarelui", ca şi multe „ploi de petale" ori alte fenomene prezente şi în cazul rapoartelor despre OZN-uri.

Paralele de tipul acesta există şi în România. De pildă, pe 15 iunie 1935, în zona satului Maglavit, ciobanului Petrache Lupu, de 28 de ani, i-a apărut, într-un nor alb, plutind la două palme deasupra pământului, un „Moş" cu barba albă. După ce i-a transmis un mesaj, a dispărut într-un „nor pătrat". Moşul a reapărut şi peste o săptămână. Înţelegând că el era Dumnezeu însuşi, mii de pelerini au venit în acest loc. Peste un an, la aniversarea miracolului, ei au fost martorii unui înfricoşător „dans al Soarelui".

Un alt caz s-a petrecut pe 29 august 1935, în satul Parepa-Rusani, unde Maria Petre, pe atunci de 12 ani, a văzut, coborând printr-un tunel de nori albi strălucitori, un bărbat luminos, cu ochi albaştri şi barba albă.

În România cunosc aproape zece asemenea evenimente, petrecute în secolul XX. În toate există detalii care au fost raportate şi în cazul întâlnirilor OZN.

Unele răpiri OZN au, şi ele, trăsături care le apropie de apariţiile sfinte. De pildă, Betty Andreasson-Luca a avut întâlniri cu personaje sacre, pe parcursul mai multor răpiri OZN. La început, Raymond Fowler, care a investigat cazul, ezitase să publice aceste detalii, ca şi mai multe altele asemănătoare, socotind că amestecul dintre experienţa OZN şi extazul mistic va fi considerat de prost gust, dacă nu chiar o impietate, de către majoritatea oamenilor cu o educaţie occidentală tradiţională. Apoi s-a gândit însă că, lăsând la o parte ceea ce considerăm „contaminări jenante" şi păstrând doar ceea ce noi declarăm „esenţial", riscăm să deformăm grav obiectivitatea cercetării.

Astfel de cazuri există şi în România. Doamna S. din Braşov, care nu era religioasă şi nici interesată de fenomenul OZN, a avut mai multe întâlniri stranii, inclusiv decorporări. Într-un astfel de caz, a ajuns într-o încăpere rotundă, cu aparate asemănătoare unor calculatoare. Aici a văzut persoane „înalte, cu părul lung, unele cu barbă, îmbrăcate în haine albe". Ea le-a identificat drept „apostolii Petru, Simon şi Pavel". Femeia s-a întâlnit şi ulterior, cu ocazia altor răpiri, cu aceste apariţii. Şi jurista M.G. a relatat o clasică răpire OZN, în cadrul căreia i s-au arătat scene istorice, mai ales biblice, cum ar fi răstignirea lui Iisus sau tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul. Ea spune că a văzut chiar şi Sfânta Treime. Maistrul C.B. mi-a relatat o întâlnire complexă cu „o fiinţă energetică informă ... pe care mintea omenească, oricât s-ar strădui, nu şi-o poate imagina" şi de o măreţie pe care n-o poate descrie în cuvinte. Inginerul G.M. a trăit mai multe decorporări şi scene tipice de răpire, de pildă, s-a văzut întins, paralizat, pe o lespede paralelipipedică, înconjurat de fiinţe care au manipulat asupra sa. Într-o ambianţă asemănătoare el s-a întâlnit însă şi cu un bătrân cu barbă albă, înţelegând că acesta este Dumnezeu tatăl.

La cele de mai sus trebuie să adaug că în România, eu şi colegi ai mei, am constatat că, mai ales la ţară, oamenii considerau că observaţiile OZN, deşi excepţionale, fac parte din rânduiala lumii. În mai multe rânduri, întrebând martorii ce credeau ca puteau fi misterioasele apariţii, am primit răspunsuri de tipul: „Ce să fie, maică – semne dumnezeieşti".

Prin urmare, fenomenul OZN şi credinţa religioasă într-o putere cerească superioară par să fie mai strâns înrudite decât s-ar crede la prima vedere. Conştientizarea acestui fapt a contribuit şi la naşterea fenomenului *contactaţilor.* Începând din anii 1950, George Adamski, Truman Bethurum, Daniel Fry, Howard Menger, Orfeo Angelucci, John McCoy, George Hunt Williamson, Ray şi Rex Stanford, ca şi mulţi alţii, declarau că sunt în permanentă legătură cu extratereştrii care ne vizitează cu OZN-uri, sau chiar că au fost acreditaţi ca reprezentanţi ai lor pe Pământ. Fenomenul OZN a determinat şi crearea multor secte religioase de adoratori ai extratereştrilor, cum ar fi biserica scientologică (întemeiată de L. Ron Hubbard), raelienii (Claude Vorilhon, care şi-a schimbat numele în Raël), Societatea Aetherius (George King), grupul „the Heaven's Gate" (Marshall Applewhite), 38 de adepţi ai căruia au comis o sinucidere în masă în 1997 ş.a.m.d.

Dar legătura dintre fenomenul OZN şi apariţiile sfinte este atestată şi în tradiţiile care stau la temelia vechilor religii. Divinitatea coboară pe Pământ din Cer şi urcă apoi la loc, folosind adesea vehicule înconjurate de fantastice jocuri de lumini, de nori sau de ceaţă. Câteodată, un pământean „ales" este răpit, se întâlneşte cu personaje sfinte, iar după ce se întoarce, poartă un mesaj destinat îndreptării unor lucruri de pe Pământ.

Cărţile sfinte păstrează, fără îndoială, chiar dacă deformat, amintirea unor întâmplări de acest tip, la care cei vechi au fost martori şi care i-au impresionat suficient de puternic pentru a le consemna şi transmite urmaşilor. În Biblie sunt mai multe evenimente care seamănă cu actualele rapoarte OZN: stâlp de foc călăuzitor la ieşirea din Egipt, rugul care nu se mistuie, steaua călăuzind magii etc. Există şi analoage ale răpirilor. Ilie este ridicat la cer de un „car de foc" în „vârtej de vânt". Cum altfel ar fi putut descrie un martor, de acum două milenii şi jumătate, un vehicul luminos cere se rotea şi se putea înălţa cu repeziciune? Încă mai interesantă este întâlnirea apropiată a lui Iezechiel cu „un vânt-vârtej" care aducea un nor cu „strălucire împrejuru-i şi foc sclipitor, iar în mijlocul lui ca şi cum ar fi fost o arătare de chihlimbar în mijlocul focului". Şi „când mergeau făpturile vii, mergeau şi roţile; când se opreau ele, se opreau şi roţile; când ele se ridicau de la pământ, odată cu ele se ridicau şi roţile, căci duh de viaţă era în roţi". Din relatarea, mult mai lungă, răzbate vădita dificultate a naratorului de a descrie, cu un vocabular potrivit realităţilor din Orientul Apropiat antic, o alcătuire de tip OZN, evident tehnică, în stare să zboare, graţie acelui „duh de viaţă" căruia azi i-am zice probabil „principiu de propulsie". Şi, foarte probabil, scribul nu a avut alt termen mai adecvat, decât „făpturile vii", pentru nişte mecanisme care se mişcau singure.

Alte răpiri spectaculoase sunt descrise în apocrife, precum în cel slavon *Vedenia lui Isaia* sau în *Cartea lui Enoh* (socotită canonică de creştinii din Etiopia). Dar despre ele, în episodul viitor. (Va urma)

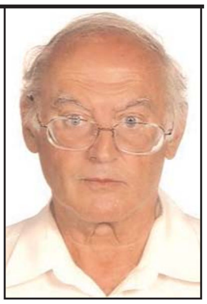
Am încheiat vizitarea mănăstirii cu superba capelă a Fecioarei Maria, o cămăruţă joasă, îngustă şi întunecată, căptuşită cu icoane vechi, inclusiv cea făcătoare de minuni a Sfintei Maria. Lângă capelă se află biblioteca, cu documente care atestă că mănăstirea a fost ridicată în anul 547. Maica stareţă, bucuroasă să întâlnească creştini ortodocşi din România, ne-a povestit, cu o voce blândă şi caldă, legenda icoanei făcătoare de minuni, care ar fi fost pictată personal de evanghelistul Luca. Ne spunea că un pustnic grec, plecat în pelerinaj la Ierusalim, a fost rugat să cumpere pentru mănăstire o icoană de la Locurile Sfinte. Grecul a cumpărat icoana, dar a decis să nu o predea la Seydnaya, întrucât îl salvase de la multe pericole pe drumul său de întoarcere. I-a fost, însă, imposibil să părăsească mănăstirea, pentru că ceva inexplicabil îl ţintuise în prag. După ce a predat icoana, a putut să-şi vadă mai departe de drum.

În pelerinajul nostru pe la locurile încărcate de istorie şi cultură, am ajuns şi în oraşul Tartous, fondat de fenicieni. Conform legendei, Sfântul Petru a fost cel care a dedicat Fecioarei Maria prima capelă din Tartous. Acolo era la mare cinste icoana Fecioarei Maria, pictată (şi ea!) de evanghelistul Luca şi care a scăpat în mod miraculos la cutremurul din anul 487. Cruciaţii au construit în Tartous o mare catedrală, în stil gotic, care, în decursul secolelor, a devenit moschee şi chiar închisoare. Restaurată în timpul mandatului francez, catedrala adăposteşte (adăpostea?) un valoros muzeu de antichităţi, cu exponate reprezentând epocile feniciană, elenă, romană, bizantină, musulmană şi franceză.

Ne-am încheiat periplul cu o oprire la Homs, acolo unde creştinismul s-a instalat destul de timpuriu. Dovadă stau şi catacombele de sub casele din cartierul de est, descoperite în anul 1953. Prima biserică creştină ar fi fost ridicată spre sfârşitul secolului al IV-lea, unde a fost descoperit brâul din material textil al Fecioarei Maria. Biserica actuală se cheamă chiar *Centura de castitate a Fecioarei.* O altă biserică renumită este dedicată Sfântului Elian, martirul de la Emesa (actualul Homs), unde s-a păstrat o pictură murală extrem de valoroasă. Este ilustrarea unui Hristos maiestuos, având de o parte pe Fecioara Maria şi Maria Magdalena, iar de cealaltă parte pe Sfântul Ioan Botezătorul şi o figură necunoscută, probabil Sfântul Elian. În nişe sunt pictaţi cei patru evanghelişti. Există şi medalioane ale profeţilor şi apostolilor.

Ar mai fi încă mult de colindat pe la locurile creştine din Siria, dar să ne oprim aici, nu înainte de a adăuga şi câteva elemente simbolice ale legăturilor dintre români şi sirieni. Istoria este bogată în asemenea dovezi. În anul 1587, patriarhul Ioachim al Antiohiei, aflat în vizită prin Moldova, dăruieşte o frumoasă icoană episcopului de Rădăuţi, Gheorghe Movilă, icoană ce se găseşte astăzi la Mănăstirea Suceviţa. Mult mai târziu, adică în anul 1958, episcopul sirian Samaha, în vizită în România, dăruieşte patriarhului Justinian icoana *Maica Domnului cu Pruncul,* pictată în Siria, pe lemn de santal, cu peste 400 de ani mai înainte. Această icoană miraculoasă se află în prezent la Mănăstirea Ghighiu de lângă Ploieşti, unde este nestemata unui lăcaş de cult în stil brâncovenesc. Biserica a fost pictată iniţial de Gheorghe Tattarescu. Am revenit la Ghighiu la sfârşit de martie 2019, când mănăstirea era în renovare, însă icoana făcătoare de minuni îşi aştepta credincioşii în capela învecinată.

QUASAR

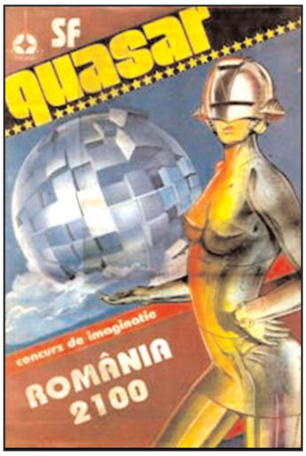

Mircea OPRIŢĂ

Club SF înfiinţat în februarie 1979 la Casa de cultură a tineretului şi studenţilor din Iaşi. Denumit iniţial „Cenaclul de Anticipaţie”, a fost precedat de grupări orientate spre ştiinţele de frontieră şi CNI (Cazuri Neelucidate Încă, în principal din domeniul ozenologiei): „Urania” şi „Cosmos 2000”. Nucleul iniţial s-a format din George Ceauşu, Sorin Simion, Radu Gavrilescu, Doru Pruteanu, Sorin Antohi şi, bineînţeles, fraţii Dan şi Lucian Merişca, dintre care primul şi-a câştigat renumele unui excepţional organizator de evenimente SF, stopat din elanuri de o moarte tragică în 1991, cel de-al doilea având răgazul să se profesionalizeze şi ca scriitor. O pagină de emoţionată rememorare a atmosferei febrile în care debuta cenaclul ieşean găsim la istoricul Antohi:

„Printre colegii mei de liceu de care m-am apropiat instantaneu, chiar în zilele examenului de admitere la liceu, se numărau Dan Merişca şi Sorin Simion. […] Celor doi li s-a alăturat fratele mai mic al lui Dan, Lucian, aşa că s-a format nucleul unui cerc cu interese culturale extrem de variate, care, pe lângă revista şcolii, *Corolar* (unde Dan a devenit redactor-şef), căuta legături cu elevii din alte licee şi cu studenţii. […] Eram oarecum tipici pentru o anumită parte a generaţiei noastre: elevi la licee bune, cititori avizi, cu preocupări culturale enciclopedice, împinşi de la spate (de familie şi sistem) spre profesii sigure, dar suficient de liberi pentru a continua să căutăm nu numai răspunsuri, ci şi întrebări. Eu, alături de un coleg de la Liceul Industrial de Chimie Nr. 1, Moni Weisthal, şi sub îndrumarea unui profesionist matur, entuziastul, generosul şi multiplu înzestratul Virgil Scurtu (care ne trata ca pe nişte egali!), am condus chiar un cerc de astronomie la Casa Tineretului şi Studenţilor, funcţionând în paralel cu alte cercuri şi cenacluri (la care veneau de multe ori cam aceeaşi oameni) mergând de la paleoastronautică la poezie şi de la CNI (cazuri neclarificate încă) la cinema. Din acest mediu efervescent s-a născut în 1979 şi Cenaclul Quasar, numit iniţial, cu (auto)ironie şi umor, Cenaclul de Anticipaţie. Ni se asociase George Ceauşu, mai mare decât noi cu câţiva ani, cu studii serioase de Matematică şi Informatică, fire iscoditoare, cu mare talent literar şi un geniu de animator comparabil cu cel al lui Dan Merişca, Doru Pruteanu, student filolog şi apoi profesor de Română, precum şi alţi tineri din toate domeniile, chiar elevi de şcoală generală.”

Bazat pe şedinţe săptămânale, cenaclul a desfăşurat o activitate dinamică, exprimată prin numeroase soluţii de tip publicistic şi prin memorabile reuniuni ale fandomului. A editat *Fantastic Magazin,* care este primul almanah românesc de SF (1982), *Holograma,* ca supliment SF al revistei studenţeşti *Dialog* (din iulie 1983), buletinul de teorie, critică şi istorie literară *SF contact* (trei numere între 1981-1983), buletinul informativ *Quark* (pe parcursul anilor 1983-1990), *Quasar,* ca supliment SF al revistei *Opinia studenţească* (1988), *Spaţii enigmatice,* ca supliment de SF şi CNI al revistei *Cronica* (1990), *Science Fiction Magazin* (1991), *Argonaut,* ca supliment al revistei *Convorbiri literare* (13 numere în intervalul 1983-1989). O încercare de a lansa primul săptămânal românesc de SF, *Quasar QI* (1993), ca supliment al publicaţiei săptămânale *Bursa de Est* s-a întrerupt după 48 de numere. Mai norocoasă a fost însă iniţiativa colaborării cu cotidianul *Evenimentul,* întrucât din suplimentul săptămânal *SuperNova* s-au publicat 358 de numere în perioada mai 1993 – mai 2001 (redactori Dan Doboş şi George Ceauşu). Între 1996-1999 a apărut *Dependent SF,* ca supliment al cotidianului *Independentul* (redactori Vlad Frânghiu şi Cătălin Gheorghe). O altă iniţiativă publicistică de durată, bazată pe contribuţia cenaclului şi pe transplantarea temporară în Iaşi a lui Michael Haulică, s-a numit *Alternativ SF,* supliment al cotidianului *24 de ore,* apărut între aprilie 1995 şi octombrie 1997. Tot în 1995 se publica, prin eforturile lui Dragoş Cojocaru şi Mircea Florin Tudor, pagina de SF, horror şi fantasy *F & SF Magazin* din săptămânalul *Nord-Est Magazin.*

Pe lângă aceste contribuţii la publicarea periodică a producţiei genului, cenaclul n-a neglijat nici posibilităţile audiovizualului sau cele oferite de edituri. Aproape că nu există antologie editată în perioada 1985-2001 fără participarea unor autori proveniţi de la „Quasar”, iar culegerea *O planetă numită Anticipaţie,* alcătuită de Alexandru Mironov şi Dan Merişca, apărea chiar în Iaşi, la Editura Junimea (1985). În coordonarea lui George Ceauşu, Vlad-Romeo Frânghiu şi Lucian Merişca, s-a tipărit apoi, în 2001, o antologie dedicată exclusiv membrilor cenaclului, sub titlul *Quasar 001,* care lăsa deschisă, prin numerotarea sa extravagantă, calea spre alte culegeri asemănătoare. Seria e, aşadar, începută, însă primul ei volum rămâne – la fel ca *Fantastic Magazin* – unicat.

Cenaclul a organizat mai multe convenţii naţionale: consfătuirile anuale ale cluburilor de SF din 1981 şi 1986, cu implicarea lui Dan Merişca, precum şi cele din anii 1996 şi 2001. Aceasta din urmă, purtând numele de „Re@l.con 2001”, a fost realizată de gruparea „Quasar” la împlinirea unui deceniu de la dispariţia vechiului său animator. Amintirea lui este cultivată prin Zilele „In memoriam: Dan Merişca”, ţinute anual în luna noiembrie, şi în cadrul cărora se acordă premiile cu acelaşi titlu. De asemenea, s-au organizat şi Zilele „Quasar”, cele din 1999 şi 2000 cu sprijinul Centrului Cultural Francez şi cu participarea a doi scriitori din Hexagon, Philippe Curval şi Gérard Klein. Între membrii şi apropiaţii cenaclului ieşean au figurat, de-a lungul anilor, eseiştii Sorin Antohi, Doru Pruteanu, Dan Petrescu şi Liviu Antonesei, prozatorii George Ceauşu, Michael Haulică, Lucian Merişca, Răzvan Haritonovici, Victor Nănescu, Cristian Ostafi, jurnalistul Vlad-Romeo Frânghiu, graficienii Radu Gavrilescu şi George Aaron, caricaturistul Ghighi Bejan, traducătorii Ion Doru Brana şi Mihai-Dan Pavelescu, Dan Popescu (devenit un harnic şi meticulos bibliograf al genului), umoriştii Cristian Greţcu şi Tony Grecu, creatorii de bandă desenată Dragoş Cojocaru, Mugurel Dionisie şi alţii.

La fel ca alte cenacluri SF cu vechime, „Quasar”-ul a trecut şi prin perioade de eclipsă, în special în ultimul deceniu al secolului trecut. La depăşirea momentelor de impas par să fi contribuit şi străduinţele „vechii gărzi” de a fi mereu prezentă în publicaţiile nou apărute şi efectiv controlate de fandom: *Jurnalul SF*, unde lui Dan Merişca i se dedică un număr integral, pe când alţi quasarişti (George Ceauşu, Andrei Valachi, Lucian Merişca, Radu Haraga, Oana Manasii etc.) figurează frecvent cu povestiri proprii şi traduceri, iar Doru Pruteanu cu articole de poziţionare critică. Gruparea ieşeană a folosit, de asemenea, cu succes, soluţiile publicistice lansate de activa presă locală, în special *SuperNova,* dar şi celelalte suplimente ale ziarelor ieşene, pomenite mai sus. În preajma anului 2000, cenaclul s-a restructurat în formula de Club UNESCO, asumându-şi-l pe Gérard Klein ca preşedinte de onoare, însă gestul pare mai degrabă efemer şi fără urmări importante pentru evoluţia cenaclului. Sub conducerea lui George Ceauşu, care încearcă să formeze o nouă generaţie de simpatizanţi ai formulei cu care s-a pornit odinioară la drum (fantastic, SF, literatură de avangardă), activitatea recentă a grupării s-a mutat la Muzeul Literaturii Române din Iaşi (Casa Pogor). Alex Marinescu, Nicole Vasilcovschi, Luminiţa Manole, Mircea Boboc, Carmen Maftei şi alţii promit să continue ceea ce a pornit neastâmpărul creator şi entuziasmul care a lansat cenaclul ieşenilor.

Semn(al) de carte

Alexandru Petria, *Cum văd lumea. Împotriva globalizării şi corectitudinii politice, despre dignitism & alte lucruri,* Alexandria Publishing House, 2019

Cine nu este nemulţumit de starea societăţii actuale?

Nu mă gândesc la cei care şi-au făcut o profesie din căutarea cusururilor, strâmbătorii din nas la orice, de la meniul din avioane la dârele melcilor de pe pietre. Aerul a devenit toxic sub dictatul corporaţiilor şi al corectitudinii politice, al globalizării, iar politicienii s-au transformat în anexe de plastilină ale acestora, fiind castraţi chiar de menirea lor.

E un timp al surpării morale şi spirituale, iar lumea se cere regândită. Dacă se pierde timpul, e din vieţile noastre.

E necesar un restart. În regim de urgenţă. (Autorul, la începutul cărţii)

Mioara Thury, *O viaţă de artist – Thury Ştefan,* Euro Press, Ştefăneşti, 2015

Între tragic şi comic, Thury Ştefan se expunea pe acea scenă într-un interesant dans intitulat *Visul lui Ch. Chaplin.* Era considerat punctul culminant al spectacolului. Lângă el, o balerină frumoasă îşi juca rolul de femeie fatală. (…)

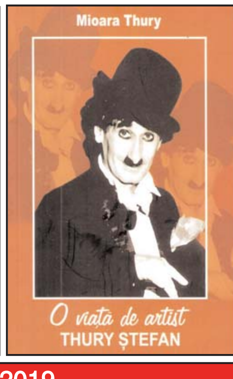
Când scriu aceste rânduri, au trecut 15 ani de când Ştefan Thury a devenit muscelean. În toată această perioadă, s-a dedicat total cuprului, reuşind să facă în ţară şi în străinătate atât de multe expoziţii, că nu le mai ştie numărul (foarte multe la Bucureşti şi Câmpulung, iar în străinătate, în Germania şi Italia). Lumea îl iubeşte şi îl apreciază şi astfel începe să fie susţinut de câţiva prieteni care sunt oameni de afaceri. Nu s-a plâns niciodată că i-ar lipsi ceva, apartamentul modest, dar cu mult bun gust aranjat i se pare un palat. Nu-şi doreşte mai multe. Singura lui dorinţă este să aibă cupru. Tot timpul şi-l dedică în exclusivitate acestui hobby. (Autoarea, în carte)

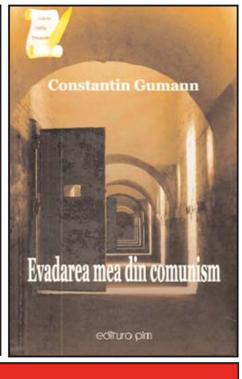
Constantin Gumann, *Evadarea mea din comunism,* Editura Pim, Iaşi, 2018

Ar trebui ca prin ştiinţă şi filosofie să ajungem la unificarea ideilor, ar trebui să ajungem la o stare care să excludă cu adevărat anarhia intelectuală cu deviaţiile comunism, nazism, islamism, şi cu urmările ei regretabile din punct de vedere moral.

Democraţia bazată pe drepturile omului este şi astăzi în luptă cu globalizarea, cu dictaturile semimascate. Dacă un om prin diferite mijloace ajunge la acumulare exagerată, el devine fără să vrea un dictator. (Autorul, pe „manşeta” copertei întâi)

Ars longa...

Pictură, poezie, taoism şi zen

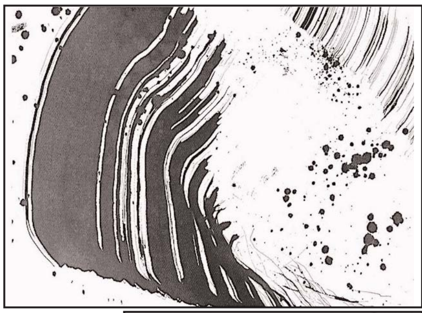
Germain DROOGENBROODT

L-am cunoscut pe Satish Gupta, dintr-un noroc, acum vreo patruzeci de ani. Pentru că vizitasem Orientul de mai multe ori, inclusiv India, un pictor amator flamand a insistat mult să mă însoţească în India. Citise probabil ceva cărţi de budism pentru începători şi avea marea ambiţie să ajungă la iluminarea pe care, gândea el, o putea găsi pe malurile Gangelului şi astfel, după iluminare, să devină un mare artist. Ca urmare, am mers împreună în ţara unor oameni de statura lui Mahatma Gandhi şi Rabindranath Tagore.

În New Delhi am căutat Academia de Arte şi am întâlnit acolo un artist tânăr şi simpatic, pe nume Satish Gupta. Ne-a spus că a studiat la Paris şi părea a fi un mare admirator al filosofilor asiatici şi al teatrului japonez No, cu deosebire a dramaturgului japonez Zeami, din secolul al şaptesprezecilea, care părea că-i inspirase tablourile pe care le picta în perioada aceea. Ne-a invitat în casa sa din New Delhi unde i-am putut admira lucrările, mai ales picturi cu munţi, stânci şi apă, realizate într-un stil poetic, foarte personal. Uimitoare lucrări. Fără culori şi deloc realiste, dar foarte expresive, ca şi cum meditaţia ar fi devenit pictură sau pictura ar fi devenit meditaţie.

La fel au fost lungile ore de conversaţie. Cunoştinţele sale de budism, în special Zen şi Tao chinezesc, m-au fascinat. Filosofia orientală nu părea să-l intereseze cu adevărat pe amicul meu flamand, care privea periodic la ceasul de la mână, probabil aşteptând nerăbdător să se pogoare asupră-i dorita iluminare. Dar aceasta nu a apărut… Poate că era obosită să tot încerce să-i ilumineze pe locuitorii planetei. Dar eu eram fascinat. Prin intermediul lui Satish am descoperit o lume spirituală nouă, care, continuând să vizitez Asia şi să-i studiez pe vechii maeştri, precum Confucius, Mencius, Lao Tzu, mi-a influenţat profund poezia şi chiar modul meu de a gândi.

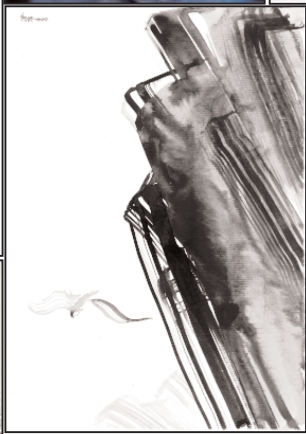

Deşi nu ne întâlnim prea des, pentru că amândoi suntem foarte ocupaţi – el are expoziţii şi prezentări publice în multe locuri din lume, iar eu particip anual la mai multe festivaluri poetice internaţionale – am rămas într-un contact foarte apropiat, iar după prima întâlnire, Satish a cooperat cu mine în numeroase proiecte artistice, combinând poezia şi pictura. Mai mult, cum el înţelege poezia mea mai bine decât oricine altcineva, a îmbogăţit cu desene cinci dintre cărţile mele de poeme, începând cu *The Road/Drumul* (a se citi TAO), o punte poetică între Est şi Vest, carte scrisă în palatul-fortăreaţă din Neemrana, Rajasthan, al unui prieten al lui Satish. Ilustraţiile au fost create de Satish în timpul unei *action painting,* la Congresul Mondial de Literatură desfăşurat în 1999 în Palatul Congreselor din Valencia, Spania, unde recitarea de poeme din *Drumul,* cu acompaniament muzical de violoncel şi pian, plus „pictura în direct" a lui Satish au constituit programul de deschidere a congresului.

Pentru că mie îmi ia mult timp până-mi scriu poemele, sunt mereu uimit cum poate Satish să prindă esenţa lor şi, cu numai câteva mişcări de pensulă, reuşeşte să sublinieze miezul cel mai adânc al versurilor. Nu cunosc niciun alt pictor care să realizeze, uneori în mai puţin de un minut, asemenea imagini profunde, care sunt mult mai mult decât o simplă ilustrare.

Satish a avut multe alte *action painting* legate de poezie, de pildă, la Festivalul Internaţional de Poezie *Ardentissima* din Murcia şi la cel din Altea, Spania, intitulat *La Costa Poética.* Picturile din *El Camino/Drumul,* o serie de 30 de lucrări, ilustrând 30 de poeme, au fost expuse în peste zece centre culturale din Spania, de fiecare dată cu lectură publică şi muzică. Volumul *The Road,* totdeauna cu ilustraţiile lui Satish Gupta, a fost publicat în 20 de limbi, incluzând hindi, chineza, japoneza, mongola şi malayalam [limbă vorbită, printre alte locuri, în statul indian Kerala].

Satish Gupta nu este numai un mare pictor, universal putem spune, dar şi un la fel de important sculptor. El a creat un mare număr de sculpturi monumentale magnifice, care pot fi întâlnite în toată India şi chiar în afara acesteia.

De asemenea, a scris o mulţime de poeme, mai ales în stilul haikuului japonez. El îşi combină scurtele-i poeme, uneori chiar mai scurte decât celebrul model japonez, cu desenele, producând o armonie perfectă între poem şi imagine. Una dintre primele sale volume de haikuuri şi desene-caligrafii a fost *The Broken Wave/Valul Spart* (1985). Cel mai recent volum de poeme şi desene este *Zen Whispers, Poems to the Sea/Murmure zen, poeme pentru mare,* lansat în acest an la celebrul Festival de Literatură de la Jaipur, India.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Rugăminţile copiilor

Bertolt Brecht (Germania)

Casele să nu ardă.
Bombardierele neştiute să fie.
Noaptea să rămână a somnului.
Viaţa să nu fie pedeapsă.
Mamele să nu plângă.
Nimeni să nu mai ucidă.
Toţi să construiască ceva.
Să te poţi încrede-n oricine.
Cei tineri acolo s-ajungă.
Cei vârstnici la fel.

De câte ori…

Paula Ludwig (Austria)

De câte ori te întorci
îmi pare că te văd
pentru întâia oară;
Praf de argint se face sufletul
fire de mâţişori de salcie
atinşi întâia oară
de-al primăverii vânt.

Când frigul se-nteţeşte
până şi cele mai cuminţi
păsări măiastre slobozesc
sfâşietorul ţipăt ce precedă
oprirea inimilor.

Taine

Georges Friedenkraft (Franţa)

Nu-ţi pot dezvălui tainele mele/
În mine ele sunt încă în pârg
(Mei Er, poetă chineză contemporană)

Nu-ţi pot destăinui tainele mele
Seminţe de chimion în germinare
În temniţă de humus zăvorâte
Visează la-ncolţirea viitoare.
Tainele mele sunt omizi gingaşe
Visând în crisalidă, moleşite,
Cum se vor transforma în fluturi.
Tulburător, misterul, pe care ţi-l ascund
Fiori ţi-ar da, te-ar face să roşeşti, ca o elevă,
Ca salcia ce freamătă în vânt.
Îngăduie tainelor mele să se coacă
Plesnind apoi rotunde, rumenite,
Trezindu-se la viaţă, iar de-o să ai răbdare,
În ziua cuvenită, ţi le voi divulga.

Sunt un păstor

Alberto Caeiro (Fernando Pessoa; Portugalia)

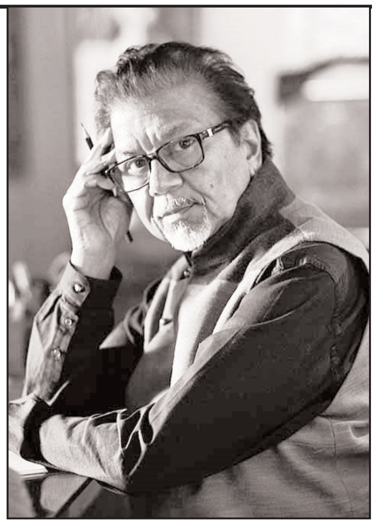
Sunt un păstor.
Turmă-mi sunt gândurile
iar ele toate, simţuri îmi sunt.
Gândesc cu ochi şi urechi
cu mâini şi tălpi
cu gură şi nări.

Când gândesc floare,
o văd şi o adulmec,
un fruct dacă îl muşc,
înseamnă că îl gust.

Aşa se face că-ntr-o zi de vară
fiind eu trist, mă-nfrupt din toate astea
întins pe iarbă
şi-nchid ochii înfierbântaţi,
simţind cum mă cufund
în calda realitate,
în adevărul cunoscut,
mă cuibăresc şi sunt ferice.

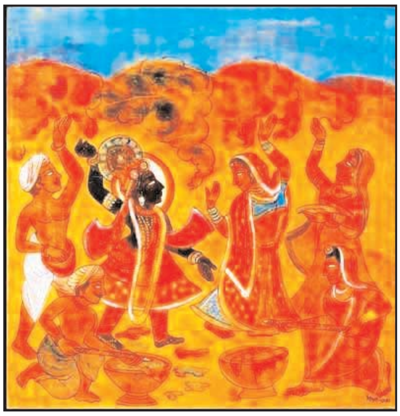
Satish Gupta

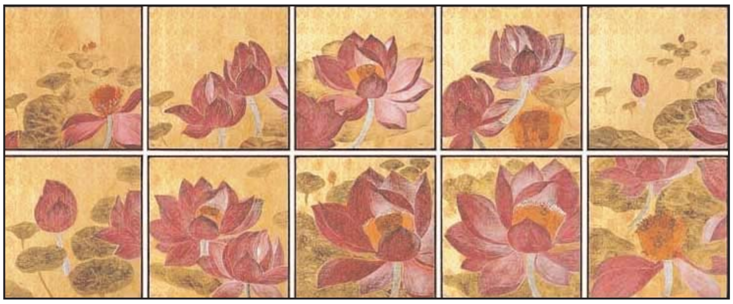

Satish Gupta este o celebritate în India, un artist impresionant prin varietatea şi bogăţia operei: pictor, sculptor, grafician, ceramist, designer, caligraf, ilustrator de carte, poet – s-a apucat să scrie poezie influenţat de prietenul său Germain Droogenbroodt. Majoritatea operelor sale ilustrează profunda sa implicare mistică şi filosofică Zen.

S-a născut în 1947, în New Delhi, unde a studiat cinci ani în Colegiul de Arte. La începutul anilor '70 a petrecut doi ani la Paris, unde a studiat grafica cu maeştri locali ai gravurii.

El spune despre gravurile sale: „Obişnuiam să fac gravuri cu imagini din munţi. Eram înclinat spre minimalism, drept care primele mele gravuri nu conţineau prea multă culoare. Dar, odată, în Sikkim, când am intrat în Mănăstirea Rumtek, am trăit un sentiment de comuniune cu Dumnezeu. A fost un asemenea contrast, ca de la îngheţat la culoare caldă, că de atunci am decis să-mi schimb paleta de la albastruri, griuri şi alb la culori pământene. Era pe vremea când am revenit în Rajasthan [stat din nordul Indiei].”

Între timp, s-a stabilit la New Delhi, unde trăieşte şi lucrează într-o locuinţă-atelier la marginea oraşului, *Zazen* numită, înconjurată de o grădină Zen proiectată de el însuşi.

Are lucrări în Galeria Naţională de Artă Modernă din New Delhi, numeroase lucrări publice (o sculptură de mari dimensiuni se află în aeroportul capitalei indiene). A participat la zeci de expoziţii individuale şi de grup, în India şi în lume (Londra, Paris, Melbourne, New York, Beijing, Altea, Murcia, Vancouver, Ottawa, San Francisco, Washington etc.), a primit numeroase premii, i s-au dedicat cărţi, emisiuni TV, un film.

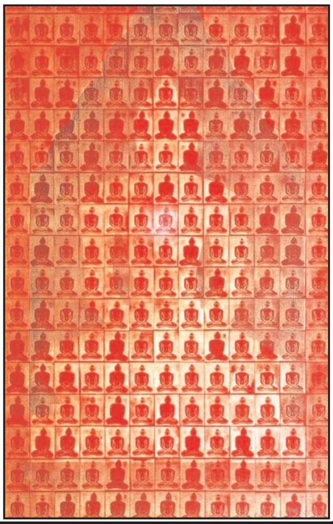
Una dintre lucrările sale spectaculoase, MA, este o pictură de 1.6 km lungime, având ca intenţie să atragă atenţia publicului asupra nevoii de a proteja mediul şi a conserva resursele planetei.

O expoziţie a sa la Kuala Lumpur a fost intitulată *Şoapte Zen,* la fel ca o carte pe care a publicat-o în 2018. A participat la mai multe întâlniri internaţionale de poezie, cărţile sale fiind traduse în engleză, spaniolă, catalană. Dalai Lama însuşi a scris prefaţa cărţii sale de povestiri şi haikuuri *Sunt un strop de rouă, sunt un ocean* (2005). „Simplă, poetică şi profundă, cartea este o colecţie de nestemate în proză şi în versuri, culese din jurnalele artistului şi din profunda rubrică *Zen negru, Zen alb* [pe care artistul o susţine în revista *First City* din New Delhi], incluzând şi o selecţie de povestiri, anecdote, versuri, toate intercalate cu desene minimale în pensulă sau caligrafii. O carte curativă – o veritabilă Biblie pentru oricine, menită a fi răsfoită în clipe de restrişte, o carte care ajută mintea să trăiască momente de linişte, graţie şi bucurie.” (Din descrierea cărţii pe internet, de unde sunt preluate şi informaţiile anterioare.)

A ilustrat cărţi ale prietenului (şi elevului său Zen) Germain Droogenbrodt (belgian/flamand, dar locuieşte în Spania), de pildă, volumul de poeme *Efemera floare a timpului,* apărută la Editura POINT, Ithaca, Altea-Alicante, Spania, în 2017, tradusă deja în limba română de Gabriela Căluţiu Sonnenberg, dar încă nepublicată. (Gh. P.)

Număr ilustrat cu lucrări de Satish Gupta.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Mihai VINEREANU – lingvist, SUA
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- Col. Gheorghe CRISTACHE – istoric, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Silvan G. ESCU – scriitor, Bucureşti
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Germain DROOGENBROODT – scriitor, Spania